T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR: TÜRKİYE, ALMANYA VE İTALYA KARŞILAŞTIRMASI

Şeyma SEVER

2501161098

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İLHAN DOĞAN

İSTANBUL-2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	ŞEYMA SEVER	Numarası	:	2501161098
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	ÇALIŞMA EKONOMİSİ	Danışmanı	:	DR. ÖĞR. ÜYESİ İLHAN DOĞAN
Tez Savunma Tarihi	:	20.01.2020	Saati	:	13.30
Tez Başlığı	:	MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR: TÜRKİYE, ALMANYA VE İTALYA KARŞILAŞTIRMASI			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ZEKİ PARLAK		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ İLHAN DOĞAN		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ İSKENDER GÜMÜŞ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ EMİR KAYACAN		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜN KUL PARLAK		

ÖZ

MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR: TÜRKİYE, ALMANYA VE İTALYA KARŞILAŞTIRMASI.

ŞEYMA SEVER

Göç, insanlık tarihi boyunca neden olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal etkiler sebebi ile her zaman önemini koruyan bir olgudur. Göçün, yani insanların bir yerden kalkıp başka yerlere yerleşmelerinin, ana yurtlarını terk edip yeni yurtlar edinmelerinin nedenleri daima değişmektedir. Göç eden insanların mülteci veya sığınmacı statüsünde olmalarının nedeni ise Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtildiği gibi doğal veya siyasi gibi zorunlu nedenlerle ülkelerinden ayrılmalarıdır. Mültecilik ve sığınmacılık hususu, bilhassa çocuklar söz konusu olduğunda dikkatle değerlendirilmelidir çünkü çocuklar, göç etme sürecinden en fazla etkilenen ve göçün risklerine karşı en savunmasız kalan kesimlerdendir. Bu çalışma Türkiye, Almanya ve İtalya'nın bünyesinde bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklara, sağlık ve eğitim temelli olmak üzere geliştirdiği sosyal politika uygulamalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu tez, Türkiye'nin Almanya ve İtalya'ya kıyasla mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik sosyal politika uygulamalarında daha gelişmiş ve yardımsever olduğunu iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Sığınmacı, Sosyal Politika, Çocuk.

ABSTRACT

SOCIAL POLICIES FOR REFUGEE AND ASYLUM SEEKER CHILDREN: A COMPARISON OF TURKEY, GERMANY AND ITALY

ŞEYMA SEVER

Migration is a event that always maintains its importance due to the social, political and economic effects it has caused in human history. The factors that cause migration are always changes. The reasons why people move from one place to another, leave their homeland and settle new ones always continue. The reason why migrants are called refugees or asylum seekers is explained in 1951 Geneva Convention on the Legal Status of Refugees. In Geneva Convention, people leave their country for compulsory reasons such as natural or political. Refugees and asylum seekers should be carefully considered, especially in the case of children because children are most affected by the migration process and children are one of the most vulnerable to migration risks. This study aims that Turkey's, Germany's, and Italy's practices over refugee and asylum seeker children are explained health and education-based developer practices and social policy. This thesis is claiming that Turkey is more advanced and helpful than Germany and Italy about social policy implementations for refugee and asylum-seeker children.

Keywords: Migration, Refugee, Asylum-Seeker, Social Policy, Child.

ÖNSÖZ

Göç olgusu çok boyutlu bir kavram olup üzerinde çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bu bağlamda genel olarak göç, yüzyıllardır insanların daha iyi şartlarda yaşamak için yaptıkları yer değiştirme hareketidir. Göç olgusunun çok boyutlu oluşu göç nedenlerinin, göç ile bağlantılı kavramların ve hukuki statülerin de çeşitli olmasına yol açmaktadır.

İnsanların ülkelerini terk etmek zorunda kalarak, başka ülkelerde sığınma ve korunma araması neticesinde mülteci, şartlı mülteci veya sığınmacı gibi uluslararası koruma statülerinden biri verilir. Ve bu statüler insanların iltica talep ettikleri ülkenin sosyal politikalarından yararlanmaları hususunda önem arz etmektedir. Ayrıca mülteci ve sığınmacı statüsüne haiz olan kişiler bilhassa çocuklar ise bu durum dikkatle değerlendirilmelidir.

Nitekim bu çalışma, Türkiye, Almanya ve İtalya'da mülteci ve sığınmacı statüsünde bulunan çocuklara yönelik sosyal politika uygulamalarının neler olduğunu belirlemeyi hedeflemektedir. Tezde araştırılan konu için ulusal ve uluslararası yayınlardan yararlanılmış olup ancak özellikle Almanya ve İtalya ile ilgili bölümde İngilizce dilde yayın bulmada yaşanan zorluklar nedeni ile belirli kaynaklara sıkça atıfta bulunulmuştur.

Bu çalışmada, danışmanlığımı üstlenerek tez konusunun belirlenmesi ve yürütülmesinin her aşamasında kıymetli bilimsel uyarı ve önerileri ile yol gösteren başta danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi İlhan DOĞAN'a, tez jüri üyelerim Sayın Prof. Dr. Zeki PARLAK'a, Sayın Dr. Öğr. Üyesi İskender GÜMÜŞ'e ve bu zamana kadar üzerimde emeğini hissettiğim tüm hocalarıma,

Tez yazım sürecinde iş yerinde gerekli esnekliği ve anlayışı sağlayan tüm çalışma arkadaşlarıma,

Tez çalışmamın her aşamasında beni daima motive eden ve cesaretlendiren başta Ayşegül EŞK ALTUN ve Cansu EROĞLU olmak üzere tüm dostlarıma,

Bu tezin hazırlanması ve tamamlanması sürecinde büyük katkılar sağlayan, desteğini ve sabrını benden esirgemeyen muhterem Mustafa KATRAN'a,

Son olarak yıllardır tüm eğitim hayatım boyunca gözü kapalı her şeyi yapan, bana daima güvenen, destekleyen ve dualarını üzerimden bir an olsun eksik etmeyen başta annem Ufuk SEVER'e, babam Zeki SEVER'e ve kardeşim Utku SEVER'e tüm kalbimle teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Şeyma SEVER
İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ STATÜLER VE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLAR

1.1. GÖÇ KAVRAMI 4
1.2. GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ STATÜLER 13
1.2.1. Uluslararası Koruma Çeşitleri: Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma, Geçici Koruma 13
1.2.2. Göçmen 22
1.2.3. Sığınmacı 23
1.3. MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLAR 24
1.3.1. Mülteci ve Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar 28
1.3.1.1. Sağlık Sorunları 30
1.3.1.2. Eğitim Sorunları 35
1.3.1.3. Çocuk İşçiliği 38
1.3.1.4. Çocuk Yoksulluğu 40
1.3.1.5. Çocuğa Dair İhmal ve İstismar 41

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR, ALMANYA VE İTALYA

2.1. ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR 43
2.2. ALMANYA'DA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR 51
2.2.1. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar 54
2.2.2. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları .. 60
2.2.3. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları . 63

2.3. İTALYA'DA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR 64
2.3.1. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar 65
2.3.2. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları 71
2.3.3. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN ALMANYA VE İTALYA İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. TÜRKİYE'YE GÖÇ VE İLTİCA 76
3.2. TÜRKİYE'DE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR 82
3.2.1. Türkiye'de Mülteci Ve Sığınmacı Çocuklar 89
3.2.2. Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları ... 90
3.2.3. Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları ... 94
3.3. MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR TEMELİNDE TÜRKİYE, ALMANYA VE İTALYA KARŞILAŞTIRMASI 101
3.3.1. Sağlık Politikaları Karşılaştırması 101
3.3.2. Eğitim Politikaları Karşılaştırması 106

SONUÇ 111
KAYNAKÇA 115

TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1.1: Petersen'nın Göç Sınıflandırılması 10

Tablo 1.2: Göç Hareketlerinin Sınıflandırması 12

Tablo 1.3: 2018 Yılında Bazı Ülkelerde Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Sayısı..... 14

Tablo 1.4: Uluslararası Koruma Çeşitleri..... 15

Tablo 1.5: Türkiye, Almanya ve İtalya'da Mülteci-Sığınmacı İstatistikleri 27

Tablo 2.1: Yıllar İtibari ile Almanya'ya Gelen Çocukların(0-18) Menşei Ülkeleri……60

Tablo 2.2: Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri 61

Tablo 2.3: Yıllar İtibari ile İtalya'ya Gelen Çocukların(0-18) Menşei Ülkeleri ... 67

Tablo 2.4: İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri 72

Tablo 3.1: Yıllara Göre Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Sayısı…….....79

Tablo 3.2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler 80

Tablo 3.3: 2018'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyrukları…….....83

Tablo 3.4: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Durumu…….90

Tablo 3.5: Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri 91

Şekil 3.1 : Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı..... 82

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne var olmuş bir olgudur. Tarih boyunca insanlar gönüllü ya da zorunlu sebeplerle yaşadıkları coğrafyayı terk etmektedir. Yaşadığı ülkedeki koşulların, kendileri için katlanılmaz hale geldiğini ya da gelecek vadetmediğini düşünen insanlar başka bir ülkeye göç etmektedir. Zorunlu olarak gerçekleşen göç iltica kavramını ortaya çıkarmıştır. İltica eden kişi anlamına gelen mültecilik ise göç konusu içinde farklı bir alanı oluşturmaktadır.

Bu nedenle mülteciler, göç eden diğer insanlar arasında farklı bir konumda bulunmaktadır. Mülteciler, yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye daha iyi ekonomik şartlarda yaşamak amacı ile göç eden insanlardan ve sosyal manada maruz kaldıkları sorunlar nedeniyle yaşadıkları ülkeleri terk ederek başka bir ülkede daha iyi şartlarda yaşayabilmek umuduyla kendi istekleri ile göç edenlerden farklıdırlar. Nitekim bu sorunlar aynı zamanda mültecilerin göç etmelerinin de sebepleri arasında sayılabilirse de iltica kavramının gündeme gelebilmesi için göçün zorunluluk unsurunu da içeriyor olması gerekmektedir.

Yaşadığı ülkenin vatandaşlığından çıkarak hak ve özgürlüklerini yitiren insanlar, yabancı bir ülkeye korunmak maksadıyla sığındıklarında, bu yabancı ülkenin mültecilere karşı uyguladığı politikalara tabi olmaktadırlar. Bu bağlamda yitirdikleri hak ve özgürlüklere bir başka ülkede kavuşabilmek amacıyla kendisine sığınan insanlara, devletlerin yaklaşım şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Bu farklılıklar, devletlerin mülteci olarak topraklarında bulunan insanlara olan yaklaşımı "mülteci" kelimesini tanımlama şekillerinden kaynaklanmaktadır. Bu farklı tanımlardan yola çıkarak her ülke, topraklarında bulunan yabancılara belirli prosedürler uygulayarak mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı gibi uluslararası koruma statüleri vermektedir.

Mülteci ve sığınmacılar yeni bir topluma dâhil oldukları zaman topluma ayak uydurma ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu

zorluklar bilhassa çocuk mülteci ve sığınmacılar söz konusu olduğunda ise artmaktadır. Toplumların geleceği olarak ifade edilen ve bu yüzden sosyal politikalar aracılığı ile korunması gereken gruplardan birini oluşturan çocukların ebeveyn ya da devlet gözetiminden ve korunmasından mahrum olmaları, savunmasız olmaları güvenliklerini tehlikeye atmakta; sömürü, taciz, istismar ve şiddete ve açık hale gelmelerine yol açmaktadır.

Bu çalışma, sosyal politika bağlamında dezavantajlı durumda olan mülteci ve sığınmacı çocukları ele almaktadır. Mülteci ve sığınmacı çocuklar ekonomik, sosyal, eğitimsel, fiziksel, psikolojik ve benzeri birçok sorunla baş başa kalmaktadır. Mülteci ve sığınmacı çocukların göç ettikleri ülkeye yerleşmelerinde ve adaptasyon sağlamalarında ortaya çıkan olumlu veya olumsuz sonuçlar o ülke hükümetinin tutumuna, sosyal politika uygulamalarının varlığına bağlıdır.

Bu çalışmanın konusu, çocuk refahı ve çocuk hakları temelinde mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan sosyal politikalardır. Çalışmanın amacı ise, Türkiye, Almanya ve İtalya'da bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan sosyal politikaların neler olduğunu tespit etmektir. Bu minvalde de çalışma, Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik geliştirdiği sosyal politika uygulamalarında Almanya ve İtalya'ya kıyasla daha gelişmiş ve daha önemli adımlar attığını iddia etmektedir.

Belirtilen amaç dâhilinde çalışmanın genelinde, mülteci ve sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunların ve Türkiye, Almanya ve İtalya'da mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik sosyal politika uygulamalarının neler olduğunun cevabı aranmaktadır.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Bölümler, teorik bilgilerin literatür tarama yöntemiyle incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Çalışmanın hedef kitlesini mülteci ve sığınmacı çocuklar oluşturmaktadır. Bu çalışmada, korunmaya muhtaç veya risk altındaki mülteci ve sığınmacı çocukların korunması hususuna eğilerek, genel olarak bu çocuklara yönelik politikalardan bahsedilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın örneklemini Türkiye, Almanya ve İtalya'da bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmada ülke olarak Türkiye,

Almanya ve İtalya'nın seçilmesinin nedeni özellikle 2011 Suriye krizinden sonra yoğun göç hareketlerine maruz kalan ülkeler olmasıdır. Nitekim Türkiye'de 3.995.049[1], Almanya'da 1.781.550[2] ve İtalya'da da yaklaşık 170.000[3] mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır.

Üç bölüm ve sonuç kısmından oluşan tezin birinci bölümünde göç kavramı ele alınmaktadır. Ardından uluslararası alanda göçle ilgili kabul görmüş hukuki statülere yer verilmekte olup mülteci ve sığınmacı statüsündeki çocuklar ve onların bu süreçte karşılaştıkları sorunlar anlatılmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde, çocuk refahı ve çocuk hakları temelinde mülteci sığınmacı çocuklara yönelik sosyal politikalara yer verilmekte olup Almanya ve İtalya'da mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik sosyal politika uygulamalarına sağlık ve eğitim başlıkları altında bakılmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde ise tarihsel süreç içerisinde Türkiye'ye gerçekleşen göç ve iltica hareketleri ele alınıp ardından Türkiye'de bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan sosyal politikalar sağlık ve eğitim başlıkları altında anlatılıp en son bu sosyal politika uygulamalarının Almanya ve İtalya'daki uygulamalar ile mukayesesi yapılmaktadır.

Sonuç kısmında da Türkiye, Almanya ve İtalya'nın ülkelerinde bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklara dair uyguladığı sosyal politikaların genel bir karşılaştırması yapılmaktadır. Ve son olarak bu çalışma, literatürdeki çalışmalara mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan sosyal politikaların neler olduğunu, belirtilen üç ülke bazında karşılaştırmasını yapma hususunda katkı sağlamaktadır.

[1] UNICEF**, Turkey Humanitarian Situation Report**, January-June, 2019, p.1.
[2] Statistisches Bundesamt (Destatis), **Schutzsuchende: Deutschland, Stichtag, Geschlecht/ Altersjahre/Familienstand.**
[3] Help Refugees Limited Company, **Italy**, (Çevrimiçi) https://helprefugees.org/italy/?gclid=EAIaIQobChMIkOnywqW15gIVWeDtCh1RgAujEAAYAyAAEgKCMvD_BwE**,** 3 Aralık 2019.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ STATÜLER VE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLAR

İnsanoğlu tarihler boyunca bireysel veya kitlesel şekilde, farklı nedenlerle, gönüllü veya zorunlu bir yerden başka bir yere göç etmiştir. Yaşanan bu göçler neticesinde günümüz dünyası şekillenmiştir. Bir başka ifade ile göçler, tarih literatürünü oluşturmuştur.

Göç kavramını açıklamaya yönelik birden fazla disiplinde tanımlama yapılmaktadır. Göç kavramının anlaşılması için bu bölümde göç kavramı, insanların göç etmesi neticesinde sahip oldukları hukuki statüler ve göç edip başka bir ülkeden iltica talep eden mülteci ve sığınmacı çocuklar ile karşılaştıkları sorunlar birinci bölümün konu başlıkları arasındadır.

1.1. GÖÇ KAVRAMI

Göç, insanlık tarihinde değişmeyen, bitmeyen ve önemini kaybetmeyen bir unsurdur. Yıllar boyunca insanlar daha iyi bir yaşama kavuşma, daha yüksek bir refahla yaşamlarını sürdürebilme amacıyla göç etmişlerdir. Yani göç kavramı çok eski tarihlerden beri var olmakta ve hala da yaşanmaya devam devam etmektedir. Göçün ezeli olduğu ve ebedi olmasına vurgu yapan İlber Ortaylı'ya göre,

"İnsanların topluluk olarak başlıca eylemleri göçtür. Ezelden beri göç ediliyor ve ebediyen göç edilecek(tir)."[4]

Göçün tarih, coğrafya, siyaset bilimi, sosyoloji gibi pek çok farklı disiplinde çalışmaya konu olması onun dinamik, karmaşık, geniş ve sosyal bir olgu olmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda göç kavramı birden çok disiplinin kendine özgü çalışma alanı içerisinde değişik boyutlarda incelenmektedir.[5]

[4] İlber Ortaylı, "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, İstanbul, Sistem Matbaacılık, 2006, s.19.
[5] Ahmet İçdugyu, İbrahim Sirkeci, **"Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", Bilanço 98: 75 Yılda Köylerden Şehirlere"**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1999, s.249-267.

Göçü tanımlanabilecek herhangi bir neden veya kanuna bağlı olmaksızın ortaya ilk koyan Dr. William Farr'dır. Farr, 1838 yılından 1879 yılına kadar İngiltere ve Galler'in resmi kayıt ofisinde bulunan resmi tıbbi istatistiklerin toplanmasında sorumlu olmuştur. 1871 nüfus sayımında görev almış ve belli bir zamanda ve belli bir alanda değişen ölüm, doğum ve nüfus oranları arasındaki sayıların farklılığını gözlemleyerek göçü herhangi bir kanun ile tanımlamaksızın, tesadüf sonucu gerçekleştiğini ileri sürmüştür.[6]

Göç hususu, 1885 yılında bir coğrafya ve harita uzmanı olan Ernest George Ravenstein tarafından yayınlanmış olan "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) isimli makale ile teorik anlamda incelenmiştir.[7]

Ravenstein'in çalışması göç ile alakalı ilk çalışma olması hasebiyle önemli bir nitelik taşımaktadır. Fakat bugün bakıldığında bu kanunlar, göç olgusunu anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Yine de Ravenstein'in ortaya koyduğu bu çalışma ilk olması müsebbibi ile de kendinden sonraki yapılan göç çalışmalarına yön vermiştir.

Günümüzde literatürde her bir disipline göre farklı göç tanımı arz etmektedir. Türk Dil Kurumu göçü, toplumsal, siyasi ve ekonomik sebepler ile kişilerin veya kişi topluluklarının bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden diğer bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlamaktadır.[8] Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-IOM)'nün "Göç Terimleri Sözlüğü'nde" kavram, bir insanın ya da insan topluluğun ülke içinde ya da ülkeleri birbirinden ayıran bir sınırı geçip nedeni, yapısı ve süresi ne olursa olsun yapılan yer değiştirme, nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır.[9]

Literatürde çeşitli şekillerde tanımlanan göç olgusu her şeyden önce bir mekân değiştirme durumudur.[10] Göç, her toplumun kendini biçimlendirdiği, yeni hayat

---

[6] Ayhan Gençler, **Emek Göçü ve Ekonomisi**, İstanbul, Der Yayınları, 2015, s. 7.
[7] E.George Ravenstein, "The Laws of Migration", Journal of the Statistical Society of London, vol. 48, no.2, 1885, p.198-199, (Çevrimiçi) https://cla.umn.edu/sites/cla.umn.edu/files/the_laws_of_migration.pdf, 24 Eylül 2019.
[8] **Türk Dil Kurumu TDK Sözlüğü**, 10. Baskı, TDK Yayınevi, Ankara, 2005, s.769.
[9] Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, No:31, (Türkçe, 2013), s.35.
[10] Serdar Sağlam, "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)**, Sayı 5, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2006, s.34.

sahaları bulma, yeni kazanç imkânlarına ya da yeni topraklara kavuşma amacıyla yapılan zamana, mekâna ve koşullara göre değişen bir süreçtir.[11] Bir başka tanımlamaya göre göç; dini, iktisadi, siyasi, sosyal veya herhangi bir sebebe dayalı olarak insanların yaşamlarının tamamını ya da bir kısmını geçirmek amacı ile bir yerleşim yerinden diğerine yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri coğrafi yer değiştirme fiilidir.[12]

İnsanların bulundukları bölgeden başka bir bölgeye göç etmeleri çeşitli nedenlerle gerçekleşmektedir. Göçleri oluşturan faktörler, yani kişilerin bir yerden ayrılıp başka bir yere yerleşmelerinin, anayurtlarını terk edip kendilerine yeni yurtlar edinmelerinin nedenleri tarih boyunca daima değişmektedir. Ancak göç eden insanların büyük bir çoğunluğunun, daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için göç etmeleri[13] ise değişmeyen olgudur. Ekonomik, sosyal ve siyasi nedenler göçün başlıca nedenleri arasında iken insanların kendi iradeleri dışında gerçekleşen doğa hadiseleri de tarihsel süreç içerisinde göçün önemli bir nedeni olmaktadır.[14] Daha iyi bir yaşama kavuşma amacıyla başlayan göç olgusu bu nedenler çerçevesinde yaşanmakta ve şekillenmektedir.

Göç ulusal sınırlar içerisinde ya da ülkeler arasında uzun ya da kısa süreli olarak gerçekleşen yer değiştirme eylemi[15] şeklinde tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre ise ülkesinden ayrılıp bir başka ülkede yaşamayı isteyen bireyin göç etmiş sayılabilmesi için bu eylemi bir yıldan daha uzun bir süre gerçekleştirmesi gerekmektedir.[16]

---

[11] Ayhan Gençler, **Emek Göçü ve Ekonomisi**, İstanbul, Der Yayınları, 2015, s. 5

[12] Musa Cebeci, "Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal Bir Çalışma", **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, İZU Yayın No: 12, İstanbul, Elma Matbaası, 2015, s.136.

[13] Mehlika Özlem Ultan, **Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayınları, 2016, s. 11

[14] Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, "Göç ve İnsan", **Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2016, s. 13.

[15] Ayhan Gençler, "Avrupa Birliğinin Göç Politikası", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 49, 2010, s.174.

[16] Stéphane de Tapia, "New patterns of irregular migration in Europe", **Seminar Report 12 and 13 November 2002 Council of Europe**, Strasbourg, s.17-18.

Göçün tanımlanmasında kavramın beşeri coğrafya bakış açısından sadece yaşanılan bölgenin değişimi olarak ele alınması sorun oluşturabilmekte ve yazarlar fikir ayrılığına düşebilmektedir. Schwartz, "göçü oturulan (ikamet edilen) mekânın değiştirilmesi" olarak tanımlarken, Albrecht, göçün mekân değişimini kabul etmesinin yanı sıra göç eden kişilerin göç sürecinde fiziki ve sosyolojik konumlarının değişiminin altını çizmektedir. Bogue ise göç kavramını sosyo-psikolojik açıdan ele alıp sosyal ilişkilerin devam etme olanağının var olup olmamasına göre değerlendirmektedir. Çünkü insanların göç etmeden önceki sosyal ilişkilerinin göç ile birlikte sona ermesi ve yeni sosyal ilişkilerin başlaması durumu ortaya çıkmaktadır.[17]

Nitekim insanlık tarihiyle birlikte başlayan göç sayesinde dünyanın bir bölgesinden diğer bölgesine taşınan "maddi ve manevi değerler, farklı kültürler, diller, dinler, teknolojik gelişmeler ve sanatsal faaliyetler ile birlikte "kültürleşmeler" meydana gelmiştir. Tekerleğin icat edilmesinden yazının bulunmasına, hastalık salgınlarından bunların tedavisine kadar tarihi şekillendiren ve insanı etkileyen her şey dünyaya göçler vasıtası ile yayılmıştır.[18]

Göç Terimleri Sözlüğü'ndeki tanımdan hareketle göç kavramının kendi içinde de iki farklı tanımı yapılmaktadır. Bir devletin kendi sınırlarında meydana gelen nüfus hareketleri "iç göç" olarak adlandırılmaktadır. İç göçler, bir bölgeden diğer bölgeye, bir kentten diğer kente, kırsal alandan kente veya kentten kırsal alana gibi çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. İç göç nedeniyle ülke nüfusunda herhangi bir değişim yaşanmamakta sadece göç alan ve veren merkezlerdeki nüfus değişmektedir.[19] İnsanların geçici ya da kalıcı olarak bir başka devlete yerleşmek için kendi ülkelerinden veya mutat yaşadıkları devletten ayrılmaları ise dış göç şeklinde tanımlanmaktadır.[20]

---

[17] Mehmet Fikret Gezgin, **İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1994, s.18.

[18] Aburrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", **Turkish Studies**-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol 9/2, 2014, p. 685-1704.

[19] Yusuf Sayın, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri, "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18(31), 2016, s. 2.

[20] Uluslararası Göç Örgütü, **a.g.e**, s.88.

Göç olgusu yıllar içinde gelişerek farklı anlamlar ve yeni özellikler kazanmış, bazı yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Sosyal, ekonomik ve kültürel vb. etkenlerin de etkisiyle meydana gelen göç, neden olduğu neticeler itibariyle göç veren ve alan ülkeleri etkilemiştir. Göç, temelde bir yer değiştirme hareketi olmasına rağmen, ekonomiden kültüre kadar hayatın tüm yönlerini etkisi altına alan temel değişim süreçlerinden biri halini almıştır. Bu yüzden göç; toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik yapısını temelden etkisi altına alan sosyal bir olgu olarak da tanımlanabilmektedir. Göç kavramı, çok yönlü ve karmaşık bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle göçe ilişkin tanımlarda bir bütünlük sağlanamamakta ve çeşitlilik ortaya çıkmaktadır. Göç hareketlerinin sınıflandırılmasında da aynı şekilde söz konusu çeşitliliğe rastlanılmaktadır. Ancak yer değiştirme hareketi, tanımlarda ve sınıflandırmalarda ortak unsur olarak kendisini göstermekte, toplumların kültürel, demografik, sosyo-ekonomik yapısını vb. şekillendiren dinamik bir süreç şeklinde kendisini göstermektedir. Göç kavramının bu karmaşık ve zengin yapısına paralel olarak göçe ilişkin kavramlar da literatürde artmaktadır. 2009'da Uluslararası Göç Örgütü'nce hazırlanan "Göç Terimleri Sözlüğü", göç ile alakalı kullanılan terim ve kavram karmaşıklığını giderebilmek için hazırlanmıştır. Tezde de yol haritası olarak bu sözlükteki bazı kavramların tanımlamalarından yararlanılmaktadır.

İnsanların bulunduğu yerden göç etmek istedikleri yere geçmesi ve girmesi konularını düzenleyen mevzuata uygun olarak yani yasal kanallar kullanılarak yer değiştirmesi *düzenli göç* adını almaktadır.[21]

Düzensiz göç tanımına baktığımızda ise, Göç Terimleri Sözlüğü'nde dahi düzensiz göçün genel kabul görmüş olan bir tanımının olmadığı belirtilmektedir. Ancak yine de sözlükte düzensiz göç; göç ile alakalı düzenlemeler gereğince lüzumlu olan izin ve belgeleri olmadan göç edilmek istenen bir bölgeye veya ülkeye girmek, kalmak ya da çalışmak olarak tanımlanmaktadır.[22] Örneğin bir bireyin geçerliliği olan bir pasaporta ya da seyahat belgesine sahip olmadan uluslararası sınır geçişi yapması da düzensiz göç hareketi olmaktadır.

[21] Uluslararası Göç Örgütü, **a.g.e**, 26.
[22] **A.e.**

Düzensiz veya düzenli göç hareketlerinde, kişilerin çıkış yaptığı yani bulundukları, ayrıldıkları ülke *kaynak (menşe) ülke* olarak tanımlanmaktadır.[23] Bir diğer tanıma göre ise, insanların başka bir ülkeye geçici veya daimi olarak yerleşmek üzere ayrıldıkları ülkedir.[24]

Düzenli ve düzensiz göç tanımlarını açıkladıktan sonra *hedef ülke* kavramını ele aldığımızda; düzenli veya düzensiz göç akınlarında insanların varmak istedikleri ülke olarak tanımlanmaktadır.[25]

Hedef ülkeye varış yolunda ya da kaynak ülkeye dönüş yolunda herhangi bir yolculukta kişinin geçiş için kullandığı ve bir süre boyunca kaldığı ülke *geçiş (transit) ülkesidir*.[26] İnsanlar göç etmek istedikleri hedef ülkeye varma maksadıyla transit ülkede gereklü olan para miktarı birikinceye veya sınırı geçebilmek için lazım olan eksikler tamamlanıncaya dek beklemekte yani "geçici bir süre için" o ülkede bulunmaktadır.[27]

Göç kavramı ayrıca gerçekleştiği ortama ve insanların içinde bulundukları duruma göre de farklı türlerde incelenmektedir.

[23] Adıgüzel, **a.g.e**, s. 7.
[24] Uluslararası Göç Örgütü, **a.g.e**, s.38.
[25] **A.e.,** s.41.
[26] Adıgüzel, **a.g.e**, s. 7.
[27] Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** Volume 9/2, 2014, s. 1697.

Tablo 1.1: Petersen'nın Göç Sınıflandırılması

Göç Sınıflandırması	**Göç Türleri**	
	Muhafazakâr	**Keşifçi**
İlkel	Amaçsız gezinme	Topraktan kaçış
	Doğa İnsanı	
Zoraki	Yerinden etme	Köle ticareti
Serbest	Grup	Öncü
Kitlesel	Yerleşme	Şehirleşme

Kaynak: William Petersen, "A General Typology of Migration", **American Sociological Review,** vol. 23, no. 3, 1958, p.266.

Göçün dört değişik türü olduğunu savunan Petersen, bunları; ilkel, zorlama sonucu oluşan göçler, serbest ve kitlesel göçler olarak sıralamaktadır.[28] Bu göç türlerini kısaca açıklamak gerekirse;

İlkel göçler; insanlığın doğa karşısında yaşadığı çaresizlik neticesinde meydana gelen göç şeklidir. Örneğin, tarımla ve hayvancılıkla geçimini sağlayan insanların, bulundukları bölgeden ayrılmak durumunda kalmaları sonrasında tarıma ve hayvancılığa elverişli olan başka bir bölgeye göç etmeleri bu çerçevede görülebilmektedir.

Zorlama sonucu oluşan göçler; ilkel göçlerde temel unsur doğa iken, zorlama ile yapılan göçlerde etkili olan unsur sosyal yapı olmaktadır. Bu tip göçler iki grupta

[28] William Petersen, "A General Typology of Migration", **American Sociological Review**, Vol XXIII, No 3, 1958, p. 266.

incelenebilmektedir. Bu ayrımda ise göz önünde bulundurulan nokta, göç eden insanların bunu zorunlu olarak mı yoksa isteyerek mi yaptıkları durumudur.

Serbest göçler; bireylerin kendi hür iradeleri ile girdikleri bir arayışın neticesinde gerçekleşen göç türüdür. Bu tür göçlerde topluluktan çok bireysel hareketler görülmektedir.

Kitlesel göçler ise; serbest göçlerin sonucunda meydana gelmektedir. Serbest göç şekli ile göç eden öncü bireyler ile birlikte ev sahibi bölgeye yoğun bir göç akını başlaması ve göçün kitlesel bir hal alması olarak tanımlanabilmektedir. Doğu'dan Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen, köylerden kentlere doğru gerçekleşen göçlere bakıldığında, göçün kısa zaman içerisinde kitlesel hale geldiği görülmektedir.

Petersen'a göre, insanlar bazen yaşadıkları hayatın kendilerine yetmemesinden dolayı yeni bir hayata başlamak için bazen de değişen koşullar sebebiyle hali hazırda malik olduklarını elde tutmak amacı ile göç edebilmektedirler. Petersen, yeni bir hayata kavuşmak maksadıyla göç edenleri "keşifçi", sahip olduklarını muhafaza etmek maksadıyla göç edenleri de "muhafazakâr" olarak adlandırmaktadır. Tablo 1.1'de de görüldüğü üzere göç, ilkel, zoraki, serbest ve kitlesel göç şeklinde sınıflandırılmaktadır. [29]

İnsanlık tarihinin değişmez bir unsuru olan göç kavramı şu şekilde de sınıflandırılabilmektedir: Gidilen yere göre göçler (iç göç, dış göç), nedenine göre göçler (gönüllü, zorunlu), büyüklüğüne göre göçler (bireysel, grup, kitlesel), zamana göre göçler (geçici, sürekli), yasallığına göre göçler (yasal, yasa dışı). [30]

[29] Petersen**, a.g.e.**, p. 258-265.
[30] Cebeci, **a.g.e**., s.140.

Tablo 1.2: Göç Hareketlerinin Sınıflandırması

Gidilen Yere Göre	Zamana Göre	Nedenine Göre	Büyüklüğüne Göre	Yasallığına Göre
İç Göç	Geçici	Gönüllü	Bireysel	Yasal
Dış göç	Sürekli	Zorunlu	Kitlesel	Yasa dışı

Kaynak: Musa Cebeci, "Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal Bir Çalışma", **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, İZU Yayın No: 12, İstanbul, Elma Matbaası, 2015.

Göç olgusunun bu beş grupta incelenmesi neticesinde, aslında göçün gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleştiği söylenebilmektedir.[31]

Zoraki göçlerde göç eden kişiler edilgen durumda olmaktadırlar. Zoraki ve yönlendirici göçlerde asıl etkin olan devlet veya diğer benzeri aktörler olmaktadır.[32] Günümüzde pek çok insan ülkelerinde ikamet etmekte iken baskı, zulüm, sosyal ve insani haklarının yok sayılması gibi nedenlere dayalı olarak zorunlu göç etmektedir. Suriye'nin yanı sıra Irak, Pakistan, Afganistan, bazı Afrika ülkeleri ile Doğu Türkistan'da bahse konu problemler yaşanmakta ve bu ülkeler incelendiğinde, özellikle sosyal yapı içerisinde meydana gelen sorunların temel faktör olarak karşımıza çıktığını görebilmekteyiz. Bu tezin konusunu oluşturan mülteci ve sığınmacılar da zorunlu göç kapsamında yer bulmaktadır. Yaşadıkları bölgelerden ani olarak ayrılmak durumunda kalan mülteci ve sığınmacılar göç sürecini iç savaşın yaratmış olduğu zorunluluk nedeniyle yaşamaktadırlar.

Bu tez mültecilik ve sığınmacılık olgusu üzerinden ilerleyeceği için göç sınıflandırması içinde bu olguları tespit etmek gerekirse ilerleyen kısımlarda daha detaylı anlatılacak olsa da mültecilik ve sığınmacılık durumu gidilen yere göre dış göç;

[31] Cebeci, **a.g.e.,** s.140.
[32] Petersen, **a.g.e.,** p. 258-265.

zamana göre genelde geçici olsa bile sürekli de olabilmekte; nedenine göre bakıldığında zorunlu göç; büyüklüğüne göre bakıldığında bireysel de olabilmekte içinde bulunulan şartlara göre kitlesel de olabilmekte; yasallığına göre bakıldığında ise sığınılan ülkeler tarafından mülteci veya sığınmacı statüsü verilmesinden dolayı yasal göç sınıflandırmasına tabi olmaktadır.

1.2. GÖÇ İLE İLGİLİ HUKUKİ STATÜLER

Çeşitli nedenlere bağlı olarak, değişik şekillerde göç eden insanlar, uluslararası belgelerin ve kurumların tanımlamalarında mülteci, şartlı mülteci, geçici koruma, ikincil koruma, göçmen, sığınmacı olarak anılmaktadır. Ve bu kavramlar bilinçsiz bir şekilde birbirinin yerine kullanılmaktadır. Oysa bu kavramların kapsadığı kişiler ve bu kişilerin sahip olduğu hukuki statüler neticesinde yararlandıkları haklar farklılık göstermektedir.

Bu doğrultuda tezin bu kısmında öncelikle literatürde Uluslararası Koruma Çeşitleri olarak geçen mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma kavramlarına yer verilmekte ardından göçmen ve sığınmacı statülerinin tanımları açıklanmaktadır.

1.2.1. Uluslararası Koruma Çeşitleri: Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma, Geçici Koruma

İnsanlar uzun yıllardır yaşadıkları ülkelerden ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve doğal nedenlerden dolayı göç etmek durumunda kalmıştır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu göç olgusu hala da yaşanmaya devam etmektedir. Göç eden insanlar Tablo 1.3'de de görüldüğü üzere göç ettikleri ülkelerden uluslararası koruma talebinde bulunmaktadır.

Tablo 1.3: 2018 Yılında Bazı Ülkelerde Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Sayısı

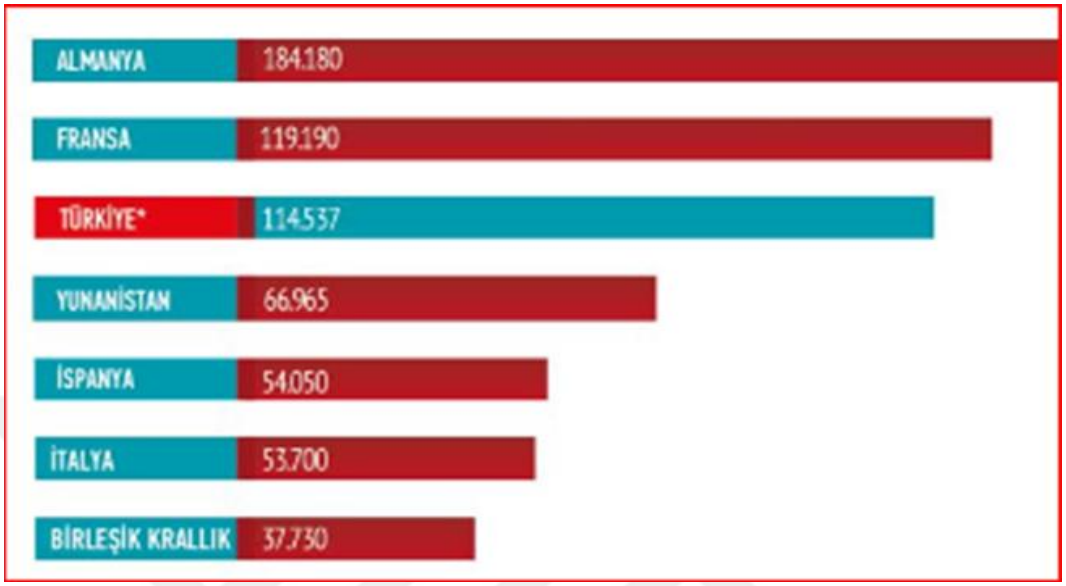

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 04.12.2019

Yaşadıkları ülkeden başka bir yere göç eden insanlar gittikleri ülkede uluslararası koruma başvurusunda bulundukta sonra farklı statülerle anılmaktadır. Yani devletler ülkelerine gelen yabancıları sahip oldukları hak ve sorumluluklar bakımından farklı statülerle kabul etmektedir.

Uluslararası koruma çeşitlerini Göç İdaresi bireysel ve kitlesel olarak ikiye ayırarak tanımlamaktadır. Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma bireysel; geçici koruma ise kitlesel bir uluslararası koruma çeşididir.[33]

[33] Selçuk Şatana**, "Türkiye'de Yeni Göç Yönetimi ve Uluslararası Korumada Temel Prensipler"**, T.C. İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü.

Tablo 1.4: Uluslararası Koruma Çeşitleri

Uluslararası Koruma Çeşitleri	
Bireysel	**Kitlesel**
- Mülteci	- Geçici Koruma
- Şartlı Mülteci	
- İkincil Koruma	

Kaynak: Selçuk Şatana**, "Türkiye'de Yeni Göç Yönetimi ve Uluslararası Korumada Temel Prensipler"**, T.C. İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü

1.2.1.1. Mülteci

20. yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen zorunlu göçler neticesinde insanların yer değiştirme hareketiyle ilgilenen ve bu alanda kapsamlı çalışmalar yapan ilk uluslararası oluşum Milletler Cemiyeti'dir.[34] İnsanların ülkelerini terk etmek zorunda kalarak, başka ülkelerde sığınma ve korunma arama meselesi, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu ile uluslararası bir konu olarak algılanmıştır.[35] Milletler Cemiyeti'nin kuruluşundan sonra insanların göç hareketiyle ilgilenen başka kuruluşlar da çalışmalarını Milletler Cemiyeti nezdinde yapmaya başlamıştır.

Milletler Cemiyeti, 1 Eylül 1921 tarihinde kendisine yapılan başvurular neticesinde Rus mültecilere yardım ve destek sağlanması amacıyla Rus Mülteciler için Yüksek Komiserlik (High Commissioner for Russian Refugees) oluşturulması kararı vermiştir.[36] Ve bu mültecilerin korunmasına ilişkin ilk uluslararası örgütlenme olarak tarihte yerini almaktadır.

[34] UNHCR, **An introduction to international protection: Protecting persons of concern to UNCHR – Self Study Module 1,** Genava, 2005, p. 5.
[35] Gilbert Jeager, "On the history of the international protection of refugees", **International Review of the Red Cross (ICRC)**, Vol 83, No 843, 2001, p. 727.
[36] Jeager, **a.g.e.,** p. 728.

Dünyada yaşanan gelişmeler neticesinde Yüksek Komiserliğin yetkisi zamanla artmıştır. 1924 yılında Ermenileri, 1928'de Süryanileri ve Türk mültecileri kapsamak üzere Yüksek Komiserliğin ilgi ve yetki alanı genişletilmiştir.[37]

Giderek artan sayıda göç hareketleri ve mülteci sorunlarıyla ilgilenme hususunda bu Yüksek Komiserlik yetersiz kalmış ve daha resmi bir mülteci hukuku düzenlemesi oluşturmak için, on beş devletten gelen temsilciler ile Milletler Cemiyeti Konseyi toplanmış, toplantı sonrasında Birleşik Krallık ve Fransa'nın da dâhil olduğu sekiz devlet tarafından 28 Ekim 1933 tarihinde Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme kabul edilmiştir.[38]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında atmosferde "insan hakları" kavramı gelişmiştir. Bu bağlamda dünya barışını, insan hakları ve özgürlüklerini, dünyada ortak bir güvenlik alanı oluşturma konularını temel alan Birleşmiş Milletler Andlaşması 1945 yılında kabul edilmiş ve bu anlaşma neticesinde Birleşmiş Milletler kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler, insan hak ve özgürlüklerine saygıyı geliştirmek adına İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni (İHEB) hazırlamıştır. Bir Bildiri olması dolayısıyla bağlayıcılığı olmasa da, dünyaki devletlerin büyük çoğunluğunun insan haklarına ve özgürlüklerine olan saygısını ifade ettiği için bu Bildiri etik olarak oldukça değerlidir.[39]

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. maddesinde *"herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görme hakkına sahiptir."*[40] ifadeleriyle iltica hakkı temel insan haklarından biri olarak ilan edilmektedir.

---

[37] Erika Feller, "The Evolution of the International Refugee Protection Regime", **Washington University Journal of Law & Policy**, Vol 5, 2001, p. 130.
[38] Jeager, **a.g.e.**, p. 730.
[39] Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, 5. bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976, s. 62.
[40] Resmi Gazete, **"İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"**, 1949, (Çevrimiçi) http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf, 14 Eylül 2019.

Bu gelişmeler neticesinde iltica ve mülteci konularıyla ilgilenmek için Birleşmiş Milletler nezdinde, 1 Ocak 1951 tarihinde faaliyetine başlamak üzere Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) - United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) kurulmuştur. BMMYK'nin görevi, mülteciler için uluslararası bir koruma sağlamak ve onların sorunlarına kalıcı çözümler getirmek amacı ile uluslararası faaliyetleri koordine etmek ve yürütmek olarak özetlenebilir.[41] BMMYK, iltica ve mülteci gibi benzer çalışmalar ile ilgilenmek ve incelemeler yapmak için bir *Ad Hoc* Komite kurmuştur ve bu Komite çalışmalarını mülteci tanımı üzerine yapmıştır.[42] BM Genel Kurulu, Ad Hoc Komite'nin çalışmaları neticesinde Cenevre'de toplanmaya karar vermiştir. Ve 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de 26 ülkenin temsilcisi tarafından *"Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi"* imzalanmıştır.[43]

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) numaralı kararı ile toplanan bir konferansta kabul edilip, 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanıp ve ardından 22 Nisan 1954'de yürürlüğe girmiştir.[44] Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi, devletler tarafından akdedilen ve tarihte ilk kez mültecinin kim olduğu, hak ve sorumluluklarının neler olduğunu konu alan uluslararası bir sözleşmedir.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde mülteci statüsünün tanınmasına ilişkin hükümler, mülteci statüsü dışında bırakmaya ilişkin hükümler ve mülteci statüsünün sona erdirilmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır.[45] Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci,

---

[41] UNHCR, **Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees,** UNHCR, Geneva, 2010, p. 4-5. (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/3b66c39e1.html, 14 Eylül 2019.
[42] Goodwin-Gilll, **Convention relating to the status of refugees, Protocol relating to the status of refugees**, United Nations Audiovisual Library of International Law, 2008, p. 2, (Çevrimiçi) http://legal.un.org/avl/pdf/ha/prsr/prsr_e.pdf, 16 Eylül 2019.
[43] Taner Kılıç, "Bir İnsan Hakkı Olarak İltica", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, İstanbul, Sistem Matbaacılık, 2006, s.178.
[44] TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, **Göç ve Uyum Raporu**, 26. Dönem 3. Yasama Yılı, 2018, s. 18.
[45] UNHCR, **An introduction to international protection: Protecting persons of concern to UNCHR – Self Study Module 1,** Genava, 2005, p. 55.

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku yüzünden yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıstır."[46]

Sözleşmede "1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesinin bulunması, mülteci hareketlerine ve mülteci tanımına zaman sınırlaması getirilmiş gibi bir algı oluşmasına neden olmuştur.[47] Zaman sınırlaması haricinde bir de coğrafi olarak yetki alanının ne olacağı konusu bir tereddüt unsuru oluşturmuştur. Sözleşmenin yalnızca Avrupa'da bulunan mültecileri mi yoksa dünyadaki bütün mültecileri mi kapsamına dâhil edeceği sözleşmeye taraf devletlerin takdirine bırakılmıştır.[48]

Zaman ve coğrafi sınırlamalar nedeniyle mülteci tanımının dışında kalanlar olmuştur. Bu sebeple mülteci tanımının evrensel bir boyut kazanmasını sağlamak amacıyla 1967 yılında yeni bir protokol imzalanmıştır. New York Protokolü olarak da anılan 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan zamansal ve coğrafi kısıtlamayı kaldırmıştır.[49] Bu protokol, Sözleşme'ye taraf devletlere ek bir yükümlülük getirmemekte olup devletler Sözleşme'de olduğu gibi Protokolde de uygulamayacağı maddeler ile ilgili çekince koyma hakkına sahip olmuştur.[50]

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde bir deklarasyon açıklamış ve Sözleşme'de geçen "Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesindeki" coğrafi sınırlama istisnasını kabul

[46] BMMYK, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme, (Çevrimiçi) http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf, 17 Eylül 2019.
[47] Ersan Barkın, "1951 Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 1, 2014, s. 334.
[48] Kılıç**, a.g.e.**, s. 179.
[49] Bekir Parlak, Ali Utku Şahin, " Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi", **Tesam Akademi Dergisi**, Cilt II, Sayı 2, 2015, s. 69.
[50] Goodwin-Gilll, **Convention relating to the status of refugees, Protocol relating to the status of refugees**, United Nations Audiovisual Library of International Law, 2008, p. 8, (Çevrimiçi) http://legal.un.org/avl/pdf/ha/prsr/prsr_e.pdf, 17 Eylül 2019.

etmiştir.[51] Böylelikle Türkiye Avrupa dışından ülkesine gelenleri mülteci olarak tanımlamayacağını ifade etmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Türkiye gibi coğrafi sınırlama koyarak Sözleşme'yi imzalayan devletler, her zaman gerekli gördükleri takdirde Avrupa dışından gelse dahi kişilere mülteci statüsü verebilecek hakka sahiptir.[52] 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü sayesinde mülteciler birtakım kazanımlar elde etmiş, güvence altına alınmış ve uluslararası bir statü kazanmışlardır.

1.2.1.2. Şartlı Mülteci

Mülteciler uluslararası hukuk tarafından tanımlanmakta ve korunmaktadır. Türkiye'de de mülteci konusuna çeşitli kanunlar aracılığı ile değinilmiştir. İran-Irak Savaşı (1988-1991), Körfez Savaşı (1990-1991) ve Ortadoğu'da vuku bulan diğer savaşlar sonucu Türkiye'yi etkileyen yoğun göç dalgaları sebebiyle ve bu kitlesel hareketlere tedbir amaçlı 14 Eylül 1994 tarihinde 6169 numaralı Bakanlar Kurulu Kararlı ile Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır.[53]

1994 Yönetmeliğinde mülteci ve sığınmacı olarak iki kavram kabul edilmiştir ve iki kavram arasındaki temel fark coğrafi çekince hususundadır.[54] Yani 1994 Yönetmeliği uyarınca Türkiye, Avrupa'dan gelen bireyleri mülteci olarak tanımlamakta iken Avrupa dışından gelen bireyleri sığınmacı adıyla tanımlamıştır. Ancak bu yönetmelik Türkiye'ye yönelik artan göç hareketleri karşısında mülteci hukuku ile ilgili iç hukuktaki boşluğu dolduramamıştır. Bu sebeple 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen ve 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren *6458 numaralı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)* çıkarılmıştır. Kanun 5 kısım, 17

[51] Kılıç, **a.g.e.**, s. 179.
[52] **A.e.**
[53] Nasıh Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt LXII, Sayı 4, 2013, s. 1025-1026.
[54] Resmi Gazete, **"Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"** , 1994, s. 7, (Çevrimiçi) http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf , 18 Eylül 2019.

bölüm, 126 maddeden oluşmakta olup Türkiye'de şu an güncel olarak geçerliliğini sürdürmektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak üç ayrı hukuki statüyü Kanun'un üçüncü kısmında uluslararası koruma başlığında tanımlamıştır. Mülteci tanımı aynı şekilde "Avrupa ülkelerinden gelen yabancıları" kapsamakta iken Avrupa dışından gelen yabancıların statülerini belirlemek için 62. maddede şartlı mülteci statüsü oluşturulmuş olup tanımı şu şekildedir;

"Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında "şartlı mülteci" statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir."[55]

1.2.1.3. İkincil Koruma

YUKK'un 63. maddesine göre "mülteci ve şartlı mülteci olarak tanımlanamayan, ancak kaynak (menşe) ülkesine geri gönderilmesi durumunda;

a) Ölüm cezasına mahkûm edilecek,
b) İşkenceye, insanlık dışı ya da insan onurunu zedeleyici ceza ya da muameleye maruz bırakılacak,
c) Uluslararası veya ülke genelinde var olan silahlı çatışma halleri ya da şiddet hareketleri nedeniyle kendi ülkesinin korumasından yararlanamayan veya sözü geçen tehdit sebebiyle yararlanmaya istekli olmayan yabancı veya vatansız bireye, statü belirleme işlemleri sonucunda *"ikincil koruma"* statüsü verilir.[56]

[55] Resmi Gazete, "**YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU**", 2013, (Çevrimiçi) http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, 18 Eylül 2019.
[56] **A.e.**

Bu tanımlamadan anlaşılacağı üzere ikincil koruma statüsü, mülteci veya şartlı mülteci olarak bir statü verilmeyen ve ülkeden geri gönderilmesi söz konusu olduğunda can güvenliği tehlike altında olan kişiye tanınan bir statüdür.

1.2.1.4. Geçici Koruma

YUKK'un 91. maddesinin 1.fıkrasına göre;

"Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak maksadı ile kitlesel bir şekilde sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılara "geçici koruma" sağlanabilir."

Geçici koruma statüsünün temel işlevi, insan hakları ihlalleri, silahlı çatışma, şiddet, doğal afet gibi nedenlerle ani ve kitlesel bir biçimde ülkesinden zorunlu olarak ayrılan kişilerin güvenli bir yere erişimini sağlama ve geri gönderilmelerini engellemek olarak kabul edilebilmektedir. [57] Yani geçici koruma statüsü sadece kitlesel akın durumlarından uygulanabilmektedir.

Uluslararası hukukta geçici koruma statüsünü emredici hükümler ile düzenleyen bir belge olmadığı için Türkiye YUKK'un 91. maddesine binaen 2014 yılında *"Geçici Koruma Yönetmeliği"* çıkarmıştır.

Hangi ülkeden geldikleri fark etmeksizin kitlesel olarak gelen yabancılar Geçici Koruma Yönetmeliği'nin kapsamına girmektedir.[58] Bu bağlamda Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin "Geçici Koruma" statüsünde oldukları anlaşılmaktadır. Ve bu Suriyeliler hem YUKK'un hem de Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre "geri gönderme yasağı" hükmüne tabilerdir.[59]

Yönetmeliğin 8. maddesine göre geçici koruma statüsünden faydalanamayacak yabancılar ise şu şekilde belirtilmiştir;

---

[57] Meltem İneli Ciğer, "Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt II, Sayı 3, 2016, s. 69.

[58] Eda Bozbeyoğlu, "Mülteciler ve İnsan Hakları**", Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, Cilt II, Sayı 1, 2015, S, s.71.

[59] **Geçici Koruma Yönetmeliği**, 2014, s. 6205, (Çevrimiçi) http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20146883.pdf, 19 Eylül 2019.

a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (F) fıkrasında bildirilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar.

b) Türkiye dışında hangi maksatla olursa olsun zalimce fiiler yaptığını düşündürecek sebepleri bulunanlar.

c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde bildirilen suç veya eylemlerin işlenmesine katılan ya da bu eylemlerin işlenmesini tahrik edenler.

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya iştirak etmiş bulunduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı şekilde sonlandırmayanlar.

d) Terör fiillerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu fiillere katıldığı tespit edilenler.

e) Ciddi bir suçtan hüküm giyerek toplum için tehdit oluşturabileceği kanaatine varılanlar ile kamu düzeni, milli güvenlik veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu kanaatine varılanlar.

f) Türkiye'de işlenmesi hâlinde hapis cezası gerektiren suç ya da suçları önceden işleyen ve söz konusu suçun cezasını çekmemek amacıyla menşe ya da ikamet ülkesini terk edenler.

g) Uluslararası mahkemeler tarafından hakkında insanlık suçu işlediğine yönelik hüküm verilmiş kişiler.

ğ) Türk Ceza Kanunu'nun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde bulunan suçlardan herhangi birini işleyenler.[60]

1.2.2. Göçmen

Göçmen, genel olarak göç eden kişi olarak algılansa da göç kavramının tanımında olduğu gibi, literatürde sık kullanılmasına rağmen göçmen kavramı için de evrensel denebilecek bir tanım bulunmamaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü'nde de göçmen kavramını tanımlayacak uluslararası ölçekte bir tanım olmadığı belirtilmiş olup ancak yine de göçmen kavramı şu şekilde açıklanmıştır;

"Kişilerin, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın, kendi özgür iradesiyle ve kişisel uygunluk sebepleriyle göç etmeye karar verdiği durumları

[60] **Geçici Koruma Yönetmeliği**, 2014, s. 6205, (Çevrimiçi) http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.20146883.pdf, 19 Eylül 2019

kapsamaktadır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendilerine ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler için geçerli kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler ise göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır."[61]

Kısacası göçmen, dışarıdan herhangi bir zorlama olmadan göç sürecini tamamen şahsi inisiyatifi ile planlayan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Sırf daha iyi hayat standardı yakalayabilmek amacı ile hareket eden göçmenler, kendi ülkelerinin korumasından faydalanmaya devam ederler ve göç yolculuğuna bireysel istek ve arzuları ile çıkarlar.[62] Mülteci ve sığınmacı tanımı ile arasındaki farka değinecek olursak, göçmen daha iyi hayat koşulları amacıyla göç etmekte iken mülteci ve sığınmacı ise ani olarak meydana gelen olumsuz şartlar sonucunda hayatta kalma gayesi ile göç etmektedir.[63]

Mülteci tanımında olduğu gibi göçmen kavramının tanımında da Türkiye uluslararası göç literatüründen farklı olarak kendine özgü bir yaklaşım benimsemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin mevzuatında bulunan göçmen tanımı ile Göç Terimleri Sözlüğü'nde belirtilen göçmen tanımı çok farklıdır. 5543 sayılı İskân Kanunu'nda ise göçmen, *"Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince de kabul olunan kişi."*[64] olarak tanımlanmaktadır. Görülmektedir ki Türk mevzuatında kanun koyucu göçmen kavramının sınırlarını oldukça sıkı tutmaktadır.

1.2.3. Sığınmacı

Sığınmacı ve mülteci kavramları farkında olmaksızın birbirinin yerine kullanılmaktadır.

---

[61] Uluslararası Göç Örgütü, **a.g.e**, s. 37.
[62] Kılıç**, a.g.e.,** s. 177.
[63] Kaan Akman**, Türkiye'de Belediyeler ve Sığınmacılar: Politikadan Uygulamaya Samsun Örneği**, Astana Yayınları, 2019, s. 27.
[64] Resmi Gazete, **"İSKÂN KANUNU"**, 2006, (Çevrimiçi) http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm, 19 Eylül 2019.

Sığınma hakkı daha önce de ifade ettiğim gibi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesi ile temel insan haklarından biri olarak tanımlanmıştır. Devamında Birleşmiş Milletler nezdinde 1959 yılında sığınma hakkına dair çalışmalar başlatılmış olup 14 Aralık 1967'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca kabul edilen "Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi" ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol'de yer almayan sığınmacı kavramına yer verilmiştir.[65]

Sığınmacı, *"Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen yabancı kişi."*[66] olarak tanımlanmaktadır. Yani anlaşılacağı üzere sığınmacı, mülteci statüsü almaya dair henüz başvurusunu yapmamış veya başvuru yapmış olmasına ragmen başvurusu henüz onaylanmamış kişiler için kullanılan bir statüdür. Ve başvurusu olumlu sonuçlanan yani mülteci statüsü edinme kritelerine uygun olan kişi, başından beri mülteci olarak kabul edilmektektedir.[67] Bir başka deyişle her sığınmacı, mülteci statüsü elde edemeyebilir fakat her mülteci ilk önce sığınmacı statüsündedir.[68]

1.3. MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLAR

Mülteci ve sığınmacılık hususu çocuklar söz konusu olduğunda dikkatle değerlendirilmelidir. Nitekim mültecilik ve sığınmacılık sürecinin çocuklar açısından oldukça güç olduğu söylenebilir. Göç eden insanların bilhassa göç eden kişiler çocuklar söz konusu olduğunda, toplumsal adaptasyon ve kabul süreçleriyle başa çıkmaları daha da zorlaşmaktadır. Özellikle son yılların en ağır toplumsal krizlerinden biri olan Suriye iç savaşında çocuklar en büyük mağdurlar olarak öne çıkmaktadır. Eğitimi, yaşam şartları ve temel insani standartları olumsuz etkilenen binlerce çocuk ülkesini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Gerek kamplarda gerekse dışarıda yaşayan

[65] Aytül Uzun, "Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 1, 2015, s.110.
[66] Uluslararası Göç Örgütü, **a.g.e**, s. 74.
[67] Kılıç, **a.g.e.**, s.176.
[68] UNHCR, **An introduction to international protection: Protecting persons of concern to UNCHR – Self Study Module 1,** Genava, 2005, p. 13.

mülteci ve sığınmacı nüfusun büyük çoğunluğunu çocuklar meydana getirdiği için temel insani ihtiyaçlarının boyut ve dereceleri de giderek artmaktadır.

Mülteci ve sığınmacı çocuk denildiği zaman öncelikle çocuk kavramı bu hususun temelini oluşturmaktadır. Kimlerin çocuk kimlerin yetişkin olduğu hususu ise evrensel nitelikteki Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin birinci maddesi ile açıklık kazanmaktadır. Bu bağlamda çocuk tanımı şöyle arz edilmektedir:[69] "Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır."

Mültecilik ve sığınmacılık için yapılan başvurular bazen ailesi ile bazen de ailesi olmadan yani beraberinde kendisinden sorumlu refakatçisi bulunmayan on sekiz yaşın altındaki çocuklar tarafından yapılmaktadır. Bu süreçte bilhassa bir refakatçiye sahip durumda olmayan çocuklar zihinsel ve bedensel sağlıklarını olumsuz etkileyen koşullara maruz kalabilmektedirler.

Kendilerine tamamen yabancı bir ülkede savunmasız halde bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklar genellikle barınma, sağlık, eğitime erişmede yaşadıkları sorunların yanısıra; organ ticareti, fuhuş yaptırmak için kaçırma, cinsel istismar, terör örgütlerince militan olmaya zorlanma gibi birtakım riskler altındadırlar. Risk altındaki bu çocukları tespit edebilmek, koruyabilmek ve onlara yardım edebilmek için ilgili verilere ihtiyaç duyulmasına rağmen sadece sınırlı sayıda ülkeden bünyelerinde bulunan mülteci ve sığınmacılar hakkında bilgi alınabilmektedir.

Bu bağlamda; Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2018'de yayına aldığı Küresel Eğilim Raporuna göre zulüm, çatışma, şiddet veya insan hakları ihlalleri nedeniyle dünya genelinde yaklaşık 70,8 milyon kişi zorla yerlerinden edilmiştir. Yine bu rapora göre dünya genelinde 25,9 milyon mülteci, 3,5 milyon ise sığınmacı bulunmaktadır. 18 yaşın altındaki çocuklar ise mülteci nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu çocuklardan 111.000'nin ise refakatsiz yani anne-baba veya kendinden birinci derece sorumlu kimse olmayan

[69] **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,** (Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, 4 Kasım 2019.

çocuklar olup bunlarında 27.600'nün bireysel olarak sığınma talep ettiği belirtilmiştir.[70]

Yine Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin söz konusu raporuna göre, yalnızca beş ülkeden gelen mülteci sayısı dünya genelindeki tüm mültecilerin %67 ile üçte ikisini oluşturmakta olup söz konusu ülkeler şu şekilde sıralanmaktadır; Suriye Arap Cumhuriyeti (6.7 milyon), Afganistan (2,7 milyon), Güney Sudan (2,3 milyon), Myanmar (1,1 milyon), Somali (0,9 milyon). Aynı rapora göre çoğunluğu 15 yaşın altında olan en fazla mülteci ve sığınmacı çocuk sayısı Uganda'dan 41.200, Güney Sudan'dan 37.000, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden 3.500 ve Kenya'da ise 13.200 olarak bildirmiştir. [71]

Dünyada doğdukları ülkeden ayrılıp başka ülkelerde yaşayan 31 milyon çocuk bulunmaktadır. Bu rakamın 11 milyonunu mülteci ve sığınmacı çocuklar oluşturmaktadır. Buna göre doğduğu ülkenin dışında hayatına devam eden yaklaşık üç çocuktan biri mülteci ve sığınmacı konumundadır. 2015'de UNHCR'nin kayıt altına alabildiği mülteci ve sığınmacı çocukların yaklaşık yarısı Suriye ve Afgan kökenli olmuştur. UNHCR'nin kayıt altına alabildiği bütün mülteci çocuklara bakıldığında ise yaklaşık olarak dörtte üçünün sadece 10 ülkeden olduğu görülmektedir. Bugün dünyada neredeyse her 200 çocuktan biri mülteci ve sığınmacı durumundadır. UNHCR'den elde edilen verilere göre mülteci ve sığınmacı çocuk sayısı 2005'ten 2015'e kadar 2 katın üzerinde artmıştır. 2015 yılında 41 milyona yakın insan ülkelerinde yaşanan şiddet ve çatışma ortamı nedeniyle yerlerinden koparılmışlardır. Bu sayının yaklaşık 17 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Avrupa 2015 yılında 1.8 milyon mülteci ve sığınmacı barındırmıştır. Bu sayı dünyada barındırılan toplam mülteci ve sığınmacıların dokuzda birini oluşturmaktadır.[72]

---

[70] **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,** (Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, 4 Kasım 2019.

[71] UNHCR, **Global Trends Forced Displacemenet in 2018**, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf, 4 Kasım 2019.

[72] UNICEF, **Köklerinden Koparılan Çocuklar: Mülteci Ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz**, 2016, s. 4.

Bu çalışmada yer alan ülkeler arasında ise Türkiye'de 3.995.049 mülteci ve sığınmacının 1.711.542'si[73], Almanya'da 1.781.550 mülteci ve sığınmacının yaklaşık 400.000'i[74] ve İtalya'da da 170.000 mülteci ve sığınmacının 96.862'si[75] çocuk (0-18) olmaktadır.

Tablo 1.5: Türkiye, Almanya ve İtalya'da Mülteci-Sığınmacı İstatistikleri

ÜLKELER	MÜLTECİ VE SIĞINMACI SAYISI (TOPLAM)	MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUK SAYISI (0-18 YAŞ)
TÜRKİYE	3.995.049	1.711.542
ALMANYA	1.781.550	400.000
İTALYA	170.000	96.862

Kaynak: Yazar tarafından UNICEF ve Public Radio International (PRI) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Göç alan bir toplumda göçmenler, mülteciler, sığınmacılar, yabancı işçi ve öğrenciler gibi birçok farklı yeni grup oluşmakta, bu yeni gruplarla birlikte toplumun homojen yapısının heterojen hale dönüşmeşi göçün sonuçları arasında yer almaktadır. Topluma yeni katılan göçmen, mülteci veya sığınmacı sıfatını taşıyan yeni grupların bireysel ihtiyaç ve sorunları karşılanamadığında meydana gelen sorunlar zaman içinde toplumun gündemini meşgul etmektedir. Söz konusu bu yeni gruplar bilhassa çocuklar olduğunda daha önce de belirtildiği gibi önem kazanmaktadır. Çünkü başka ülkelerden iltica talep eden çocuklar için bu durum, üzerlerinde bazı etkiler bırakabilmekte olup söz konusu çocukların birtakım olumsuzluklar ile karşı karşıya kalabilmelerine yol açmaktadır.

[73] UNICEF**, Turkey Humanitarian Situation Report**, January-June, 2019, p.1.
[74] Public Radio International (PRI), (Çevrimiçi) https://www.pri.org/stories/2017-10-12/there-are-about-400000-refugee-kids-germany-educating-them-national-task, 6 Aralık 2019.
[75] UNICEF, **Italy – Refugee and Migrant Response**, November, 2019.

1.3.1. Mülteci ve Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar

Mülteci ve sığınmacılar yeni katıldıkları toplumda ihtiyaçlarını karşılama ve topluma ayak uydurma konusunda birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar özellikle çocuk mülteci ve sığınmacılar söz konusu olduğunda daha da artmaktadır. Mülteci ve sığınmacı çocuklar; yaşadıkları travmatik göç süreci, yeni katıldıkları toplumla farklı kültürel niteliklere ve etnik kökene sahip olmaları, ortak dilde konuşamamaları gibi nedenlerle uyum sağlamak konusunda çok daha büyük çaba göstermek durumunda kalmaktadırlar. Bu çocukların hassas durumlarının tespit edilmesi ve topluma kazandırılmaları için eğitim kurumları, öğretmenler ve ilgili kurumlar işbirliği halinde çalışmalı, toplumdaki diğer çocukların sahip olduğu fırsatlara mülteci ve sığınmacı çocukların da ulaşabilmesi sağlanmalı, kendilerine psikolojik ve fiziksel olarak güvenli bir yaşam alanı tesis edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.[76]

Bugün dünyada 50 milyona yakın çocuk ülkelerinden göç etmiş veya zorla yurtlarından ya da yaşadıkları bölgeden ayrılmak zorunda kalmış durumdadır. Bu çocukların 28 milyona yakın kısmı şiddet ortamından kaçarak canlarını kurtarmak maksadıyla göç etmişlerdir.[77] Mülteci ve sığınmacı çocuk ve ergenler kendi ülkelerinde şiddet, işkence ve savaş gibi olumsuzluklara maruz kalan ve temel insani ihtiyaçlarını dahi karşılama konusunda problemler yaşayan ve istekleri dışında başka ülkelere göç etmek zorunda kalan bireylerdir. Kendi ülkelerinde yaşadıkları türlü zorluklardan sonra göç ettikleri ülkede de olumsuz yaşam şartları, ailesinden kopma, ırkçılık gibi travmatik deneyimler yaşayabilmektedirler. Bu zorlu hayat koşulları karşısında olumlu bir gelecek inşa etmekte güçlük çekmektedirler. Mülteci ve sığınmacı çocukların yeni geldikleri ülkede yaşadıkları fiziksel ve psikolojik sorunların yanı sıra barınacakları yerin belli olmaması, uzun süre aynı bölgede barınamama gibi olumsuzluklar nedeniyle eğitim süreçleri de sekteye uğramakta ve hatta eğitim sürecine dahi katılamayabilmektedirler.[78]

---

[76] Betül Dilara Şeker, Zafer Aslan, "Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme", **Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi,** Cilt VIII, Sayı 1, 2015, s.86-105.
[77] UNICEF, **Köklerinden Koparılan Çocuklar: Mülteci Ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz**, 2016.
[78] Şeker, Aslan, **a.g.e.,** s.86-105.

Fiziksel şiddet, fakirlik, yeterli beslenememe, ırkçılık gibi birçok travmatik deneyimi aynı dönemde yaşayan mülteci ve sığınmacı çocuklar "çoklu dezavantajlı grup" olarak tanımlanırlar. Yaşadıkları olumsuzluklar sağlıklı bir birey olarak toplumda yer almalarını engelleyecek düzeyde etki göstermektedir.[79]

Mülteci ve sığınmacı çocukların hangi sebeple, ne zaman ve kimin refakati ile ülkeye geldiği hususlarından önce temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.

Mültecilik ve sığınmacılık, yalnızca yetişkinleri ilgilendiren bir sorun olarak görülmesine karşın genç ve çocuk yaşta göç eden bireylerin de sağlık, eğitim, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının üzerinde durulması gerekmektedir. Mülteci ve sığınmacı aileler ve çocukları sosyo-kültürel olarak homojen varsayılmamalı, farklı özelliklerinin ve ihtiyaçlarının olduğu dikkate alınmalıdır.

Bir çocuk olarak düzensiz göç sürecine dâhil olmak, eğitim, sağlık, beslenme, barınma gibi temel insani ihtiyaçların karşılanması konusunda sorunlar yaşamak demektir. Yetişkinlere kıyasla zaten zayıf ve savunmasız olan çocuk için küçük yaşta mülteci ve sığınmacı olmak birçok hak ihlaline maruz kalmak demektir. Bu olumsuzluklar zincirine vurulmuş çocukların birincil öncelik olarak ele alınması sağlıklı bir birey olarak toplumda var olmalarının sağlanması için çaba gösterilmelidir.[80]

Toplumda bulunan diğer çocuklarla mukayese edildiğinde mülteci ve sığınmacı çocuklar yaşadıkları sosyal belirsizlik, sosyal ve ekonomik bazı zorluklar, çok boyutlu travmatik hadiseler nedeniyle geleceğe yönelik planlarını gerçekleştirme konusunda çok daha az şansa sahip olabilmektedirler. Bu yüzden bulundukları toplumun kalıcı bireyleri haline gelebilmeleri için gereken yeterlilik ve kabiliyetlerin kazandırılması hususunda daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.[81]

[79] **Şeker, Aslan, a.g.e.,** s.86-105.
[80] Reyhan Atasü Topçuoğlu, **Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması**, IOM Uluslararası Göç Örgütü, Ankara, 2012.
[81] Şeker, Aslan, **a.g.e.**, s.86-105.

Mülteci ve sığınmacı çocukların yeni katıldıkları ülkede karşılaştıkları zorluklardan biri de toplumun diğer bireyleriyle ortak dili konuşamamaları nedeniyle iletişim kuramamalarıdır. Bu da çocukların topluma bir birey olarak katılmalarını engellemektedir. Mülteci ve sığınmacıların maruz kaldıkları travmatik olaylar, olumsuz sağlık koşulları ve depresyon yeni bir dil öğrenme sürecini negatif bir şekilde etkileyebilmektedir. Kabul merkezlerinde uzun süre kalma, uyum kurslarına katılma durumu ve vatandaşı oldukları ülkelerinde kırsal bir alanda ya da kentte yaşamış olmaları da yeni bir dil öğrenme konusunda etkili olabilmektedir.

Yetişkin ya da çocuk mülteci ve sığınmacıların topluma uyumunun sağlanması süreci bir dizi sorunu da ortaya çıkaracağı göz önüne alınırsa, mülteci ve sığınmacılar konusunun ne kadar önemli olduğu ortadadır. Bu minvalde tezin bu bölümünde sırasıyla mülteci ve sığınmacı çocukların karşılaştığı sağlık, eğitim, çocuk işçiliği, çocuk yoksulluğu ve çocuklara dair ihmal ve istismar sorunlarına yer verilmektedir.

1.3.1.1. Sağlık Sorunları

Savaşların ve iç çatışmaların insan sağlığı üzerinde doğrudan ya da dolaylı birçok negatif etkisi bulunduğu kuşkusuzdur. Doğrudan etkilerini; ağır yaralanmalar, sakatlıklar, ölümler olarak, dolaylı etkilerini ise doğada bıraktığı tahribat, alt ve üst yapı sorunları, beslenme, barınma, ulaşım ve iletişim imkânlarını olumsuz etkilemesi nedeniyle hastalıklara yol açması olarak sayabiliriz.[82]

Çeşitli bunalımlar yaşanan bir ülkeden başka bir ülkeye göç ederek hayatlarını kurtarmayı amaçlayan mülteci ve sığınmacıları bu defa göç esnasında ve ev sahibi ülkeye adapte olma sürecinde yeni sorunlar beklemektedir.

Ülkelerinde yaşanan savaş, ekonomik kriz, işkence, yoksulluk ve diğer insani felaketler sebebiyle göç etmek zorunda kalan bireylerin sağlığı göç sürecinin uzunluğu ve yeni katıldıkları toplumdaki sağlık sistemi, sosyal, ekonomik kültürel vs. durumlarına da bağlı olarak doğrudan ve dolaylı olarak etkilenebilmektedir.[83]

---

[82] Türk Tabipleri Birliği, **Suriyeli Sığınmacılar Ve Sağlık Hizmetleri Raporu**, Türk Tabipleri Birliği Yaynları, Ankara,Ocak 2014.

[83] Ayla Tuzcu, Kerime Bademli, "Göçün Psikososyal Boyutu", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, Cilt VI, Sayı 1, 2014, s.56-66.

Göçün mülteci ve sığınmacılar üzerinde enfeksiyonlar, bulaşıcı hastalıklar, ruh sağlığında bozulmalar, kadın ve çocuk hastalıkları gibi insan ve toplum sağlığı açısından birçok yıpratıcı etkisi bulunmaktadır.

Sağlık hizmetine erişim en temel insani ihtiyaçlardan biri olduğu için mülteci ve sığınmacıların bu hizmete ulaşabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Yaşadıkları bölgelere yapılan bombardıman neticesinde ağır şekilde yaralanan ya da sakatlanan insanları sağlığına kavuşturmak çok daha pahalı tıbbi müdahaleler gerektirebilmektedir. Bu pahalı tedaviler için kaynak bulma noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca Yaşadıkları ülkede maruz kaldıkları bombardımanlar, fiziksel ve psikolojik şiddet neticesinde yakınlarını kaybetmiş olarak gelen mülteci ve sığınmacılara psikolojik destek sağlanması, sakat kalanlara fizik tedavi uygulanması ve protez temin edilmesi gibi sağlık hizmetlerinin de eksikliği hissedilmektedir.[84]

Avrupa ülkelerine göç eden çocuklardan %53'ü Afrika'dan, %31'i Güney Asya'dan, %21'i ise Orta Doğu'dan gelmiştir. Bu çocuklardan sadece dörtte birine sığındıkları ülkede sağlık hizmeti sunulabilmiştir.[85]

Dünya Bankası (WB), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre göç eden insanların sağlık durumlarının korunması ve geliştirilmesi öncelikli konular arasında yer almaktadır. Mültecilerin sağlık sorunları, yaşanan insani kriz ve savaş durumunun yanı sıra beslenme, barınma, temizlik ve ısınma gibi ihtiyaçlarını karşılayamamaları nedeniyle de ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası raporlarda ortaya çıkan sağlık sorunlarından bazıları çocuklarda gelişim bozuklukları, istenmeyen gebelikler, sağlıklı beslenememe, solunum yolu enfeksiyonları, düşük, sıtma, ishal, cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan diğer hastalıklar, depresyon ve travma gibi psikolojik sorunlar ve diş sorunları olarak gösterilmektedir.[86]

---

[84] Metin Çorabatır vd., **Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor**, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAM, Ankara, 2013.

[85] UNHCR, UNICEF and IOM**, Refugee and Migrant Children in Europe Overview of Trends January-June 2018**, s. 4.

[86] United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR), **UNHCR and International Protection: an Induction Programme**, 2006, (Çevrimiçi)

Mülteci ve sığınmacıların barındığı kamplarda gebeler belirlenip izlenememekte, doğum yapanların lohusa ve yeni doğan bakımı yapılamamakta, bebeklerin gelişim ve sağlık takibi ile ilgili taramalar yapılamamaktadır. Kamplardan başka genel halka hizmet veren hastanelerde de mülteci ve sığınmacılar yeterli sağlık hizmeti alamamaktadır. Ayrıca mülteci konumunda bulunan ve yaşam şartları bakımından ağır bir dönemden geçen binlerce aileye aile planlaması hizmeti de sunulmadığından istenmeyen gebelikler oluşmakta ve bu sebepten bebek ölüm oranları yükselmektedir.[87]

Mülteci ve sığınmacılar ilaç ve tedavi giderlerini karşılamakta, yetersiz bilgilendirme sebebiyle ev sahibi ülkedeki sağlık sisteminden faydalanma yollarını bilmemekte, BMMYK ile anlaşması olmayan hastanelerde muayene olmakta, dil bilmedikleri için rahatsızlığını anlatmakta, uğradıkları tecavüz ve istismar vakalarını anlatmakta, karşı cins sağlık personeline tedavi olmakta, kimlik bilgilerinin yetersizliği ve hukuki mevzuatta karşılaştıkları güçlükler gibi birçok konuda zorluk yaşamaktadırlar.[88]

Mülteci ve sığınmacılar yaşadıkları uzun süreli olumsuz koşullar nedeniyle sağlık durumları iyi olmayan insanlardır. Bu nedenle beraberlerinde ev sahibi ülkeye yeni hastalıklar taşıyabilir ya da yeni bir ortama katılmalarına bağlı sağlık sorunları yaşayabilirler. Ev sahibi ülkenin sağlık alt yapısı bu sorunları çözebilecek kapasiteye sahip olamayabilir ve bu nedenle toplum genelinde sağlık sorunlarına neden olabilir.[89]

Ev sahibi ülkenin sağlık alt yapısının ve çalışanlarının yeterli olmaması, göç edenlerin ekonomik durumunun iyi olmaması, yeterli beslenememeleri, katıldıkları ülkedeki dili bilmemeleri, ev sahibi ülke halkıyla derin kültürel farklılıklara ve geleneklere sahip olmaları nedeniyle mülteci ve sığınmacıların sağlık durumları olumsuz etkilenebilmektedir.

---

http://www.unhcr.org/publications/legal/44b500bd2/unhcr-international-protection-protection induction-programme-chapter-4.html, 2 Kasım 2019.

[87] Türk Tabipleri Birliği, **Savaş, Göç ve Sağlık**, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 2016.

[88] Ercümend Ersanlı, Mülteci Çocukların Sorunları Ve Beklentileri, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**,** Ağustos, 2018, s. 72.

[89] Tuzcu, Bademli, **a.g.e.**, s.56-66.

Örneğin Suriyeli sığınmacılar ile yapılan mülakatlarda öne çıkan sorunlardan biri de yeterli miktarda suya ulaşamadıkları için yaşadıkları sorunlar olmuştur. Özellikle temizlik ve banyo ihtiyacı için gerekli olan sıcak suya her zaman ulaşılamaması da sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.[90]

Göç, hem biyolojik ve psikolojik hem de sosyal bir varlık olan insan üzerinde bazı olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Özellikle yetişkin bireylere nazaran çok daha hassas ve savunmasız olan çocuklar üzerinde göç, ruhsal ve fiziksel sağlık açısından hasar verici etkiler bırakabilmektedir.

Kendi ülkelerinde yaşanan savaş, ekonomik kriz, salgın hastalık, kuraklık gibi insani felaketlerden hayatlarını kurtarmak maksadı ile başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalan insanlar, yeni katıldıkları ülkede de bazı sorunlar yaşamaktadırlar. Birbirlerinden din, etnik köken, dil, kültür ve gelenekler bakımından farklı olan binlerce insan zor şartlar altında bir arada yaşamak durumunda kalmakta bu da yeni sorunları beraberinde getirebilmektedir. Kendi ülkesindeki sosyal statüsüne rağmen başka bir ülkede mülteci ve sığınmacı konumunda bulunmak, daha önce yaşadığı yerdeki sosyal çevresini ve hatta aile bireylerini kaybetmiş olmak, ekonomik açıdan ve sağlık açısından kötü durumda olmak, dil bilmemek nedeniyle yaşanan sorunlar gibi birçok olumsuzluk göç eden bireylerde psikolojik sorunlar görülmesine neden olabilmektedir.[91]

Göç eden çocuklar yeni katıldıkları ülkede ayrımcılık, ırkçılık, ön yargı gibi olumsuz durumlarla karşılaştıklarında yaşadıkları psikolojik ve ruhsal çöküntü etkisini artırmakta, özgüven eksikliği, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler.[92]

Mülteci ve sığınmacılar kendi ülkelerinde edindikleri dil, din, kültür, gelenek ve göreneklerin, zorunlu bir şekilde göç ederek katıldıkları yeni ülkedeki sosyal yapıyla derin farklılıklar barındırması nedeniyle asimile olma korkusu taşımaları,

---

[90] Hilal Barın, "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt I, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2015, s.31.
[91] Tuzcu, Bademli, **a.g.e.**, s.56-66.
[92] **Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı**, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Dairesi, s. 31.

kendi kültür ve benliklerinin kaybolacağından endişe etmeleri de ruhsal sağlıklarını etkilemektedir.[93]

Mülteci ve sığınmacı çocuklar yaşadıkları ülkede alıştıkları ortamdan ayrılmak durumunda kalmaları nedeniyle yabancılaşma, öz güven ve öz saygı eksikliği, aile bireylerinin veya yakın çevresinin yokluğu nedeniyle hissettikleri yalnızlık, pişmanlık gibi etkenler nedeniyle yoğun stres altında kalmakta ve ruh sağlıkları olumsuz etkilenmektedir.[94]

Mülteci ve sığınmacılar üzerine yapılan çalışmalarda, yaşadıkları yıpratıcı deneyimler nedeniyle özellikle çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete ve depresyonun yaygın şekilde görüldüğü rapor edilmiştir.[95]

Çocuklar, yetişkinlere kıyasla daha hassas oldukları için yaşadıkları ağır zorluklar nedeniyle ruh sağlıklarını korumakta sorunlar yaşayabilmektedirler. Akranlarının aksine ölüm, yıkım, savaş ve türlü acılarla boğuşmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacı çocuklar yaşadıkları zorlu deneyimlerin etkisinden uzun süre kurtulamamakta, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde topluma uyum sağlamış sağlıklı bir birey olamamakta ve gelecek umutlarını kaybedebilmektedirler. Mülteci çocukların yaşamış oldukları olumsuz olaylarla ilgili verdikleri tepkilere bakıldığında %48.2'sinin sıklıkla yaşadığı olayla ilgili düşündüğü, %46.8'inin olayla ilgili konuşmaktan sıklıkla kaçındığı, %45.7'sinin olayla ilgili resimlerin sıklıkla gözünün önüne geldiğini söylediği, %44.3'ünün olayla ilgili güçlü duygulara sahip olduğu, %44.3'ünün olayın anımsatıcılarından kaçındığı, %44.3'ünün olayın istemediği zaman aklına geldiğini belirttiği, %43.9'unun olayı bellekten atmaya çalıştığı, %39.4'ünün başka şeylerin olayı hatırlattığı belirtilmektedir.[96] Mülteci ve sığınmacı çocuklar arasında psikolojik hasar görenlerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle mülteci ve sığınmacılara beslenme, barınma, sağlık gibi

[93] Tuzcu, Bademli, **a.g.e.**, s.56-66.
[94] Cengiz Şahin, "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 2, 2001, s.57-67.
[95] Robert Hart, "Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development", **Educational Psychology in Practice**, Vol XXV, Sayı 4, 2009, p. 351-368.
[96] Serap Özer, Selçuk R. Şirin, **Suriyeli Mülteci Çocuklar Saha Araştırması Sonuç Raporu**, BAU Psikoloji Araştırma Ekibi, 2012.

birincil ihtiyaçların yanında ruhsal desteğin de sağlanması, onları topluma uyumunu tamamlamış, sosyal hayata bir birey olarak katılmış, kendi ayakları üzerinde durabilen sağlıklı kişiler haline getirebilmek için psikolojik destek verilmesi gerekmektedir.

Mülteci ve sığınmacılarda geçirdikleri çok boyutlu zorlu süreçler nedeniyle özellikle çocuklarda ruh sağlığı problemleri yaygın olarak görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda mülteci ve sığınmacı çocuklarda ruh sağlığı sorunlarına işaret eden; uyku bozukluğu, psikomatik belirtiler, intihar, dikkat eksikliği, travma sonrası stres bozukluğu, bunaltı ve depresyon gibi şikayet ve problemler görülmüştür. Sığınmacıların yaşadığı travma sonrası stres bozukluğu diğer hastalardan farklıdır. Normal bir insan bir travma yaşar, bunun etkisi ile kâbus görme, uykusuzluk, olayın sürekli hatırlanması, diken üzerinde hissetme, olayın tekrarlanacağı korkusu, çabuk sinirlenme, kolay irkilme, gelecek kaygısı yaşama, yabancılaşma, olayı tekrar tekrar anımsatan durumlardan rahatsız olma ve bu durumdan kaçınma belirtileri ortaya çıkar. Ancak bu belirtiler birkaç hafta içinde olayın şokunun atlatılmasıyla birlikte kaybolur ve hasta normale döner. Sığınmacıların farkı ise travmaya neden olacak tek bir olay değil aylar ve belki yıllar süren travmatik hadiseleri art arda yaşamış olmalarıdır. Şüphesiz bu durum mülteci ve sığınmacıların ruhsal tedavilerinin çok daha ciddiyetle ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.[97]

1.3.1.2. Eğitim Sorunları

Eğitim insanın gelişiminde ve yaşamını sürdürmesinde son derece hayati öneme sahip unsurlardan biri olduğu için evrensel insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle özellikle temel eğitimin engellenmesi ya da temel eğitime erişememe insan hayatını ömür boyu etkileyecek bir yıkıma neden olacağı için insan hakları ihlali anlamına gelmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi çocuk haklarına dair sözleşmenin 28. Maddesi ile söz konusu sözleşmeye Taraf devletler bu hakkın korunmasına ve yerine getirilmesine mecbur bırakılmaktadır. Bir takım insani felaketler nedeniyle ülkesinden

[97] Hatice Demirbaş, Ece Bekaroğlu, "Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları Ve Alınacak Önlemler", **Kriz Dergisi**, 21 (1-2-3), s.11-24.

göç etmek zorunda bırakılan bir çocuk da eğitim hakkına ulaşabilmelidir ve ev sahibi ülke de bu imkânı kendisine sağlamak zorundadır.[98]

Bunun yanında mülteci çocukların eğitimiyle ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gereğince: "Taraf Devletler ister tek başına olsun isterse ana–babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar."

Ayrıca mültecilerin hukuki statüsünü belirten 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince, Taraf Devletler, temel eğitim konusunda, mültecilere vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklar ve temel eğitimden başka eğitimlerde de imkânlar dâhilince müsait ve her halde, genel olarak aynı şartlar altındaki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir.

Eğitim, bireyin tüm hayatını doğrudan etkileyen en önemli ihtiyaçlardan biridir. Eğitimin sistemli ve kapsamlı bir şekilde verildiği yer olan okullar bireylerin fiziksel ve zihinsel olarak geliştiği, eğitildiği, sosyal kuralları öğrendiği en önemli kurumlardır. Okullar özellikle mülteci ve sığınmacı çocukların topluma adapte olmalarını sağlamak için en etkili ortamı sağlayabilirler.[99]

Mülteci ve sığınmacılara kapılarını açan ülkeler genelde sağlık beslenme ve barınma gibi acil ihtiyaçları öncelikli tutarken eğitim çağına gelmiş bulunan çocukların okullaştırılmasını acil ihtiyaç olarak görmemektedirler. Hâlbuki eğitim sürecinin dışında kalan çocuklar mülteci ve sığınmacı olarak yaşayacakları zorluklar

[98] UNICEF, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, (Çevrimiçi) https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf, 2 Kasım 2019.
[99] Şeker, Aslan, **a.g.e.**, s.86-105.

karşısında daha kırılgan hale gelebilmektedirler. Bu yüzden eğitim ihtiyacının da diğer acil ihtiyaçlar kadar önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.[100]

Mülteci ve sığınmacı çocuklar bulundukları yaşın kaldırabileceği limitin çok üstünde travmatik acılara maruz kaldıkları için eğitim sürecine dâhil olsalar bile akranlarına nazaran birçok eksiklikleri bulunmaktadır. Ailelerinin de ev sahibi toplumun diline hâkim olamaması nedeniyle çocuklarının eğitiminde onlara yardımcı olamamakta ve bu çocukların akademik hayatının olumsuz seyrettiği gözlenmektedir.[101]

Göç sürecinde kendi kültürlerinden yakınlarından ve yaşadıkları çevreden kopmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacı çocuklar üzerlerinde travmatik etkiler bırakan bir dizi zorlu süreci yaşamış olarak başka bir ülkeye gelmek yeni bir ortama girmek durumunda kalmaktadırlar. Bu çocukların zaten zor olan hayatlarını etkileyebilecek önemli bir konu da eğitim sürecinin dışında kalmak ya da eğitim sürecine dâhil olduktan sonra yeni geldikleri ülkenin eğitim sistemine uyum sağlayamayarak eğitimden tamamen kopmaktır.

Sığındıkları ülkede yaşadıkları bazı zorluklar nedeniyle eğitimden kopan çocukların okulu terk etme nedenleri; maddi imkânsızlık, ayrımcılık, ırkçılık, dil bilmeme nedeniyle akranlarıyla iletişim kuramamak olarak sayılabilir. Bu durum mülteci ve sığınmacı çocukların yeni katıldıkları topluma uyum sağlamalarını ve bir gelecek umudu taşıyarak toplumda var olmalarını engellemektedir.[102]

Mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim sürecine dâhil olmalarının önündeki diğer engeller ise kız çocuklarının okutulmasına karşı olan aileler, fiziksel engelli olma ve ekonomik sıkıntı nedeniyle çocuğun okula gitmek yerine çalışarak aile bütçesine katkı sağlamasının istenmesi olarak sayılabilir.[103]

---

[100] Ömer Yavuz, Sefa Mızrak, "Acil durumlardaki okul çağındaki çocukların eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği", **Göç Dergisi**, Cilt III, Sayı 2, 2016, s. 175-199.
[101] Yeonjaı Rah, Shangmın Choı, Thu Suong Thinguyen, "Building bridges between refugee parents and schools**", International Journal of Leadership in Educational**, Vol IV, No 12, 2009, p. 347-365.
[102] Yusuf Sayın, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri, "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** 18 (31), 2016, s. 1-13.
[103] Tahir Emre Gencer, "Göç Ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi Ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt X, Sayı 54, 2017, s. 838-851.

Eğitim sürecine dâhil edilebilen mülteci ve sığınmacı çocuklarda yaşadıkları travmatik göç sürecinin etkileri olan depresyon, anksiyete, dışlanmışlık hissi gibi olumsuz ruh halinde iyileşme olduğu ortaya konulmuştur. Bu yüzden mülteci ve sığınmacı çocuklar da tıpkı vatandaşlar gibi eğitim sürecinin içinde yer almalı, eğitimden kopmalarını önlemek için çalışmalar yapılmalı ve ihtiyaçları karşılanmalıdır.[104]

Mülteci ve sığınmacı çocuklar yaşıtlarına nazaran oldukça hassas durumdadırlar. Bu çocukların eğitiminde görev alan öğretmenlerin davranışları ve onlara karşı yaklaşımları çocukların eğitim sürecinden kopmalarına yol açacak biçimde olmamalıdır. Bu çocukların eğitim ve öğretiminde görev alan öğretmenler, onların farklı bir dile ve kültüre sahip olduklarını, çok büyük zorlukları çok küçük yaşta yaşamak zorunda bırakıldıklarını ve son derece hassas olduklarını unutmamalıdır.[105]

Mülteci ve sığınmacı öğrenciler eğitim sürecine dâhil olduktan sonra hâlihazırda tahrip olmuş durumda olan ruhsal sağlıkları nedeniyle psikolojik sorunlar yaşayabilirler, aynı zamanda dil, kültür ve ırk gibi farklılıklar nedeniyle akranlarınca dışlanarak kendilerini yalnız hissedebilirler. Özellikle yeni geldikleri ortamda konuşulan dile hâkim olmamaları nedeniyle büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Dil konusunda yaşanan eksiklik onların gelecekte meslek edinmelerinde de oldukça önemlidir.[106]

1.3.1.3. Çocuk İşçiliği

İnsanlık tarihinde gelişimini tam olarak tamamlamamış, çalışma kapasitesine erişememiş çocukların çalıştırılmaları sorunu sürekli var olmuştur.

---

[104] Şeker, Aslan, **a.g.e.**, s.86-105.
[105] Kevin Roxas, "Who really wants "the tired, the poor, and the huddled masses" anyway?: Teachers' use of cultural scripts with refugee students in public schools", **Journal Multicultural Perspectives**, Vol 12, No 2, 2010, p. 65-73.
[106] Şeker, Aslan, **a.g.e.,** s.86-105.

Çocuklar göç sürecine bağlı olarak; sağlık imkânlarından yararlanamama, zor koşullar altında yaşamak zorunda kalma, çocuk işçiliği, ailesini kaybetme, eğitim imkanı bulamama, cinsel istismar ve şiddet gibi sıkıntılarla karşılaşabilmektedirler.[107]

Çocuk işçiliği dünyadaki tüm toplumlarda görülebilen, yaygın olarak rastlanan bir olgudur. Bununla birlikte her milletin tarihi, dini ve kültürel manada farklı özellikleri ve inanışları olması nedeniyle dünyada çocuk işçiliği denildiğinde tek bir tanıma ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu nedenle uluslararası nitelikte itibar edilmiş belgelerde geçen tanımlar yol gösterici olmaktadır.[108] Bu kapsamda Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tanımına göre çocuk işgücü, "çocukların çocukluklarından, mahrum edecek şekilde ve onların fiziksel, zihinsel ve mental gelişimlerine zarar verecek işlerde istihdam edilmesidir."[109]

Uluslararası Çalışma Örgütü çocuk işçiliğine sebep olan durumları yoksulluk, sosyal yardım eksiklikleri ve yasal çalışma yaşının altındaki çocukların zorunlu eğitime alınamamış olması olarak sıralamaktadır.[110]

Çocukların, iş konusunda iş verene karşı yetişkinlere göre daha itaatkâr olmaları ve daha ucuza çalışmaları işverenlerce tercih edilmelerinin sebeplerinden sayılmaktadır. Kaçak olarak, karın tokluğuna çalışmak zorunda bırakılan çocuklar, en yaygını tekstil sektörü olmakla birlikte hizmet, tezgâhtarlık, inşaat işçiliği, tarım, sanayi, çobanlık, mevsimlik tarım işçiliği, garsonluk vs. alanlarda da yoğun olarak çalıştırılmaktadırlar. Çocuk işçiliği, bir sorun olarak ILO'nun çocuk işçiliği tanımında da görüldüğü üzere; çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoymakta, onların potansiyellerine ve saygınlıkların zarar vermektedir. Çok küçük yaşlarda çalışmaları nedeniyle çocuklar, okula düzenli devam etmekte zorlanmakta veya ağır işleri ve eğitimlerini aynı anda yürütmek zorunda kalmaktadırlar. İlerleyen süreçte çocuk işçiliği, çocuğu ailesinden ayırmakta, hastalıklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Ayrıca

---

[107] Nihat Kireçdağ, "Antakya'da Bir Alan Araştırmasına Dayalı Gözlemler: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler", **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi**, Ekim 2016- Mart 2017, s. 30.
[108] Murat Gürkan Gülcan, Çocuk İşçiliği Ve Eğitim Öğretmen El Kitabı, **T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Genel Yayın No: 72, s. 11.
[109] Yahya Kulaksız, "Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü", **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi,** Cilt 2, Sayı 3, Eylül-Aralık 2014, s. 91-111.
[110] **International Labour Organization (ILO)**, (Çevrimiçi) http://www.ilo.org/ipec/Campaignandadvocacy/wdacl/2015/lang--en/index.htm, 23 Eylül 2019.

çocukların, çalışmalarından dolayı zihinsel ve fiziksel gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. [111]

Küçük yaşlarına rağmen ağır işlerde çalışmak zorunda bırakılan çocukların kimyasallara maruz kalma ve kapasitelerinin üzerinde zor işlerde çalıştırılmaları nedeniyle meslek hastalıklarına yakalanma riskleri yetişkinlere kıyasla daha büyük olabilmektedir. Buna ek olarak çocukların, ağır iş makinelerini kullanmaları neticesinde iş kazalarıyla daha fazla karşılaşmakta, uzuvlarını hatta hayatlarını kaybedebilmektedirler. Kayıt dışı çalıştırılmak zorunda oldukları için çocukların karıştığı iş kazaları genelde gizlenmektedir. Zor durumda olan ailelerine ekonomik olarak destek sağlamak için çalışmak zorunda kalan çocuklar, oldukça ağır iş kollarında bile düşük ücret karşılığında çalışmaktadırlar. Ülkelerindeki zor durumdan kurtulmak için kaçan çocuklar ekonomik sıkıntılardan dolayı geldikleri ülkelerde de türlü zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ekonomik sorunların çözümünü çalışma hayatına girmekte bulan çocuklar; ağır şartlarda, sokaklarda çalışmakta ve sokakta bulunmakla birlikte gelen suçlara karışabilmektedirler.[112]

1.3.1.4. Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk toplumların hayat koşullarını, bugününü ve geleceklerini doğrudan etkilemektedir. Geleceğe olan etkisi ise şüphesiz çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Yoksulluk, boyutlarına gore bazı kategorilere ayrılmaktadır. Bunlardan biri insani yoksulluktur. İnsani yoksulluk, toplumdaki bazı grupların insanca yaşayabilme imkanına sahip olamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu gruplara dahil olanlar yeterli beslenememe, tedavi hizmeti alamama, eğitim sürecine dahil olamama, evsizlik, içme suyu kıtlığı, çalışamamak, özgürlüğün kısıtlanması sorunlarla boğuşan ve adeta yaşam savaşı veren insanlardır.[113]

---

[111] Nihat Kireçdağ, "Antakya'da Bir Alan Araştırmasına Dayalı Gözlemler: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler", **Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi**, Ekim 2016- Mart 2017, s. 30.
[112] Nazan Aykut, Esra Çalık Var, "Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeli Çocuk İşçiler", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 63, Nisan 2019, s. 984.
[113] Faruk Sapancalı, "Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt III, Sayı 2, 2001, s.128.

Çocuklar yoksulluktan hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilenebilmektediler. Yoksulluğun çocuklara doğrudan etkileri; yetersiz beslenme, eğitim, sağlık, barınma ve ulaşım imkanlarının yetersiz olması olarak sıralanabilmektedir. Dolaylı etkileri ise, yoksulluğun getirdiği zorluklar karşısında ekonomik ve dolayısıyla ruhsal durumu bozulmuş olan ebeveynler nedeniyle oluşan etkileri içermektedir.[114]

Dünyanın çeşitli ülkelerinde mülteci ve sığınmacı olarak bulunan çocukların içinde bulundukları durum insani yoksulluk kavramını yansıtma hususunda önemlidir. Çocuk yoksulluğunun çocuk üzerinde oluşturduğu tüm negatif etkileri içinde barındırabilecek bir tanımı olmasa dahi, ebeveynlerin gelir yetersizliği ve ailenin tüketim imkanlarını içeren mali parametreler ile ölçülebilmektedir. Ek olarak eğitim, sağlık, barınma, ailedeki birey sayısı, sosyal yardım imkanının bulunup bulunmaması da yoksulluğun çocuklara olan etkisini ölçmekte ve çocuk yoksulluğunu tanımlamakta kullanılabilmektedir.

Savaş ve zorunlu göçler de çocuk yoksulluğuna neden olan durumlardır. Yoksulluk ve savaş arasında sıkı bir ilişkinin varlığı açıktır. Ülkelerin ekonomik ve sosyal durumunu derinden etkileyen savaş yoksulluğu beraberinde getirmektedir. Savaş durumunda bulunan ülkedeki siviller hayatlarını kurtarmak için zorunlu göç etmektedir. Bu yüzden ekonomik açıdan ve sağlık açısından zarar görmektedirler.[115]

1.3.1.5. Çocuğa Dair İhmal ve İstismar

Dünyada çocuklara dair ana sorun, belki de katıksız bir masumiyete sahip olan çocuklara hiç bir şekilde hak etmemelerine rağmen ihmal ve istismar uygulanabiliyor olmasıdır.

Bir kişinin, çocuğa karşı psikolojik ya da fiziksel zarar verecek herhangi bir tutumu çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Bahsi geçen bu şahıs, çocuğun kendi

[114] Yolcuoğlu, **a.g.e.**, s.89.
[115] Dilek Konuk Şener, Ayşe Ferda Ocakçı, "Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri", **Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi,** Cilt XIII, Sayı 1, 2014, s.60.

ailesinden olabileceği gibi bir başkası da olabilmekte aynı zamanda yetişkin ve hatta çocuk da olabilmektedir.[116]

Çocukları ihmal ve istismardan koruyabilmek amacıyla birincil koruma programları geliştirilmesi gerektirmektedir. Söz konusu programların, çocukların ve ailelerinin hayat koşullarını iyileştirme, sosyal risklerin meydana gelmesini önleme gayesi taşımaları gerekmektedir. Çocuk koruma politikaları kurgulanması, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi, sağlık sisteminin iyileştirilmesi, işsizliğin azaltılıp milli gelirin artırılması önem taşımaktadır.[117]

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre ise çocuk ihmal ve istismarı, çocuktan sorumlu olan şahısların kendilerine olan güveni ya da fiziksel üstünlüklerini kullanmak maksadı ile çocuğun sağlığına, gelişimine ve yaşamına zarar veren ya da zarar verebilecek davranışlarda bulunulmasıdır.[118]

Çocuklar, esas olarak üç biçimde istismara maruz kalmaktadırlar. Bunlar duygusal, fiziksel ve cinsel istimardır. Duygusal istismar fiziksel bir zarar vermemesine karşın baskı, korkutma ve tehtid yolu ile yapılan istismardır. Cinsel istismar, yetişkin bireylerin gelişimini tamamlamamış küçükleri cinsel manada araç olarak kullanmasıdır. Bu istismar çeşidine toplumun bütün sosyal tabakalarında rastlanabilmektedir. Fiziksel istismar konusuna gelince ise, çocuğun fiziksel şekilde zarar görmesi ile sonuçlanan istismar çeşididir. Çocuğun şiddet görmesi kadar bir şekilde şiddete tanık olması dahi fiziksel istismar sayılmaktadır.[119]

---

[116] Banu Karakaş, Ömer Can Çevik, "Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XVIII, Sayı 3, 2016, s. 897.
[117] Yolcuoğlu, **a.g.e.**, s.89.
[118] Türkan Yılmaz Irmak, "Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler" **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir, Ege Üniversitesi SBE Psikoloji Anabilim Dalı, 2008, s.12.
[119] Karakaş, Çevik, **a.g.e.**, s. 898.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR, ALMANYA VE İTALYA

Tezin bu bölümünde öncelikle çocuk refahı ve çocuk hakları temelinde mülteci ve sığınmacı çocuklara dair sosyal politikalara yer verilmektedir. Ardından Almanya ve İtalya'daki mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik sosyal politika uygulamaları sağlık ve eğitim konu başlıkları altında tezin bu bölümünü oluşturmaktadır.

2.1. ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Sosyal politika kavramı; Latince kökenli "socious" ve "politeia" kelimelerinin birleşmesi ile oluşan, eski Yunan Site Devletleri'nde, halka devlet tarafından sağlanan eşit hizmetler şeklinde tanımlanmaktadır.[120]

Sosyal politika kavramının tanımlanması ve kapsadığı alan zamanla değişiklik göstermiştir. Tarihsel süreçte sosyal politika kavramı ilk kez Alman Prof. Wilhelm Heinrich Reiehl (1823-1897) tarafından kullanılmıştır. Kavramın bilimsel bir kimlik kazanması ise 1873 yılında Almanya'da Sosyal Politika Derneği'nin faaliyete geçmesi ile başlamıştır.[121]

Sosyal politika kavramının ortaya çıkmasında sanayi devriminin önemli bir rolü bulunmaktadır. Kavramın doğuşu 1850'lerden sonra sanayileşme ve akabinde yoğun kentleşme nedeniyle meydana gelen hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası gibi problemler karşısında işçileri korumak ve onlar için bir takım önlemler almak maksadıyla ilk kez Almanya'da gerçekleşmiştir.[122]

Başlangıçta işçi ve işveren sorunlarına odaklanan sosyal politika zaman içerisinde toplumun bütün kesimlerinde meydana gelen eşitlik, adalet, düzen ve

[120] Gürol Özcüre, **Avrupa Birliği'nin İstihdam ve Sosyal Politikası**, Derin Yayınları, İstanbul, 2014, s. 8.
[121] Sami Güven, **Sosyal Politikanın Temelleri**, 4. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2009, s. 66.
[122] Meryem Koray, **Sosyal Politika**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2012, s.27

toplumsal gelişimi sağlama amaçlarına yönelmiştir. Güncel manada sosyal politika; ulusal ve uluslararası bütün parametreleri göz önünde bulundurarak toplumsal bütünlüğü sağlamak adına alınan her türlü tedbiri bünyesinde barındırmaktadır.[123]

Devletin halka yaptığı hizmete yönelik hedeflere ulaşabilmek için kurguladığı planlar ve uyguladığı kararlar sosyal politika çerçevesinde incelenmektedir. Bu kapsamda sosyal politika, sosyal bir nitelik taşıyan bütün politikaları konu edinen, toplumdaki tüm kişilerin sağlık, eğitim, güvenlik vb. hak ve özgürlükleri içeren kapsamı oldukça geniş bir çalışma alanıdır.[124]

Çocuklara yönelik sosyal politikaların ve çocuk koruma hizmetlerinin ortaya çıkışının ve tarihsel gelişiminin açıklanması bu çalışmanın kapsamını aşacak seviyede geniş ve çok boyutlu bir konudur. Dünyadaki her toplumun sosyal, kültürel, ekonomik vb. yapıları farklılık gösterdiğinden çocuk koruma politikaları hususunda müşterek bir uygulamadan bahsedilememektedir. Ancak Dünyada ve Türkiye'de muhtelif kurum ve kuruluşlar tarafından çocuğun fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik manada istismarı ve ihmali vakalarına karşı çocuklara yönelik yardım faaliyetleri yürütülmekte, bu çerçevede çok sayıda sosyal politika hizmeti sunulmaktadır.

16. ve 17. yüzyıllarda Avrupada ebeveynlerince terk edilmiş çocuk sayısının kontrol edilemeyecek sayılara ulaşması, devletleri o tarihe dek vakıflar ya da kilisenin uygulamaları ile yürütülen çocukları koruma ve gözetme çalışmalarına katılmak durumunda bırakmıştır.[125]

1789 Fransız İhtilali ile birlikte başlayan humanist akım ve bu akımın öncülerinden Rousseau'nun, insanın yetişkin çağındaki mutluluğunun büyük oranda

[123] Ayşen Tokol, Yusuf Alper, **Sosyal Politika**, 7. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa, 2016, s.6.
[124] Ömer Zühtü Altan, **Sosyal Politika**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1744, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 900, Eskişehir, 2004, s. 3.
[125] Abdullah Karatay, "Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politika Oluşum Süreci", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.11.

çocukluk çağına dayanmaktadır. Bu sav, günümüzdeki çocuk koruma politikalarının alt yapısını oluşturmaktadır.[126]

18. ve 19. yüzyıllarda çocuk koruma merkezleri olarak görev yapan büyük kışla benzeri kurumlar, 1950'lerden itibaren terkedilmiştir. Yalnızca istismar vakaları ve acil durumlarda çocukların, ileriki adımlarda tabi tutulacakları sosyal hizmet programına yerleştirilinceye dek koruma altına alınacakları kurumsallaşma modeli uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde çocukların kendi evlerinde ebeveynlerinin gözetiminde ve devletin denetiminde korunması asıl politika halini almıştır.[127]

Çocukların korunması maksadı ile çocuklara yönelik sosyal politikaların gerekliliği, dünya genelinde yaşanan ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar, toplumun bu hususta yeterince bilinçli olmaması, aile kurumunun geleneksel değerini yitirmesi, globalleşme, yüksek nüfus artış hızı, çarpık ve aşırı kentleşme, gelir dağılımı adaletsizlikleri, göçler, toplumların farklı kültür ve gelenekleri, insan haklarının ve dolayısı ile de çocuk haklarının ihlal edilmesi, mevzuattaki eksiklikler, denetim yetersizliği, toplum tarafından dışlanma, doğal afetler, ayrımcılık[128] gibi nedenlerden ötürü önemini arttırmıştır. Çocuğa yönelik sosyal politika yaklaşımı, geçen zaman içerisinde çocukların korunması konusunda devletin rolünün artması ile birlikte değişim göstermiştir.[129]

Tarihin her çağında olduğu gibi çağımızda da dünyanın her bölgesinde kimsesiz kalmış doğal afet mağdurları, göçmenler, mülteciler, sığınmacılar, kimsesizler ve kendi imkânları ile geçimini sağlayamayan korunmaya muhtaç

---

[126] Emine Akyüz, "Önemli Kanunlarımızda Çocuğun Korunmasına İlişkin Hükümler ve Boşluklar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt XII, Sayı 1, Yıl 1979.

[127] Hary Ferguson, Protecting Child in Time: Child Abuse, Child Protection ande the Consequences of Modernity, VA USA, 2004, s.43'den aktaran: Abdullah Karatay, "Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politika Oluşum Süreci", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.81.

[128] International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC), Action against child labour 2008-2009: **IPEC Progress and Future Priorities**, International Labour Organization (ILO), February 2010, p. 13.

[129] Onur Sunal, "Çocuğa Yönelik Sosyal Politika", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalısma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara, 2009, s.87.

çocuklar[130] yaşamaktadır. Bu insanlar söz konusu olduğunda sosyal devlet devreye girmekte, en zaruri ihtiyaçların karşılanmasında rol almaktadır.[131]

Korunmaya muhtaç çocuk kavramının tanımı oldukça geniştir. Velisi olan ya da kimsesiz, zengin, fakir, suçlu, masum, engelli, sağlıklı gibi nitelikler göz önüne alınmadan bütün çocuklar korunmaya muhtaçtır.[132]

Korunmaya muhtaç çocuklar; genel itibari ile temel bakımı, yetiştirilmesi ve korunmasında bazı sorunlar bulunan, bu sorunlardan dolayı fiziksel, sosyal, ruhsal ve ahlaki açıdan sağlıklı, yetişkin bir birey olarak toplumda yer alamama riski bulunan çocuklar olarak tanımlanmaktadır.[133]

Koruma altına alınan çocuklara uygulanan bakım hizmetleri; sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyla derinden ilişkili olarak ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Ülkelerde yaygın olarak bulunan bakım modellerinden biri "çocuk yuvası", "yetiştirme yurdu" gibi isimlerle bilinen kurum bakımıdır. Her sosyal devletin bünyesinde muhtaç çocuklar için kurum bakımı sistemi yer almaktadır. Bu yüzden çocuk yuvaları, yetimhaneler, çocuk evleri, koruyucu aile hizmetleri kapsamındaki uygulamalar dünyada bir çok devlet tarafından yaygın olarak uygulanmaktadır.[134]

Çocukların korunmasına dair sosyal politikaların bazı ilkelere göre tasarlanması ve yürütülmesi önemlidir. Çocuklara yönelik politikaların dayandırıldığı dört temel ilke bulunmaktadır. Bunlar;[135]

1. Çocukların menfaatlerini esas kabul eden iyi olma hali yaklaşımının benimsenmesi,

2. Eşitsizlikleri giderecek toplum temelli politikalar uygulanması,

---

[130] Altan, **a.g.e.,** s.6.
[131] Sacit Günbey, "Sosyal Devlet", **Sosyal Politikalar Dergisi**, Sayı 1, 2006, s.27.
[132] Emine Akyüz, "Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt XX, Sayı 1, 1987, s.11.
[133] İsmet Galip Yolcuoğlu, "Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali", **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt XX, Sayı 1, Nisan, 2009, s.89.
[134] Zeynep Şimşek vd., "Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştrmalı Bir Araştırma", **Türk Psikiyatri Dergisi**, IX(3), 2008, s. 236.
[135] UNICEF, **Çocuk Refahı Belgesi**, s. 104.

3. Geri kalmış alanlarda yaşayan tüm çocuklara yoğunlaşılması,

4. Çocuğun iyi olma halini sağlamak amacıyla bütünsel politikalar geliştirilmesi.

Günümüz modern devletlerin çocuk koruma politikaları, Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında hayat bulmaktadır. Devletler, çocuklara dair gerekli politikaları tasarlayarak,bir koruma sistemi oluşturmaya gayret etmişlerdir. Nihayet tüm dünya ülkelerince benimsenmiş olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme madde 18'de, çocuğun korunmasında ilk mesuliyet çocuğun ebeveynlerinde/vasilerindedir denilmekle birlikte devleti de çocuğun korunması hususunda lazım olan uygulamaları yapmak ve gerekli önlemleri almak konusunda yükümlü kılmaktadır.

Dezavantajlı ve geri kalmış bölgelerde yaşayan grupların güçlendirilmesi için çalışılması olağan ve olağanüstü durumlarda çocukların korunmasına dair en etkin uygulamalardan biridir. Bakım, eğitim, rehberlik ve rehabilitasyon vb. hizmetler çocukların korunması ve refahlarının yükselmesinde önemli bir yeri işgal etmektedir. Bu hizmetler, gelişme çağında bulunan her çocuğun ihtiyacı olarak kabûl edilmektedir. Ülkede bulunan yoksulların ve ülkeye göç ederek gelmiş dezavantajlı insanların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde devletin sağlayacağı sosyal hizmetlere duyulan ihtiyaç daha fazla olmaktadır. Bu yüzden eşitsizliği gidermeye ve çocukların iyi olma haline destek olabilecek uygulamalar, söz konusu bölgelerden başlanarak yürütülmeli ve bu bölgelerde yaşayan insanların dezavantajlı olma durumunu azaltmayı amaç edinen çalışmalar yapılmalı ve üretilecek sosyal politikalar bu zemin üzerinde oturtulmalıdır.[136]

Çocuklar gerek yaş küçüklüğü gerekse de zihinsel gelişimleri tam tamamlanmamasından ötürü karşılaştıkları olumsuz durumlarda diğer insan gruplarına nazaran daha hassaslardır. Dolayısıyla çocukların yaşadığı topluma göre fiziksel,

[136] UNICEF, **Çocuk Refahı Belgesi**, s. 111-112.

ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan güçsüz konumda oldukları ve bu sebeple korunması gereken kişiler olduğu belirtilmektedir.[137]

Çocuk refahı alanı, devletin çocuk koruma kurumları tarafından ihmal, kötü muamele ve istismara uğradığı tespit edilen çocukların problemlerine çözüm bulmayı amaçlayan, rehabilite edici, koruyucu hizmetleri içermekte olup çocuk refahı hizmetleri, korunma ihtiyacı olan çocuklar problemini çözmek maksadıyla tarihsel süreçte giderek güçlenmiştir.[138]

Çocukların korunması hususunda İngiliz Eglantyne Jebb'in önderliğinde "Çocukları Kurtarın (Save the Children)" sloganı Avrupa'yı etkilemiş ve çocuk koruma hususunda olumlu neticeler vermiştir. 1919 yılında Eglantyne Jebb tarafından kurulan ve çocukların korunmasına yönelik İsveç, İngiltere ve Avustralya'da başlatılan "Çocukları Kurtarın" (Save the Children) oluşumu bugün de tüm dünya çocuklarının korunması hususunda milletlerarası alanda saygınlığa sahip büyük bir kuruluş olmaktadır.[139] Aynı zamada 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu veya kısaca UNICEF, faaliyetlerinin çoğunluğunu dünyanın en yoksul bölgelerinde veya özellikle acil durumlarda çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak yürütmekte ve tüm dünya çocuklarının haklarının ve refahlarının savunucusu konumunda bir oluşumdur.

Çocuklar her toplumun geleceğidir. Bir toplumun geleceği ise insana ve dolayısı ile çocuklara yapılan yatırımlara göre şekil alır. Bu bağlamda her insanın hakları olduğu gibi çocukların da hakları olmalıdır çünkü çocuk hakları aynı zamanda insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır.

---

[137] Mehmet Tevfik Odman, **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Mersin Çağ Üniversitesi Yayınları, 2008, s.1

[138] İsmet Galip Yolcuoğlu, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", **Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi,** Cilt V, Sayı 8, Temmuz-Ağustos-Eylül 2009, s. 44.

[139] David Tolfree, **Restoring Playfulness: Different Approaches to Assisting Children Who are Psychologically Affected by War or Displacement**, Rädda Barnen Swedish Save the Children, Stockholm, 1996, pp. 6; Aktaran: Önder Beter, "Türkiye ve İngiltere'de Çocuk Koruma Sistemleri", **Doktora Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 46-47.

Doğal hukuk bakımından çocuk hakları, çocuğun insan olması yanında da bakım ve özen gereksinimi duyması sebebiyle doğuştan malik bulunduğu hakların hepsidir. Bu haklar, tüm çocuklara tanınması icap eden ideal haklar listesini kapsar.[140]

Bu haklar ise, çocuğun, zihinsel, bedensel, duygusal, ahlâkî, sosyal ve ekonomik bakımlardan haysiyet ve özgürlük içerisinde, sağlıklı ve normal şekilde yetişebilmesini sağlamak için hukuk kuralları vasıtası ile tanınan menfaatlerdir.[141]

Birleşmiş Milletler, temel insan haklarına verdiği önemden ötürü insanlığın da çocuğa verebileceğinin en iyisini vermesi gerektiği zihniyetiyle, çocuğun ve toplumun geleceği için yasal hakların düzenlenmesi ve taraflar bakımından da bu hakların gözetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda 20 Kasım 1989'de kabul edilen ve 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe konan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, halen var olan uluslararası kabul görmüş bir sözleşmedir.

Tüm çocukların aynı ve eşit derecede haklara sahip olduğunu vurgulayan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ön söz ve üç kısım olmak üzere 54 maddeden oluşmakta olup her biri ayrı hakkın özeti olan dört kısımdan oluşmaktadır. Bunlar: hayatta kalma hakkı, korunma hakkı, gelişme hakkı, ve katılım hakkıdır.[142]

Hayatta kalma hakkı, çocuğun hayat hakkını ve yaşamak için gereken temel ihtiyaçlarını belirtir. Barınma, beslenme, yeterli bir hayat standardı ve sağlık hizmetlerine ulaşım bu ihtiyaçlar arasında yer almaktadır.
Gelişme hakkı, çocukların potansiyellerine tam ulaşabilmeleri için neye ihtiyaç duyduklarını özetlemekte olup eğitim, kültürel faaliyetler, dinlenme, bilgiye erişim, vicdan, düşünce ve din özgürlüğü gibi hakları bu gruba dâhil etmektedir.
Korunma hakkı, çocukların her türlü ihmal, istismar ve sömürüden korunmalarını vurgulamaktadır. Mülteci çocuklara özel koruma, çalışan çocuklar için güvenceler,

[140] Emine Akyüz, **Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı 151, 2001.
[141] Emine Akyüz, "Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler", **Cumhuriyet ve Çocuk. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999, s. 491.
[142] UNICEF, **Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları Hak Temelli Perspektif**, Dublin Teknoloji Enstitüsü, 2007, s. 17.

herhangi bir istismar veya sömürüye maruz kalmış çocukların rehabilitasyonu ve korunması gibi konuları içermektedir.
Katılım hakkı, çocukların toplumda aktif bir rol almalarının gerekliliğini kabul etmektedir. Bu haklar görüşlerini söz sahibi olma ve ifade etme haklarını kapsamaktadır.

Sözleşme'ye hâkim olan temel ilkeler; *ayrım gözetmeme* (Madde 2), *"çocuğun yüksek yararı"* (Madde 3), *"yaşama ve gelişme hakkı"* (Madde 6) ve *"çocuğun görüşlerine saygı"* (Madde12) ilkeleridir. Sözleşme'de bulunan diğer hüküm ve ilkeler daha önce de belirtildiği gibi yaşama, korunma, gelişme ve katılım üst başlıkları altında toplanmaktadır.[143]

Sözleşmenin 1.maddesinde 18 yaşından küçük her insan çocuk olarak tanımlanmaktadır. Ve ardından 2. maddede bu sözleşmeye taraf olan devletleri, yetkileri altındaki her çocuğa dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünceler, renk, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler sebebiyle herhangi bir ayrım gözetmeksizin sözleşmede bahsedilen hakları tanımakla yükümlü kılmaktadır.[144]

Sözleşmenin bu maddesi sığınan çocuklar için de önem taşımaktadır. Bu madde neticesinde çocuklar sığındığı ülkeden Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan tüm hakların kendileri için de uygulanmasını isteyebilmektedir.[145]

Çocuk Hakları Sözleşmesi, özel olarak mülteci veya sığınmacı çocuklara yönelik bir sözleşme olmamasına karşın dünya üzerindeki tüm çocukları kapsayıcı haklar içermesi bakımından mülteci ve sığınmacı çocuklar için de uygulanma imkânına sahip olmaktadır.

Mülteci ve sığınmacı çocukların da ayrımcılık yapılmaksızın diğer çocukların sahip olduğu tüm haklara sahip olması gerekmektedir. Ve Sözleşme 18 yaşından *tüm*

---

[143] Şükran Uçuş, Ali Ekber Şahin, "Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Yönelik Öğretmenlerin Ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri", **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt III, Sayı 1, 2012, s. 26.
[144] **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, (Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, 22 Eylül 2019.
[145] BMMYK, **Mülteci Çocukları Koruma ve Bakım Kılavuzu**, Cenevre, 1994, s. 23.

çocukları kapsadığı için mülteci ve sığınmacı çocuklar da bu haklardan faydalanma fırsatı elde etmektedir.

Zira Sözleşme'nin 22. maddesinde mülteci ve sığınmacı çocuklar ele alınmaktadır. Bu maddede *"Taraf devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar."*[146] hükümleri yer almaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki Sözleşme, mülteci olan veya olmaya çalışan sığınmacı çocukları da kapsamaktadır. Yine bu maddede, mülteci statüsü kazanmış çocuk ile henüz statü elde edememiş fakat sığınma talebinde bulunan çocuk arasında Sözleşme gereğince ayrım yapılmadığı görülmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların insan hakları yasası olarak tanımlanabilmektedir. Çocukların yetiştirilmesinde toplumun, devletin ve ailenin sorumluluklarını yeni standartlar ve ilkeler ifade etmektedir.[147]

2.2. ALMANYA'DA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Modern çocuk refahı uygulamaları, 19. yüzyılın son çeyreği ile birlikte başlamıştır. Almanya'da çocuk koruma çalışmaları, başlangıçta hayırsever vakıf ya da kurumlar ile yerel yönetimler tarafından yürütülmüş olup önemli görülen bir alandır. İkiye bölünmüş olan hizmetin finansörü büyük oranda devlet olmaktadır. Bilhassa kuruluşundan itibaren Weimar Cumhuriyeti'nin her il ve ilçesinde Gençlik Daireleri çocuk koruma ve refahına yönelik çalışmalarda öne çıkmaktadır. Alman Gençlik

[146] **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, (Çevrimiçi) http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, 22 Eylül 2019.

[147] İbrahim Cılga, "Türkiye'de Çocuk Hakları Çalışmaları", **Cumhuriyet Ve Çocuk 2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 506.

Dairelerinin varlığı doğrudan Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın 6. Maddesine dayanmaktadır.[148]

Söz konusu 6. maddenin 2. fıkrası: "Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi velilerin doğal hakkı ve öncelikli görevidir. Bu hakların ve görevlerin kullanımı ve yerine getirilmesi doğrudan devlet tarafından denetlenir." şeklindedir. Yine 6. maddeye gore;ebeveynler ya da veliler, bakım ve yetiştirme hakkı ve sorumluluğunu müşterek olarak uygulamak durumundadırlar. Ancak bu süreçte "çocuğun iyiliği"ni (Kindeswohl) gözetmek esastır.[149]

Almanya'da "çocuğun iyiliği" kavramının hangi hususları kapsamına aldığı ve sınırlarına ilişkin çerçevenin belirlenmesine dair kanunlarda herhangi bir tanım yoktur. Bu nedenle kavramın tanımlanması ve uygulanması mahkemelerce her davanın hususiyetine bağlı olarak belirlenmektedir. Bu güne kadar verilen kararlarda çocukların fiziki, psikolojik sağlığını ve maddi bütünlüğünü tehdit edebilecek mahiyette davranışlar ve durumlar, çocuğun iyiliğine kast şeklinde değerlendirmektedir.

Almanya'da, çocuk koruma sisteminin temeli, "çocuk selametinin tehlikede olması" kavramına dayanmaktadır.[150]

Almanya'da çocuk ve gençlerin korunması ve refahına yönelik hizmetlerin sunulmasından, koordine edilmesinden sorumlu kurum Gençlik daireleridir. Daireler, çocuk ve gençlik refahına yönelik geniş bir hizmet yelpazesine sahiptir. Dairelerin çocuk bakımı ve gençliğin refahına yönelik hizmetleri, çocuk 21 yaşına gelene kadar sürmektedir.[151]

---

[148] Yaman, Tuncay, **a.g.e.,** s. 319.
[149] Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Almanya, Hollanda Ve Belçika Gençlik Dairelerinin Türkiye Kökenli Çocuklara Yönelik Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu**, 24. Dönem 4. Yasama Yılı 2013, s. 5.
[150] Yaman, Tuncay, **a.g.e.**, s. 357.
[151] Selim Vatandaş, "Alman Gençlik Dairesi (Jugendamt) ve Koruma Altına Alınan Türk Kökenli Çocuklar", **Bilge Strateji Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi**, Cilt VI, Sayı 10, Güz 2014, s. 137.

Almanya'da bulunan Gençlik Dairesi (Jugendamt), Çocuk ve Genç İnsanlara Yardım Kanunu'na dayanarak faaliyet göstermektedir.[152]

Eyaletler, sorumluluk sahalarındaki her il ve ilçede bir gençlik dairesi kurmak zorundadırlar. Bundan daha küçük ölçekli yönetim birimlerinde ise kaymakamlıklar gençlik dairesi kurmakla görevlidir. Gençlik Daireleri, aile ve çocukla ilgili gelen ihbar ya da bildirimlere dönüş yapmak ve müdahale etmek zorundadırlar.[153] Ayrıca Gençlik Daireleri bazı çocuk istismarı vakalarının verdiği tecrübe sayesinde, çocuk koruma sistemlerince ailelerin de bu hususta sürekli takip edilmesinin gerekliliği yönünde politikalar tasarlamaktadır.[154]

İstatistikler, 1995 – 2018 yılları arasında Almanya'da çocuklara ve gençlere yönelik sosyal yardım ofislerince bakım hizmeti sunulan çocuk/genç sayısını göstermektedir. 2018'de Almanya'da 52.590 çocuk/ergene hizmet verilmiştir.[155]

2018'de Almanya'da bulunan gençlik refah dairelerinde, korunma ihtiyacı olan yaklaşık 52.600 çocuk ve genç için geçici tedbirler alınmıştır. Federal İstatistik Ofisi (Destatis) tarafından yapılan açıklamada 2018 yılında hizmet verilen çocuk sayısının bir önceki yıla kıyasla 8,800 yani % 14 azaldığı bildirilmiştir.[156]

Almanya'da var olan Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı, (Bundes ministerium für Familie, Senioren, Frauenund Jugend) Türkiye'deki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın muadili olarak hizmet veren bakanlıktır. Bakanlığın çalışmalarının dayandığı yasal mevzuat ise "Çocuk ve Gençlik Yardım Yasası" (SGB VIII), "Gençlik Koruma Yasası" ve "BM Çocuk Hakları sözleşmesi"nden oluşmaktadır. Bakanlık çocukların korunmasında karşılaşılabilecek riskleri ortadan

---

[152] Yaman, Tuncay, **a.g.e.**, s. 320.

[153] Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Almanya, Hollanda Ve Belçika Gençlik Dairelerinin Türkiye Kökenli Çocuklara Yönelik Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu**, 24. Dönem 4. Yasama Yılı 2013, s. 7.

[154] Yaman, Tuncay, **a.g.e.,** s. 338.

[155] Statista, 1995'ten 2018'e Kadar Almanya'daki Gençlik Sosyal Yardım Ofisleri Tarafından Küçüklerin Sayısı, (Çevrimiçi) https://de.statista.com/statistik/daten/studie/12982/umfrage/inobhutnahmen-minderjaehriger-durch-jugendaemter/, 5 Aralık 2019.

[156] Destatis Statistisches Bundesamt, (Çevrimiçi) https://www.destatis.de/EN/Press/2019/08/PE19_308_225.html, 5 Aralık 2019.

kaldırmak, bazı vakalara müdahale etmek, çocukları cinsel istismar ve şiddetten koruyabilmek amacıyla politikalar üretmek ve uygulamakla görevlidir.[157]

2.2.1. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar

Federal Almanya Cumhuriyeti, 16 eyaletten meydana gelmektedir. Alman Anayasası, federal hükümet ve eyaletler arasındaki yetki ve görev dağılımını belirlemektedir.

1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ni onaylayan ilk ülkelerden biri Almanya olmuştur. Ayrıca Almanya 1958'de kurulan Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) yürütme komitesi üyelerinden biridir.[158]

2. Dünya Savaşından sonra Almanya, işçi göçmen kabulü yapmıştır. 1950'lerden 1973'e kadar yabancı ülkelerden 2,6 milyondan fazla işçi Almanya'ya davet edilmiştir. Almanya'ya işçi gönderen başlıca ülkeler ise Türkiye, İtalya, Yunanistan ve İspanya olmuştur. Son yıllarda ülkeye olan göç dalgasında ise Suriye, Arnavutluk, Afganistan ve Irak vatandaşları öne çıkmaktadır.[159]

2011 yılında Ortadoğu ve kuzey afrikada başlayan Arap baharı ve arkasından meydana gelen çatışma ortamı nedeniyle milyonlarca insan kitlesel bir şeklide komşu ülkelere göç etmiştir. Mültecilerin ilk olarak komşu ülkelere sığınması nedeniyle Avrupa ülkeleri krizin ilk döneminde çok fazla etkilenmemişlerdir. Ancak daha sonra bu insanların Avrupa'ya yönelmeleriyle birlikte mülteci krizi Avrupa ülkelerinin gündemi haline gelmiştir. Özellikle Almanya bu konuda ön plana çıkan ülkelerden biri olarak görülmektedir.

Almanya mültecilere yönelik açık kapı politikası uygulayan ülkelerden biridir. Bununla birlikte beklenenin çok üzerinde sığınmacı talebi alan ülkede bu kişilerin sorunsuz bir şekilde topluma entegre edilememesinden endişe edilmektedir.

---

[157] Fadime Korkut, Mehmet Emin Yaşar, "Türkiye Ve Almanya'nın Sosyal Hizmet Politikalarının Karşılaştırılması; "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Üzerinde Bir İnceleme", **Atlas International Referred Journal On Social Sciences**, Vol IV, Issue 9, 2018, p. 282.
[158] UNHCR, **Country Update Germany**, 14 Mart 2018, s.3.
[159] Jessica Sadye Wolff, **Hamburg, Germany A Preliminary Case Study Of Refugees İn Towns**, Feinstein International Center at Tufts University, April 2018, s.9.

Dublin Yönetmeliği[160]'ne göre sığınmacıların giriş yaptıkları ilk Avrupa ülkesine iltica yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Buna rağmen Almanya Başbakanı Merkel Ağustos 2015'te bu yönetmeliği askıya almış ve ülkesine iltica talebinde bulunacak binlerce Suriyeli'yi kabul edeceklerini ilan etmiştir.[161]

Merkel'in mülteci kabulü üzerine yaptığı ilan ile Almanya'nın açık kapı politikası uygulaması üzerine Almanya'ya gidiş yolu üzerinde bulunan Avusturya, Macaristan, Slovenya, ve Hırvatistan gibi ülkeler mültecilerin transit ülke olarak kullanmalarına yol açmış, bu durum söz konusu ülkeler üzerinde baskıya neden olmuştur.[162]

2014 yılında 238.676 mülteci kaydı yapan Almanya, Merkel'in bu kararı sonrası 2015'te 1.092.894 yeni mülteci kaydı yapmıştır. Bu şekilde Almanya kabul ettiği sığınmacı sayısını bir yılda yaklaşık beş kat artırmıştır.[163]

Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla çok fazla sığınmacının iltica başvurusu yaptığı Almanya, Avrupa genelinde mülteci ve sığınmacılarla ilgili yapılan çalışmalarda lider rol üstlenmiştir.[164] Bu minvalde 2018'de uluslararası koruma başvurusu yapanlar Almanya'da 184 bin 180, Türkiye'de 114 bin 537, İtalya'dan 53 bin 700 kişi ile Almanya ilk sırada yer almaktadır.[165]

Çok kısa bir zamanda artan mülteci sayısı Almanya'nın açık kapı ülke içi siyasette tartışmaya açmış bazı alman vatandaşlar mültecilerin gelişini hoş karşılamamıştır. 2017 yılında bu konu üzerine yapılan bir ankette Almanlardan mültecileri kendi kültürlerine bir tehdit olarak görenlerin oranı %40 olmuştur. Bu

[160] Dublin Yönetmeliği, Avrupa Birliği üyesi devletlerin sığınma başvurularında üye ülkelerin nasıl bir uygulamada bulunacaklarını belirleyen yasadır.
[161] Seth M. Holmes, Heıde Castaneda, "Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death", **Journal of American Ethnologist**, Vol XLIII, No 1, February 2016.
[162] Matthias Mayer, "Germany's Response to the Refugee Situation: Remarkable Leadership or Fait Accompli?", **Newpolitik,** 1 May 2016, p.8
[163] Statista, "Anzahl der neu Registrierten Flüchtlinge in Deutschland von 2014 bis 2018 (**2014'ten 2018'e kadar Almanya'da yeni kayıtlı mülteci sayısı)",** (Çevrimiçi), 3 Kasım 2019.
[164] Şeyma Akın, "The Effects of the Syrian Crisis on German Politics", **Turkish Journal of Middle Eastern Studies**, Special Issue, 2017, pp. 84-87.
[165] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "**AB ve EFTA Ülkelerinde 2018 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancılar**", (Çevimiçi), 9 Kasım 2019.

nedenle Almanya'nın yakın geleceğinde vatandaşlarca mülteci kabulüne sıcak bakılmama ihtimali bulunmaktadır.[166]

Kitlesel mülteci akınına uğraması Almanya'yı konu hakkında tedbirler almaya itmiştir. Bu kapsamda 2015 Ekim ve 2016 Mart aylarında iltica kanununda değişiklikler yapılmıştır. Tam olarak sığınmacı ve ya mülteci statüsü kazanmamış kişilerin evlilik yapmaları yasaklanmış ve ciddi suçlara karışan mültecilerin sınır dışı edilmeleri kararı alınmıştır. Almanya 2017 yılında ise ülkesinde bulunan mültecilerin geri dönüşünü teşvik etmek maksadı ile ülkelerine geri dönen kişilere 3 bin euro yardımda bulunacağını açıklamıştır. Alınan bu tedbirler sonuç vermiş ve 2016 yılında 321.361 olan iltica başvurusu sayısı, 2017 yılında 186.644'e inmiştir. 2018'in ilk 6 ayında ise sadece 54.790 yeni mültecinin kaydı yapılmıştır.[167]

Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi, (*Bundesamt für Migration ve Flüchtlinge*, BAMF) Almanya'da iltica prosedürlerinde karar alıcı dairedir. Ancak BAMF, refakatsiz çocuklar dışında sığınma başvurusu yapan kişilerin sayısı ile ilgili sayısal veri toplamamaktadır.[168] Mültecilerin entegrasyonu, mültecilere verilecek kurslar ve Almanya'ya yapılan göçler konusunda genel araştırma ve incelemeler, mültecilerin geri dönüş işlemleri dairenin görevleri arasındadır.[169] Varış, karar ve iade (*Ankunft, Entscheidung, Rückführung* AnkER) merkezleri 12 Mart 2018'de kurulmuştur.[170]

Almanya'da mültecilerle ilgili resmi işlemlerin dayanağı konumunda bulunan yasal düzenlemeler şunlardır; İltica Kanunu (Asylgesetz), İkamet Yasası (Aufenthaltsgesetz), Sığınmacıların Yararları Yasası. (Asylbewerberleistungs-gesetz)

Sığınmacılar iltica başvurusunu yalnızca BAMF'a yapabilmektedirler. Bunun dışında polis teşkilatına ya da başka herhangi bir kuruma yapılan başvurular doğrudan

---

[166] Celil Batur, "Mülteci Krizinin Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselmesine Etkisi: Almanya, Avusturya Ve Hollanda Örnekleri" **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, T.C. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Birliği Siyaseti Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2019, s.78.

[167] İlhan Aras, Akın Sağıroğlu, "Almanya Ve Suriyeli Mülteci Krizi", **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, Haziran 2018, s 5.

[168] Michael Kalkman, European Council on Refugees and Exiles (ECRE), Country Report: Germany 2018 Update, **The Asylum Information Database (AIDA)**, s. 51.

[169] Michael Kalkman, **a.g.e.,** s. 19.

[170] **A.e.,** s. 15.

BAMF'a yönlendirilmektedir. Sığınmacıların BAMF varış merkezlerine giderek başvurularını bizzat yapmaları gerekmektedir.[171]

BAMF, Alman devletine iltica başvurusu yapan kişiler hakkında aşağıdaki statüler çerçevesinde karar vermektedir.

1. Devlet yöneticilerince siyasi nedenlerle zulme uğrayan insanlara uygulanan anayasal sığınma,
2. 1951 Mülteci Sözleşmesine ve Yeterlilik Direktifine göre mülteci statüsü,
3. Yardımcı koruma veya diğer koruma biçimleri,
4. Sınır dışı edilmesinin yasaklanması (*Abschiebungsverbot*).

Diğer koruma biçimleri arasında iltica talebinin kabul edilmemesi halinde yaşamı ya da özgürlüğü konusunda somut tehlike olan insanlara yönelik "ulusal koruma statüsü" bulunmaktadır.[172]

Almanya'da mülteci ve sığınmacılara 3 çeşit konaklama hizmeti verilmektedir.[173] : Geliş merkezleri, özel kabul merkezleri ve AnkER merkezleri gibi belirli türdeki merkezleri içeren ilk kabul merkezleri, toplu konaklama merkezleri ve son olarak merkezi olmayan konaklama.

Gerekli belgeleri bulunmadan Almanya'daki uluslararası bir havaalanına gelen sığınmacı için havaalanı prosedürü (*Flughafenverfahren*) uygulanır. Daha sonra hızlandırılmış bir karar mekanizması ile Almanya'ya girip giremeyeceğinin kararı verilir. Ülkede mülteci statüsü kazanmak isteyen kişiler Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi'ne müracaat etmelidir (*Bundesamt für Migration ve Flüchtlinge* , BAMF)[174]

Almanya'ya iltica başvurusu yapmış olan sığınmacılar ilk aşamada 6 ay ilk kabul merkezlerinde (*Aufnahmeeinrichtung)* kalmak zorundadırlar. İlk kabul merkezleri BAMF'nin şubesiyle aynı binada bulunur. BAMF'nin karar vermesi için bir süre zorunluluğun bulunmamaktadır ancak 6 ay içinde bir karar verilmediği

[171] Michael Kalkman, **a.g.e.,** s. 18-19.
[172] **A.e.,** s. 16.
[173] **A.e.,**s. 74.
[174] **A.e.,** s. 15.

durumlarda sığınmacıların talebi üzerine durumla ilgili bilgi vermek zorundadır. Bununla birlikte Almanya'da bir sığınmacının iltica başvurusu ortalama 8 ay içerisinde karara bağlanmaktadır.[175]

İltica başvurusu yapan sığınmacılar ilk önce bir pansiyona yerleştirilmekte ve süreç tamamlana kadar burada kalmaktadırlar. Sığınma statüsü alan kişiler daha sonra bir konaklama merkezine transfer edilmektedirler. Bu merkezlerde iki ya da üç kişilik mutfak ve banyosu bulun odalarda kalmaktadırlar. Almanya da 5 yıl sığınmacı statüsünde yaşayan kişiler daha sonra daimi ikamet başvurusu yapabilmektedirler.[176]

BAMF, iltica başvurusu yapanlardan 18 yaşın altında olduklarını beyan eden refakatsiz kişileri yerel gençlik refahı bürosuna (*Jugendamt*) gönderir. Bu büro çocukların yaş tespitini varsa belgeler üzerinden, belge ya da kimlik yoksa kalifiye tıbbi uzmanlar aracılığıyla tespit eder. BAMF'de dezavantajlı sığınmacı gruplara yönelik uzmanlık birimleri bulunmamaktadır. Ancak özel durumları olan kişilerin talepleri üzerine özel memurlar görevlendirir. Ağustos 2017'den bu yana konuyla ilgili 376 özel memur görev yapmaktadır.[177]

Tüm bunların yanı sıra Alman makamlarını kasıtlı olarak yanlış bilgilendiren sığınmacılar tespit edilmeleri halinde haklarında BAMF tarafından yedi gün içinde hızlandırılmış bir prosedür ile işlem yapılır.[178]

Özellikle 2015 yılından itibaren uygulanan açık kapı politikası ile Almanya'ya gerçekleşen kitlesel göçler kapsamda iltica başvurusu yapanlar arasında her iki kişiden birini çocuklar oluşturmaktadır.[179]

Almanya'ya düzensiz bir şekilde giriş yapan refakatsiz çocuklar alman yetkililerce tespit edildikten sonra gençlik refah bürosuna (*Jugendamt*) gönderilmekte ve burada geçici olarak bakılmaktadırlar. 2015'in kasım ayında kurulan Federal Refakatsiz Mülteci Küçükleri Derneği, Almanya'da refakatsiz

[175] Michael Kalkman, **a.g.e.,** s. 15-20.
[176] Jessica Sadye Wolff, **Hamburg, Germany A Preliminary Case Study Of Refugees İn Towns**, Feinstein International Center at Tufts University, April 2018, s.10.
[177] Kalkman, **a.g.e.,** s. 51.
[178] **A.e.,** s. 16.
[179] UNICEF, **Schutz Und Unterstützung Für Geflüchtete Kınder In Deutschland**, (Çevrimiçi), 3 Kasım 2019.

sığınmacı çocukların bakımı için yeterli hazırlığın ve tesisin bulunmadığı konusunda endişelerini dile getirmiştir.[180]

Federal Refakatsiz Mülteci Küçükleri Derneği'nin Aralık 2017'de yaptığı ve 1300'den fazla insanın katıldığı bir araştırmada, refakatsiz çocuklara kabul merkezlerinde yapılan uygulamaların ve muamelelerin bölgelere göre farklılıklar bulunduğunu ortaya koydu. Katılımcıların %8'i ise bazı refakatsiz çocukların kabul sürecinde yetişkinlere uygun koşullarda barınmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırma neticesinde Almanya'da mültecilere yönelik yapılan çalışmaların, sağlanan konaklama, sağlık ve eğitim hizmetleri kalitesinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılmıştır.[181]

Almanya'da refakatsiz çocuklar kadar aileleri ile birlikte bulunan çocukların da yaşadıkları ortamın kendilerine uygun olmadığı belirtilmektedir. Mülteci kamplarının çocuklara uygun koşullar taşıma konusunda yetersiz olduğu görülmektedir. Küçük ve dar alanlarda birçok yabancı ile aynı ortamda güvenlik, mahremiyet, hijyen, sağlık bakımından ve insani bakımdan olumsuzluklar içeren koşullarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar.[182]

Tablo 2.1: Yıllar İtibari ile Almanya'ya Gelen Çocukların(0-18) Menşei Ülkeleri

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Syria	365	570	1.040	2.110	3.665	10.935	42.095	101.745	30.460	29.590
Iraq	2.280	2.380	2.620	2.500	2.070	2.390	9.245	38.110	11.480	8.980
Afghanistan	1.595	2.630	3.435	3.330	3.005	3.740	13.770	56.840	9.555	5.845
Nigeria	175	165	230	310	575	1.240	1.530	3.125	2.285	3.790
Turkey	440	275	325	310	285	345	400	1.355	2.385	3.210
Eritrea	115	160	165	205	470	1.800	2.415	4.020	3.915	2.925
Somalia	130	550	365	510	1.005	1.355	1.620	3.085	3.000	2.660
Iran	270	485	655	895	980	745	1.055	4.525	2.240	2.540
Russia	455	585	800	1.605	7.895	2.420	2.840	5.870	2.640	1.995
Georgia	75	70	70	190	485	550	695	930	920	1.195
other	3.420	7.540	6.900	12.355	18.265	29.380	61.725	41.700	20.280	15.540

Kaynak: Günter Schumacher, Jan Löschner, Francesco Sermi, Data on Children in Migration Part 1: The Basics, **European Commission**, 2019, p. 24.

[180] Kalkman, **a.g.e.**, 54-55.
[181] **A.e.,** s. 87.
[182] UNICEF, **Schutz Und Unterstützung Für Geflüchtete Kınder In Deutschland**, (Çevrimiçi) https://www.unicef.de/informieren/projekte/europa-1442/deutschland-1554/fluechtlingskinder/98614, 3 Kasım 2019.

UNICEF, 2016 yılında Federal Aile İşleri Bakanlığı ile birlikte mülteci kamplarında çocukları, ergenleri ve özel ihtiyaçları olan diğer sığınmacıların koşullarını iyileştirmek, daha iyi koruma, eğitim ve psiko-sosyal destek sağlamak ve bu hizmetlere erişimlerini artırmak için çalışmalar yapmıştır. Ancak bu çalışmaların koordinasyonundan sorumlu olan Detlef Palm verdiği bir röportajda; "Çabalarına rağmen, Almanya'da bulunan birçok kampın çocuklara uygun olmadığını çocukların yabancı insanlarla bir arada bulunmak zorunda kaldıklarını, çok az mahremiyet imkânı bulunduğunu" belirtmiştir.[183]

Elde edilen son güncel verilere göre 2018 yılında Almanya'dan iltica talep eden toplam 161 bin 391 kişinin 78 bin 298'ni (%48,5) çocuklar oluşturmakta olup bunların da 4 bin 87'si (%2,5) refakatsizdir.[184]

Tablo 2.2: Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri

ÜLKE	MÜLTECİ VE SIĞINMACI SAYISI (TOPLAM)	MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUK SAYISI (0-18 YAŞ)
ALMANYA	1.781.550	400.000

2.2.2. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları

Almanya'da göçmenlere verilen sağlık hizmetleri "akut hastalıklar ve ağrı" odaklıdır. Bu çerçevede 2015 yılında göçmenlere sağlık hizmeti verilebilmesi için Kızılhaç, belediyeler ve bazı derneklerin müşterek çalışması ile Köln, Frankfurt, Bremen, Münih gibi şehirlerde yataklı kliniği de bulunan acil durum merkezleri kurulmuştur. Kronik hastalıklara uygulanan tedavi giderleri ilgili belediyeler tarafından karşılanmaktadır. Tedaviyi karşılayan belediye başvuruyu almakta,

[183] Christine Kahmann, **5 Fragen Zur Inıtıatıve Für Geflüchtete Kınder In Deutschland**, UNICEF, 11 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) 3 Kasım 2019.
[184] Kalkman, **a.g.e.,** s. 9.

değerlendirmekte ve kararını ilgili bürosu aracılığıyla vermektedir. Bu süreç bazen uzamakta ve acil müdahale gerektiren durumlarda tedavide gecikmelere yol açmaktadır. Söz konusu merkezlerde sunulan hizmetlerin kalitesi şehirlere göre farklılıklar gösterebilmekte olup çocuklara haftada 1 gün, yetişkinlere ise haftada 2 gün sağlık hizmeti verilmektedir.[185]

Ayrıca mültecilerin sağlık ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve acil vakalara müdahale edebilmek için German Red Cross (GRC) ve Zorunlu Sağlık Sigortası Doktorları Birliği tarafından acil konaklama merkezleri kurulmuştur. Çoğunlukla hastalara ayakta tedavi hizmeti veren bu merkezler devlet tarafından değil üçüncü şahıslar tarafından idare edilmektedir.[186]

Almanya'ya iltica başvurusu yapan tüm sığınmacılar varış merkezine kaydedildikten sonra genel bir sağlık taramasından geçirilmektedir. Bu tarama bulaşıcı hastalıklara odaklanmıştır. Ayrıca sağlık personeli sığınmacılarda travma belirtileri tespit ettiklerinde BAMF'ye rapor etmektedirler.[187]

Travma nedeniyle sağlık problemleri yaşayan mülteci ve sığınmacılara bağışlar ya da bağlantılı fonlar aracılığıyla finanse edilen İşkence Kurbanları için Tedavi Merkezleri (*Behandlungszentren für Folteropfer*) adındaki kurumlarda tedavi hizmeti sunulmaktadır. Ancak bu merkezlerde yeterli kapasite olmadığından tedavi edilmesi gereken sığınmacıların bir kısmı bu hizmete ulaşamamaktadır. Sığınmacıların yaşadığı bölge ile tedavi merkezinin uzak mesafelerde olması da bir diğer sorunu oluşturmaktadır.[188]

Kamplarda yaşayan çocuklar, ailelerin yaşaması için elverişli olmayan ortamlarda uzun zaman geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Sağlık açısından riskler taşıyan banyo ve tuvaletlerde, kilitlenmeyen ve iç içe bulunan odalarda yabancı

[185] Hannah S. Borgschulte vd., "Health care provision for refugees in Germany – one-year evaluation of an outpatient clinic in an urban emergency accommodation", **BMC Health Services Research**, Vol XVIII, No 488, 2018.
[186] Borgschulte, **a.g.e.,** s. 2.
[187] Kalkman, **a.g.e.,** s. 49.
[188] **A.e.,** s. 86.

insanlarla bir arada yaşamakta olan çocuklar fiziksel şiddet, bulaşıcı hastalık ve cinsel istismar mağduru olabilmektedirler.[189]

Almanya'da mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları en yaygın sorunlardan biri tedavi hizmetinden faydalanmayı sağlayan sağlık sigortası kuponu (*Krankenschein*) edinmiş olma zorunluluğudur. Bu kuponlar sığınmacılara sağlık personellerince ilk kabul merkezlerinde verilmektedir. Ancak bu aşamada sağlık sigortası kuponu alamayan sığınmacılar sonraki süreçte belediyelerin sosyal yardım bürolarına müracaat etmeleri gerekmektedir. Ancak bu müracaat hemen neticelenmemekte ve sağlık sigortası kuponu olmayan sığınmacılar sağlık kuruluşlarında ücretsiz tedavi edilmemektedir. Bu durum da acil müdahale gerektiren vakalarda sıkıntılar doğurmaktadır. Berlin Federal Devletleri olan, Brandenburg, Bremen , Hamburg, Schleswig-Holstein ve Thuringia bünyelerinde bulunan sığınmacılara normal sağlık sigortası kartları vererek soruna çözüm bulabilmişlerdir. Ardından diğer bazı federal devletlerde de (Kuzey Ren-Vestfalya , Aşağı Saksonya ve Rheinland-Pfalz) sığınmacılar için sağlık sigortası kartı verilmeye başlanmıştır. Ancak diğer federal devletlerde bu uygulama yapılmadığı gibi Bavyera ve Baden-Württemberg programa katılamayacaklarını açıklamışlardır.[190]

Alman Federal Anayasa Mahkemesi ülkede bulunan sığınmacıların başka bir ülkeye nakli esnasında muhtemel sağlık risklerine karşı devletin tedbir almasını zorunlu kılmıştır. İtalya'ya gerçekleşecek bir sığınmacı transfer konusunda mahkeme, İtalyan kabul sisteminin ve karşılama merkezlerinin 3 yaşından küçük çocuklara uygun kapasitede olmadığı için sağlık açısından risk bulunduğunu bu yüzden BAMF'nin İtalyan makamlarla iletişime geçerek 3 yaşından küçük çocuğu olan ailelerin konaklama olanaklarına erişiminin sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle BAMF İtalyan makamlarından 3 yaşından küçük çocuğu bulunan aileler hakkında garanti talep etmek durumunda kalmıştır. Neticede 2018 yılında 3 yaşından küçük çocuğu olan ailelerin İtalya'ya nakledilmediği Alman Federal Hükümeti tarafından açıklanmıştır. Ancak BAMF Mart 2019'dan itibaren bu uygulamayı

[189] UNICEF, **Kındheıt Im Wartezustand**, (Çevrimiçi), 3 Kasım 2019.
[190] Michael Kalkman, European Council on Refugees and Exiles (ECRE), Country Report: Germany 2018 Update, **The Asylum Information Database (AIDA)**, s. 85.

sonlandırmış ve İtalyan makamlardan garanti talep edilmeden 3 yaşından küçük çocuklar ile hamile kadınlar ve hatta ağır zihinsel engeli bulunanlar dâhil İtalya'ya nakledilmektedir.[191]

2.2.3. Almanya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları

Almanya 6-16 yaş aralığındaki çocukları zorunlu eğitime tabi tutmaktadır. Ancak henüz statüsü belirlenmemiş olanlara ve oturma iznine sahip olmayanlara okullara kaydolma imkânı verilmemektedir. Mülteci ya da sığınmacı statüsü kazanan kişiler gerekli nitelikleri taşımaları durumunda devlet okullarına kayıt yaptırma hakkına kavuşmaktadırlar. Bu kişiler aynı zamanda Alman öğrencilerin sahip olduğu eğitim ile ilgili tüm haklara da sahip olmaktadırlar. Normal şartlarda iltica başvurusunda bulunanlara zorunlu dil kursları verilmesine karşın son dönemde yaşanan yoğunluk nedeniyle sığınmacı ailelerin çocuklarının eğitim süreci geçici olarak doğaçlama bir şekilde düzenlenebilmektedir.[192]

Almanya'da 6-16 yaş arasındaki çocuklara yönelik zorunlu eğitim uygulanması nedeniyle sığınmacı statüsü alan çocuklardan 16 ve 17 yaşında olanlar zorunlu eğitim kurumlarına alınamamaktadır. Eğitime kabul edilen sığınmacı çocuklar için de okulların yeterince hazırlıklı bulunmadığı görülmektedir. Mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim sistemine uyumunu sağlamak için olumlu uygulama örnekleri gösteren eyaletler olsa da genel itibariyle bu konuda bazı eksiklikler bulunmaktadır. Bölgesel Mülteci Konseyleri, Federal Refakatsiz Mülteciler Küçükleri Derneği ve Sınırsız Gençlik Derneği gibi sivil toplum kuruluşları sığınmacı çocukların eğitime erişimini sağlayabilmek için 2016 yılında "Herkes için Okul" (*Schule für alle*) adını verdikleri bir kampanya başlatmıştır.[193]

---

[191] Kalkman, **a.g.e.,** s. 33-40.
[192] Maurice Crul vd. "No lost generation: Education for refugee children. A comparison between Sweden, Germany, The Netherlands and Turkey", **The Integration of Migrants and Refugees, An EUI Forum On Migration, Citizenship And Demography,** 2017, p.6.
[193] Kalkman**, a.g.e.,** s. 83.

UNICEF, Almanya'da mülteci kabul merkezlerinde sığınmacı ailelere çocuklarının eğitimi konusunda rehberlik hizmeti vermektedir.[194]

Almanya'da bulunan sığınmacı çocukların devlet okullarında eğitime kabul edilebilmeden önce yeterli şekilde Almanca bilmeleri gerekmektedir. Bu yüzden çocuklara ilk etapta almanca kursları verilmekte ve sınav yapılmaktadır. Başarılı olanlara verilen sertifika sayesinde okullara kayıt yaptırabilmektedir.[195]

2.3. İTALYA'DA MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

İtalya'da çocuk refahına yönelik önemli yasal mevzuat çalışmalarının yapıldığı dönem 1990'lı yıllardır. İtalya, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1991'de onaylamıştır. 1997'de, Ulusal Çalışma ve Belgelendirme Merkezi adında ülkedeki çocuklar ile ilgili veri toplama ve çocuk koşullarının iyileştirilmesine yönelik yürürlüğe konulan yasaların uygulanmasını izleme görevi ile ilgili bir kurum kurulmuştur. Yine 1997'de Çocuklar ve Gençler İçin Haklar ve Fırsatlar Kanunu yürürlüğe girmiştir.[196]

İtalya'da çocuk koruma sistemi iki ayak üzerine kuruludur. Bunlardan birincisi bölgesel sağlık ve sosyal hizmetleridir. İkinci ayak ise hukuki hizmetlerdir. Psikiyatrik ve psikolojik hizmetler ile aile danışmanlığını da kapsayan çocuklara yönelik koruyucu bakım programları yerel sosyal hizmetler ve sağlık kuruluşlarınca uygulanmaktadır.[197] Hukuki hizmetlerle ilgili de yalnızca çocukların ve ergenlerin korunması dair adli işlemlerle görevli olan Çocuk Mahkemesi 1977 yılında kurulmuştur.[198]

---

[194] UNHCR, UNICEF, IOM, **Access To Educatıon For Refugee And Mıgrant Chıldren In Europe**, September 2019, p. 13.
[195] Kalkman, **a.g.e,** s. 83.
[196] Teresa Bertotti, Annamaria Campanini, "Child Protection and Child Welfare in Italy", **Evolution of Child Protection and Child Welfare Policies in Selected European Countries**, ed: Juha Hamalainen, Emmanuel Jovelin, Brian Littlechild, Andrej Kallay, Jan Keller, Ria Puhl, Published by University of Ostrava – ERIS with Albert Publisher, 2012, p. 206.
[197] Jorge F. del Valle vd., "Child protection in Italy and Spain: Influence of the family supported society", **Psychosocial Intervention**, Vol XXII, No 3, 2013, p. 227-237.
[198] Bertotti, Campanini, **a.g.e.,** p. 210.

80'li yıllarla birlikte İtalyan toplumunda kötü muameleye maruz kalan, bilhassa aile içi şiddete ve istismara uğrayan korunmaya muhtaç çocukların sorunları hakkında bilinçlenme yaşanmıştır. Bu minvalde de 1984'de Milano'da bölgesel otoriteler tarafından desteklenen, Suistimal Edilen Çocuklar Merkezi faaliyete başlamıştır.[199]

Çocukların istismardan ve suistimalden korunması hususunda gelişen farkındalık sayesinde Uluslararası Çocuk İhmali ve İstismarı Önleme Derneği gibi ulusal çapta hizmet ağına sahip oluşumlar kurulmuştur.[200]

2.3.1. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar

İtalyan resmi makamlarının açıklamasına göre Ekim 2016 itibarıyla İtalya'da 144 bin mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır. IOM ve UNHCR tahminlerine dayanan verilere göre, ailesinden ayrılmış ve beraberinde bir refakatçisi olmadan deniz yoluyla İtalya'ya gelmiş 20 bin çocuk bulunmaktadır. Ancak bu sayı resmi makamlarca henüz net olarak açıklanmamıştır. 2015 yılında ise İtalya'da sığınmacı olarak bulunan 16.478 çocuk bulunmakta iken bunların 12.360'ını (%75) refakatsiz çocuklar oluşturmaktaydı.[201]

İtalya parlamentosu, refakatsiz şekilde İtalya'ya gelen çocuk ve gençlere yönelik özel bir koruma yasasını yürürlüğe koymuştur. Söz konusu yasaya göre, İtalya'ya ulaşmış bulunan ve 18 yaşını doldurmamış olan mülteci ve sığınmacı çocuklar sınır dışı edilmeyecek, bu çocukların kimliklerini ve statülerini tespit eden sürecin daha hızlı çalıştırılacak ve İtalya'daki gösteren tüm kabul merkezleri belirli standartlara göre faaliyet gösterecektir.[202]

İtalya; Arap Baharı, Suriye krizi, Irak ve daha da önemlisi Libya'daki gelişmeler nedeniyle yoğun mülteci ve sığınmacı akınına uğrayan ülkelerden biri olmuştur. Özellikle Libya'da yaşanan kriz nedeniyle canını kurtarmak isteyen on

[199] Bertotti, Campanini, **a.g.e.,** p. 211.
[200] **A.e.,** p. 212.
[201] UNICEF, **Kimsesiz Göçmen ve Mülteci Çocuklar**, 2016, (Çevrimiçi) https://www.unicefturk.org/yazi/italya , 8 Aralık 2019.
[202] Deutsche Welle, İtalya'dan çocuk mültecileri koruma yasası, 2017, (Çevrimiçi), 8 Aralık 2019.

binlerce Libyalı ülkeyi terk ederek İtalya'ya ulaşmak için Akdeniz'e açılmış, binlerce yetişkin ve çocuk bu tehlikeli yolculukta hayatını kaybetmiştir.[203]

Tablo 2.3: Yıllar İtibari ile İtalya'ya Gelen Çocukların(0-18) Menşei Ülkeleri

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nigeria	95	95	415	155	165	555	1.210	1.690	2.145	775
Gambia	30	0	25	50	115	990	1.185	1.705	2.055	665
El Salvador	5	20	0	5	5	30	50	285	350	585
Ukraine	0	5	0	10	0	455	935	460	375	430
Pakistan	20	55	110	60	60	145	170	310	405	425
Guinea	10	20	55	55	20	40	165	520	1.050	410
Mali	5	5	135	175	70	340	340	520	840	405
Côte d'lvoire	25	20	165	225	10	40	205	595	995	380
Senegal	5	5	35	40	50	280	485	570	815	360
Albania	10	10	10	15	35	50	105	85	85	315
other	1.100	1.865	2.250	1.265	1.775	1.420	2.330	5.030	7.310	4.070

Kaynak: Günter Schumacher, Jan Löschner, Francesco Sermi, Data on Children in Migration Part 1: The Basics, European Commission, 2019, p. 23.

Sahra altı Afrika, Mısır, Libya, Suriye, Arap Yarımadası ve Bangladeş'e kadar uzanan geniş coğrafyadan yüz binlerce insan İtalya üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için göç etmiştir. Sadece 2014-2016 yılları arasında 500 bin mülteci ve sığınmacı kayıt altına alınabilmiştir.[204] Bunların büyük kısmı da Nijerya'daki terörizmden ve Eritre'deki diktatörlükten kaçan sığınmacılardır.[205]

BM'ye bağlı Uluslararası Göç Örgütü (IOM) de Ocak 2017'den beri deniz yolu ile Avrupa'ya geçen mülteci ve sığınmacı sayısının yüz binlerin üzerine çıktığını açıklamış ve bu göçmenlerin %85'inin İtalya'ya gittiği belirtmiştir.[206]

Avrupa'nın yaşadığı göçmen krizinde mülteci ve sığınmacılara karşı esnek politika uygulayan ülkelerden biri olan İtalya, mültecilerin sınırlarını geçmesine kesin

[203] Giampiero Gramaglia, "How Italy is still struggling with the refugee crisis"**, Friens of Europe Migration & Integration**, (Çevrimiçi) https://www.friendsofeurope.org/insights/how-italy-is-still-struggling-with-the-refugee-crisis/, 7 Kasım 2019.
[204] Muzaffer Akdoğan, Canan Sağıroğlu, "İtalya Ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zorlu Sınavı", **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt II, Sayı 2, 2017, s. 149.
[205] Luigi Albonico vd., **Mediterranean Migraine Italy's Growing Refugee Problem**, Spiegel Online, (Çevrimiçi) https://www.spiegel.de/international/europe/italy-refugee-problem-spells-trouble-for-europe-a-1131506.html 8 Kasım 2019.
[206] Akdoğan, Sağıroğlu**, a.g.e,** s. 150.

şekilde karşı olan komşuları nedeniyle Avrupa'da mülteci meselesi, İtalya'nın tek başına üstlenmek durumunda kaldığı bir kriz şeklinde seyretmektedir.[207]

2014'ten bu yana İtalya'da göçmenlerle ilgili durum ciddileşmiş bulunmaktadır. Kitlesel halde durmadan devam eden göçler ve göçmenleri paylaşmayan komşu ülkeler, İtalya'nın üzerindeki yükü artırmış, bu durum iç politikada ve medyada gündemin ana konusu olmuştur.[208]

İtalya'da iltica prosedürleri, kabûl koşulları, gözaltına alınma ve korunma ile alakalı olarak yasal mevzuatta şunlar bulunmaktadır:[209]

- Göçmenlik Yönetmelikleri ve Yabancı Ulusal Şartlar Normlarına İlişkin Hükümler Hakkında Konsolide Kanun

- Üçüncü Ülke Vatandaşlarının veya Vatansız Kişilerin Mülteci Olarak veya Başka Türlü Uluslararası Korumaya İhtiyaç Duyan ve Verilen Korumanın İçeriğine Sahip Kişiler Olarak Nitelendirilmesi ve Statüsü İçin Asgari Standartlara İlişkin Direktifin Uygulanması"

- EC sayılı Direktifin Üye Ülkelerde Mülteci Statüsü Kazanma ve Geri Alma Prosedürleri Hakkında Asgari Standartlar Hakkında Uygulanması

- İltica Başvurusunda Bulunanların Kabulüne İlişkin Standartlar Hakkında Direktifin ve Uluslararası Koruma Statüsünün Tanınması ve İptali için Ortak Prosedürler

- İnsan ticaretinin önlenmesi ve bastırılması ve mağdurların korunması

- Yabancı refakatsiz küçüklerin korunmasına dair hükümler

İtalyan kanunlarında iltica talebinde bulunmak için belirlenmiş bir süre bulunmamaktadır. İltica başvurusunda bulunma niyeti bir tercüman aracılığı ile başvuru sahibince kendi dilinde sözlü olarak da yapılabilmektedir. İltica başvurusu,

[207] Akdoğan, Sağıroğlu**, a.g.e.,** s. 150.
[208] European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs**, Integration of Refugees in Greece, Hungary and Italy Comparative analysis**, December 2017, p. 81.
[209] Caterina Bove, European Council on Refugees and Exiles (ECRE), Country Report: Italy 2018 Update, **The Asylum Information Database (AIDA)**, s. 10-13.

sınır polis teşkilatında veya şehirlerde Göçmenlik Bürosu'nda (*Questura*), parmak izinin alındığı ve fotoğraf çekilen yerlerde (*fotosegnalamento*) gerçekleştirilebilir.[210]

Sınır Polisine uluslararası koruma başvurusu yapan sığınmacılardan 8 iş günü içerisinde yetkili Göçmenlik Bürosuna (Questura) başvurmaları istenmektedir. 8 iş günü içinde başvuru yapmayan kişilerin ülkede yasa dışı olarak bulunduğu varsayılarak ilgili hükümler uygulanmaktadır.[211]

Göçmenlik Bürosu'nun Bölge Komisyonu başvuru yapan kişilerle 30 gün içinde bir mülakat yapmakta ve mülakatı izleyen 3 iş günü içinde karar vermektedir. Bölge Komisyonu 6 olası karardan birini vermektedir. Bu kararlar:[212]

- Mülteci statüsü verilmesi
- Yardımcı koruma verilmesi
- Questura'ya bir yıllık "özel koruma" oturma izni verilmesi
- İltica başvurusunu temelsiz olarak reddedilmesi
- Başvurunun açıkça temelsiz olarak reddedilmesi

İltica başvurusu yapanlar arasında 18 yaşından küçük olduklarını beyan eden kişilerin yaşları ile ilgili bir şüphe oluştuğunda tıbbi yöntemlerle yaş tespiti gündeme gelebilmektedir. Ancak yaş tespiti yapmadan önce refakatsiz ise çocuğun kendisinin, ailesi ile birlikte ise yasal vasisinin onayını almak mecburidir.[213]

İtalya'ya iltica başvurusu yapmak isteyen çocuklar, doğrudan ebeveynleri aracılığı ile başvurabilmektedir. Ebeveyni olmayan refakatsiz çocuklar ise durumları değerlendirilerek kendileri ya da vasileri aracılığı ile başvuru yapabilmektedir.[214]

Sığınmacı olarak kabul edilen çocuklar reşit olmadıklarında ve yanlarında kendilerine refakat edebilecek bir yakınları olmadığında kendilerine çocuk mahkemesi

[210] Bove**, a.g.e.,** s. 21.
[211] **A.e.,** s. 29.
[212] **A.e.,** s. 34-37.
[213] **A.e.,** s. 66.
[214] **A.e.,** s. 70.

tarafından vasi atanmaktadır. Bölge Çocuk Ombudsmanlığı vasilerin seçilmesinde ve eğitilmesinde görevli makamdır.[215]

2018'in ilk altı ayında İtalya'ya gelen 3.096 sığınmacı çocuğun 2.593'sini (% 84) Çoğu Eritre, Tunus, Sudan ve Fildişi Sahili kökenli olan refakatsiz çocuklar oluşturmaktadır. İtalya'da toplam 13.151 (% 93 erkek ve% 7 kız) refakatsiz çocuk, devletin kurduğu UASC barınaklarında ve kâr amacı gütmeyen vakıflarda barınmaktadır.[216]

Ancak 16-17 yaşındaki çocuklara hizmet veren bu tesislerde sıcak su ve ısınma imkânlarının yetersiz olması, cep harçlığının verilmemesi, personel tarafından istismar edilme, mevsime uygun olmayan kıyafetlerin verilmesi, yetersiz gıda ve vasi tayin edilmesinde gecikmeler gibi ciddi problem yaşamaktadırlar.[217]

İtalya İçişleri Bakanlığı, sığınmacılar arasındaki refakatsiz çocukların ailelerinin bulunması için maliyeti ulusal fondan karşılanmak üzere çalışmalar yapmaktadır. Ailelerin bulunmasında uluslararası kuruluşlar, insani yardım dernekler ve diğer ülke makamları ile işbirliği halinde araştırmalar yapılmaktadır.[218]

Refakatsiz çocuklar için en yaygın uygulama, çocuğun ikamet ettiği bölgede bulunan belediye sosyal yardım merkezlerine teslim edilip orada korunması olmaktadır. Ancak bu merkezlerde görevli personel zaten yaşlı, hasta ve engelli birçok hasta ile ilgilenen yoğun kişiler oldukları için çocukların bakımı ve korunmasında yeterli olamamaktadırlar.[219]

Refakatsiz çocukların barındırıldığı bir başka alternatif ise SPRAR tesisleridir. Merkezlerde sığınmacı çocuklara dil bilmemeleri nedeniyle hukuksal süreçlerde danışmanlık, İtalyanca eğitimleri, okullara giriş konusunda yardımcı olma gibi hizmetler verilmektedir. Ayrıca sağlık yardımı, psikolojik destek, istihdam hizmetleri

[215] Bove, **a.g.e.,** s. 70-71.
[216] UNHCR, UNICEF and IOM**, Refugee and Migrant Children in Europe Overview of Trends January-June 2018**, s. 1.
[217] European Council on Refugees and Exiles (ECRE), **Rights of refugee children: Overview of developments in 2017**, p. 6.
[218] Bove, **a.g.e.,** s. 36-37.
[219] European Council on Refugees and Exiles (ECRE), **a.g.e.,** , p. 3.

sağlanmakta spor, eğlence ve kültürel aktiviteler yapılmakta ve ülkesine geri dönmek isteyenlere yardımcı olunmaktadır.[220]

İtalyan makamlarca sığınmacı kabul işlemlerinin her aşamasında çocukların hassas durumunun göz önünde bulundurulduğu ve psikolojik destek sağlandığı belirtilmektedir. Ayrıca çocuklarla ilgilenecek personelin gerekli eğitimleri aldıkları ve yeterli becerilere sahip oldukları, çocuklarla ilgili gizlilik içeren bilgilere saygılı olunduğu bildirilmiştir.[221]

İtalya, çok fazla mülteciye ev sahipliği yapmasının yanı sıra Libya'daki çatışmalardan etkilenen savunmasız durumdaki çocuklara yönelik sağlık, su ve çocuk koruma sağlamak üzere kurulan UNICEF Libya projesine iki milyon avro fon aktarmıştır. Proje ile 2 yıl boyunca UNICEF Libya'daki 13 belediyede yaşayan 5.000 çocuğa ve 2 bin aileye hizmet sağlayacak. Projenin uygulanmasında Libya yetkili makamları, sivil toplum kuruluşları ve UNICEF koordineli çalışacaktır.[222]

UNICEF'in sahada yaptığı incelemeler neticesinde, yoğun göçmen akını ile birlikte çocuk koruma sisteminin de aksamaya başladığı İtalya'da bulunan mülteci ve sığınmacı çocukların içerisinde bulundukları koşulların son derece olumsuz düzeyde olduğu belirtilmiştir.[223]

UNICEF, İtalya'daki sığınmacı çocuklar için İtalyan sahil koruma botlarında çocuk dostu mekânlar hazırlamakta, çocuklara psikolojik ve sosyal destek hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca UNICEF, UNHCR ve İtalyan Sosyal Hizmetler makamları ile müşterek olarak çocuklar için kabûl merkezlerindeki koşulların iyileştirilmesi ve refakatsiz çocuklara hızlı ve güvenli bir şekilde koruyucu atanmasını sağlamak için çalışmalar yapmaktadır.[224]

---

[220] European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs**, Integration of Refugees in Greece, Hungary and Italy Comparative analysis**, December 2017, p. 61.
[221] Bove, **a.g.e.,** s. 70.
[222] UNICEF**, Italy and UNICEF Together for the Children in Libya**, 15 August 2019.
[223] UNICEF, Kimsesiz Göçmen ve Mülteci Çocuklar, 2016, (Çevrimiçi) https://www.unicefturk.org/yazi/italya , 8 Aralık 2019.
[224] UNICEF, **a.g.e.**

Elde edilen son güncel verilere göre 2018 yılı itibari ile İtalya'ya sığınan 53 bin 700 kişinin 3 bin 790'nı (%7,1) çocuklar oluşturmakta ve 3 bin 676 (%6,8) çocuk da refakatsiz durumdadır.[225]

Tablo 2.4: İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri

ÜLKELER	MÜLTECİ VE SIĞINMACI SAYISI (TOPLAM)	MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUK SAYISI (0-18 YAŞ)
İTALYA	170.000	96.862

2.3.2. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları

İtalya'da yürürlükte bulunan mevzuata göre mülteci ve sığınmacı statüsü kazanan göçmenler, Ulusal Sağlık Hizmetine kaydolmakta ve İtalyan vatandaşlarla aynı haklara sahip olmaktadırlar. İtalya'ya sığınan göçmenler, iltica başvurusu yaptıkları andan itibaren tıbbi yardım hakkına kavuşmuş olmaktadırlar.[226]

İltica başvurusunun yapıldığı sırada kazanılan tıbbi yardım hakkından faydalanmak bazen zorlaşmaktadır. Bazı bölgelerde yürürlükte bulunan kanunlara göre vergi sistemine kaydı yapılmayan sığınmacıların tıbbi yardım hakkına erişimleri kısıtlanmakta ve tedavi hizmetlerini kullanmaları birkaç ayı bulmaktadır. Bu sırada sığınmacılar sadece kayıt dışı göçmenlere sağlanan acil tıbbi müdahale gerektiren vakalarda tedavi hizmeti alabilmektedirler. Sığınma başvurusu kabûl edilen kişilerin Yerel Sağlık Kurulu ofislerine giderek kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Yapılan kayıt ile birlikte sığınmacılara ülkede bulundukları süre boyunca geçerli olan Avrupa Sağlık Sigortası Kartı verilmektedir. (*Tessera europea di assicurazione malattia* , TEAM) Bu kart, sığınmacılara aşağıdaki hizmetlerden faydalanma imkanı vermektedir: [227]

- Avrupa sağlık sigortası bünyesinde çalışanlar arasından olmak üzere hekim seçebilme, çocuklar için ayrı olarak çocuk doktoru imkanı, ücretsiz evde tedavi

[225] Bove, **a.g.e.,** s. 9
[226] European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs**, Integration of Refugees in Greece, Hungary and Italy Comparative analysis**, December 2017, p. 63.
[227] Bove, **a.g.e.,** s. 104.

hizmeti, reçeteler ve ana okullarına kayıt yaptırabilmelerini sağlayacak sertifika

- Hekimin uygun görmesi hailden özel bireysel tedavi imkanı
- Aile planlaması, ebelik ve jinekolojik hizmetler
- Kamu hastanelerine ücretsiz yatış

İtalya Sağlık Bakanlığı ülkede bulunan mültecilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. 22 Mart 2017 tarihinde tıbbi yardım ve rehabilitasyon planlaması konusunda bazı ilkeler belirleyen bir kılavuz yayınlamıştır. Kılavuzda mültecilerin ve uluslararası işkence ve şiddet mağdurlarının psikolojik sorunlarının tedavisin de İtalyan vatandaşları ile aynı haklara sahip oldukları vurgulanmıştır. Yine Sağlık Bakanlığı'nca 3 Nisan 2017 tarihinde bir genelge yayınlanmıştır. Genelgedeki maddelerin sığınmacılara da uygulanacağı ayrıca belirtilmiştir. Ek olarak sığınmacı hastalara destek olunması, kişilerin uygun kabul tesislerine yerleştirilmesi ve koruma sağlandıktan sonra İtalyan sağlık prosedürü hakkında bilgilendirilmeleri ve aynı zamanda psikolojik zarar görenlere rehabilitasyon sağlanması istenmektedir.[228]

Avrupa Birliği'nin Göçmenlere Bakım Projesi (CARE Projesi) kapsamında İtalya'da 2014-2020 yıllarını kapsayan süreçte sağlık personelleri mülteci ve sığınmacılara bakım hizmetleri konusunda, çocuk mültecilerle iletişim ve kültürler arası farklılıklara sahip insanlara yaklaşım yöntemleri konusunda eğitilmektedir. CARE Projesi Avrupa Birliği ülkelerinde mültecilere yönelik sağlık hizmetlerinde bir standart sağlanmasını amaçlamaktadır.[229]

Sivil toplum kuruluşlarının sağladığı destekle tıbbi raporlar mültecilere ücretsiz olarak verilmektedir.[230]

UNICEF'ten alınan verilerde İtalya'nın 2019 yılı için mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik planlaması şu şekilde bildirilmiştir:[231]

---

[228] Bove, **a.g.e.,** s. 149.
[229] Peter Scholten vd., **Policy Innovation in Refugee Integration? A comparative analysis of innovative policy strategies toward refugee integration in Europe**, Dutch Department of Social Affairs and Employment, Rotterdam, August 2017, p. 30.
[230] Bove, **a.g.e.,** s. 69.
[231] UNICEF, **Refugee and migrant crisis in Europe**, 2019.

- 1150 refakatsiz çocuğa koruma sağlama
- Çocuk koruma konusunda eğitilmiş 2.250 bakıcı istihdam etme
- 2.100 genç ergen için beceri geliştirme programları
- 3.000 ergenin bireysel gelişim programına katılımını sağlama.

Bütün bunlara karşın mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarında bazı sorunlarla karşılaşılmaktadır. Sağlık çalışanlarının sığınmacı hastaları, hastane prosedürleri ile ilgili bilgilendiremedikleri ve personellerin uluslararası koruma konusunda bilinçlendirilmedikleri, personellerin İtalya'da görülen hastalıklardan farklı hastalıklar taşımaları muhtemel olan sığınmacılar hakkında yeterince eğitimli olmadıkları, sığınmacıların İtalyanca bilmemeleri nedeniyle iletişim kurulamadığı ve bunu önlemek için yeterli tercüman personelin bulunmadığı görülmektedir. Hastanede rahatsızlığını anlatamayan ya da tedavi olmak için türlü zorluklarla uğraşması gereken mülteciler hastalıkları ağırlaşmadığı sürece hastaneye gitmemektedirler.[232]

2.3.3. İtalya'da Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları

İtalya'da çocuklara 16 yaşına kadar zorunlu eğitim verilmektedir. Mülteci ve sığınmacı statüsüne sahip çocuklar da bu zorunlu eğitime tabi kılınmıştır. Ayrıca eğitim sistemine adapte olabilmeleri için kendilerine İtalyanca kursları da verilmektedir.[233]

İtalyan eğitim sisteminde 16 yaşından küçük olanlar ile büyük olanlar arasında bir ayrım söz konusudur. 16 yaşından küçük olanlar bulundukları yaşın gerektirdiği sınıflara kaydedilirler. 16 yaşından büyük olan ve zorunlu eğitime tabi olmayanlar ise katılmak istedikleri eğitim programının gereklerini yerine getirmeleri halinde eğitim kurumlarına kaydedilmektedirler.[234]

[232] Bove, **a.g.e.,** s. 105.
[233] **A.e.,** s. 103.
[234] **A.e.,** s. 148.

İtalya'da çocukların eğitim görebileceği 3 alternatif bulunmaktadır. Bunlar: devlet okulları, özel okullar ve belediye okullarıdır.[235]

Ayrıca İtalya'da 16-18 yaşındaki tüm çocuklar mesleki eğitim hakkına sahiptir. Lisansüstü eğitim alabilmek için mesleki yeterlilik eğitimi şart koşulmaktadır.[236]

İtalyan eğitim sistemi oldukça kapsayıcıdır. Anayasada "okul herkese açıktır" ilkesi bulunmaktadır. Göçmen bir çocuk İtalya'daki herhangi bir eğitim kurumuna başvurduğunda İtalyan vatandaşı olanlardan istenen belgeler dışında hiçbir belge istenmemektedir. Söz konusu belgeler ise; kimlik belgeleri, sağlık belgeleri ve okul sertifikalarıdır. Herhangi bir kimlik belgesi sunamayan öğrenciler de derslere katılmaktan alıkonamamakta, yedek listeye kaydedilerek eğitim sürecine dâhil olmaktadır.[237]

İtalya Eğitim Bakanlığı'nın 2016-2017 eğitim öğretim sezonu ile ilgili yayınladığı verilere göre 634.070 yabancı öğrenci İtalyan okullarına kayıt yaptırmıştır. Bu çocuklardan %46'sı ilköğretim, %26'sı ortaokul, %29'u ise lise düzeyindeki öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca söz konusu yabancı öğrencilerden 487.748'i (%77) AB üyesi olmayan ülkelerden gelen çocuklardır.[238]

İtalya Eğitim Bakanlığı mevzuatında yabancı öğrenciler için ayrı sınıflar oluşturulması uygulaması bulunmamaktadır. Sığınmacı çocuklar da İtalyan öğrencilerle aynı sınıflarda eğitim görmektedirler. Buna karşın Eğitim Bakanlığı'nın 8 Ocak 2010 tarihli genelgesinde sınıflarda yabancı öğrencilerin oranının %30 olarak belirlenmesi istenmiştir.[239]

İtalyan devlet okullarının yabancı öğrenciler için ayrı bir dil kursu desteği verme zorunluluğu yoktur. Ancak okullarda bulunan öğretmenler kurulu yabancı

[235] Sonia Grigt, The Journey of Hope Education for Refugee and Unaccompanied Children in Italy, **Education International Research,** 2017, p. 21.
[236] Grigt, **a.g.e.**, p. 13.
[237] **A.e.,** p. 13.
[238] UNHCR, UNICEF, IOM, **Access To Education For Refugee And Migrant Children In Europe**, September 2019, p. 6.
[239] Bove, **a.g.e.,** s. 148.

öğrencilerin dil eksikliklerini gidermek için bireysel ya da grup olarak dil kursları almalarına karar verebilmektedir.[240]

2016'nın mayıs ayında, İtalya Eğitim Bakanlığı ve BMMYK işbirliği ile ülkede eğitim gören tüm öğrencileri mültecilere karşı duyarlılaştırmak amacıyla öğretmenlere konu ile ilgili pedagojik seminerler verilmiş, öğrenciler için ise mülteci hakları konusunda bilinçlendirici eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.[241]

Mülteci ve sığınmacı statüsüne sahip çocuklar, eğitim konusunda italyan çocuklar ile aynı haklara sahip olabilmektedir. Statülerini kazanır kazanmaz ülkedeki zorunlu eğitime katılmaya hak kazanmaktadırlar. Ayrıca bazı özel kuruluşlar sığınmacı çocukların italyan eğitim sistemine adapte olabilmelerini sağlamak için okulun haricinde kurslar düzenlemektedir.[242]

İtalya'da yürürlükte bulunan göçmenlik yasası uyarınca reşit olmayan ve eğitim hakkı bulunan hiçbir sığınmacı çocuk sınır dışı edilememektedir.[243]

Ancak uygulamada bazı zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bazı okullar çok sayıda mülteci öğrenciyi kabûl etme konusunda isteksizliği, mülteci çocukların derslere katılmak istememesi, sığınmacı konaklama merkezlerinin yakınlarında bulunan okulların yetersiz oluşu gibi sorunlar mülteci çocukların eğitim sürecini zorlaştırmaktadır.[244] Ayrıca İtalya'da iltica talep edenlerin başvurularını yaptıkları kabûl merkezleri çocuklar için yeterli şartları taşımadığı belirtilmektedir.[245]

[240] Bove, **a.g.e.,** s. 148.
[241] Grigt, **a.g.e.,** p. 14.
[242] Bove, **a.g.e.,** s. 103.
[243] Grigt, **a.g.e**., p. 12.
[244] Bove, **a.g.e.,** s. 103.
[245] Ebtehal Mansur, "Educatıon As An Instrument Of Integratıon For Refugee Mıllennıals In The European Unıon", **European Council on Refugees and Exile (ECRE) Working Paper**, 2019, p. 5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN ALMANYA VE İTALYA İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımı birinci bölümde incelenmiştir. Mülteci ve sığınmacılık belirtildiği gibi kişinin vatandaşı durumunda olduğu ülkeyi zorunlu sebeplerle terk etmesi ve başka herhangi bir ülkeden iltica talep etmesi neticesinde oluşmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'ye yönelik göç ve iltica hareketleri ele alınıp Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı çocuklara sağlık ve eğitim alanında ne tür sosyal politikalar uygulandığı hususu ele alınmaktadır. Son olarak Türkiye, Almanya ve İtalya'daki mülteci ve sığınmacı çocuklara dair uygulanan sosyal politikaların karşılaştırılması yapılmaktadır.

3.1. TÜRKİYE'YE GÖÇ VE İLTİCA

Anadolu bulunduğu bölge itibariyle tarih boyunca nüfus hareketlerine sahne olmuş, kimi zaman göç alan ülke olarak, kimi zaman da göçte transit ülke olarak rol oynamıştır. Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum sebebi ile uzun bir dönem transit ülke görevini üstlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti, tarihi boyunca önemli miktarda göç almıştır. Bilhassa belirtmek gerekirse Türkiye'nin özellikle 1980'den sonra ülkelerindeki savaş, çatışma ve insani krizden kaçan binlerce insana sınırlarını açarak bir iltica kapısı konumuna gelmiştir. 1980'de İslam Devrimi nedeniyle İran'dan, 1988'de Halepçe Katliamı nedeniyle Irak'tan, 1989'da Bulgaristan'dan, 1991'de yine Irak'tan, 1992-2001 yılları arasında Yugoslavya'dan, 2001'de ABD saldırıları nedeniyle Afganistan'dan kaçarak gelen 1 milyondan fazla insan Türkiye'den iltica talep etmiştir.[246]

Son dönemde ise Suriye'de 2011'in nisan ayında başlamış olan ve tüm ülkeye yayılarak bugün de devam eden iç savaş nedeniyle hayatlarını kurtarmak ve temel insani ihtiyaçlarını karşılamak için milyonlarca Suriye vatandaşı ülkelerini terk etmek

[246] Özkan Yıldız, "Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye Ve Gelecek Algısı", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt XVI, Sayı 1, Bahar 2013, 141-169.

zorunda kalmıştır. Bu kitlesel göç, birçok ülkeyi doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiş ve netice olarak Suriye krizi dünyanın en büyük insani krizlerinden birini meydana getirmiştir.[247]

Son dönemde özellikle Suriye ve Irak'tan Avrupa'ya iki dalga halinde kitlesel göç gerçekleşmiştir. Birinci dalga 2011-2015 zaman dilimi içerisinde gerçekleşen göçtür ki bu dalga ile Türkiye'ye 2 milyon, Lübnan'a 1.1 milyon, Ürdün'e 600 bin kişi göç etmiş ve iltica talebinde bulunmuştur. İkinci dalga ise Haziran 2015'te başlayan göçleri kapsamaktadır. Bu dalga da yaklaşık 1 milyon sığınmacı Türkiye'ye ve Kıta Avrupası ülkelerine iltica ettiği süreci içermektedir.[248]

Türkiye göç hareketlerinin başladığı ilk zamanlardan beri Suriyeli sığınmacılara, "açık kapı politikası"nı benimsemiştir. Henüz Suriye krizin ilk dört yılında mülteci ve sığınmacı kabul oranı %44 olmuş, bu oranla birlikte Türkiye, Suriye'ye komşu olan tüm milletler arasında en fazla sığınmacıya kucak açan ülke haline gelmiştir.[249]

Türkiye'de Suriyeli mülteci ve sığınmacılar ile ilgili tüm uygulama ve bilgi akışı ile görevlendirilen birim İçişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Yabancılar Hudut ve Sığınma Dairesi'dir.

Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci ve sığınmacılar başlangıçta sınır illerde kurulan kamplarda barındırılmışlardır. İç savaşın bir türlü bitmemesi nedeniyle her geçen gün kamplarda yaşayan insan sayısı artmış ve kamp sayısı yeterli olamayacak hale gelmiştir. Bunun üzerine Suriyelilerin bir kısmı kamplardan ayrılarak kendi imkânları ile barınma yolunu tercih etmiş, bir kısmı da sınır illerde bulunan akrabalarının evlerinde ikamet etmeye başlamıştır.[250]

Uluslararası hukukta mülteci ve sığınmacılar üzerine iki temel metin bulunmaktadır. Bunlardan biri 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, diğeri ise 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New

[247] Ayşe Şebnem Tunç, "Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", **Tesam Akademi Dergisi**, Cilt II, Sayı 2, Temmuz 2015, s.29-63.
[248] Vatandaş, **a.g.e.,** s.2.
[249] Tunç, **a.g.e.,** s.29-63.
[250] **A.e.**

York Protokolü'dür. Türkiye metinlere "coğrafi sınırlama" çekincesi ile taraf olmuştur. Bu durumda Türkiye Avrupa'dan gelen insanlara mülteci statüsü verirken, Avrupa dışındaki bir ülkeden gelenlere ise mültecilik hakkı vermemekte, yalnızca Türkiye'den üçüncü bir ülkeye geçiş yapabilecekleri süre ile sınırlı olarak sığınmacı statüsü vermektedir. Ayrıca sığınmacı statüsüne sahip olan bu insanların sağlık, barınma, eğitim ve diğer temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasından da Türkiye sorumludur.

Tablo 3.1: Yıllara Göre Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Sayısı

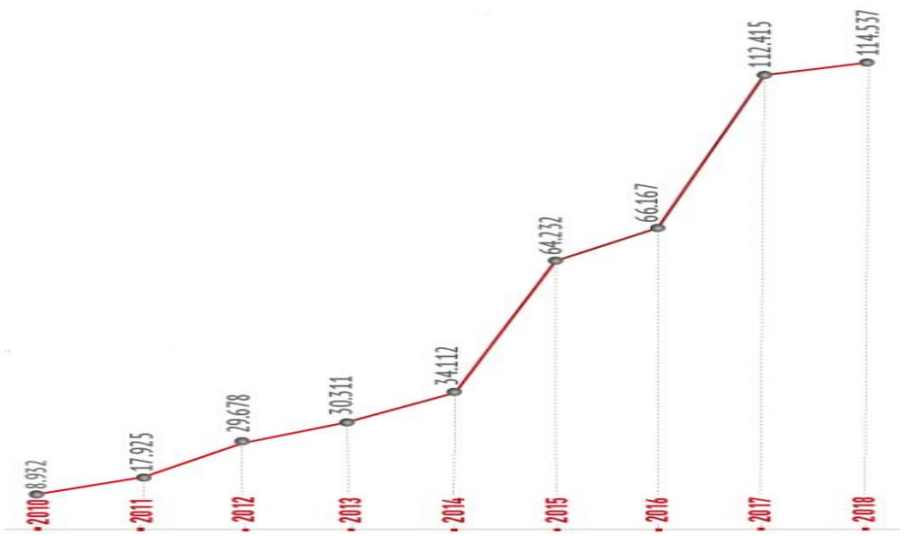

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 04.12.2019

Türkiye'nin siyasi ve ekonomik olarak istikrarın bulunmadığı ülkelere komşu olması, oldukça uzun olan kara sınırlarının tam manasıyla korunamaması, sınır illerde yaşanan terör sorunu gibi etkenlere bağlı olarak ülkeye gelen mülteci ve sığınmacı sayısı fazla olmaktadır. Bunun yanında Türkiye'de mülteci meselesinin farklı kanunlarda ve tevdi edilmemiş hükümlerle düzenlenmiş olması sorunlara neden olmuştur. Bu sorunların giderilmesi, kitlesel sığınmacı hareketlerine karşı hazırlıklı hale gelinebilmesi için 14.09.1994 tarihinde 6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den

İkâmet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" kabul edilmiştir.[251]

2004 tarihli 100 No'lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre geçici koruma için "kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir şekilde devam etmesi, ev sahibi ülkenin kısa zamanda mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi" gerekmektedir. Bu şartları taşıyan kitlesel bir göç hareketi olması durumunda acil çözüm olarak geçici koruma hükümleri uygulanmaktadır. Geçici koruma, sığınmacılara bireysel statü işlemleri ile zaman kaybına uğramadan uygulanabilen elverişli bir çözüm yoludur.[252]

Tablo 3.2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

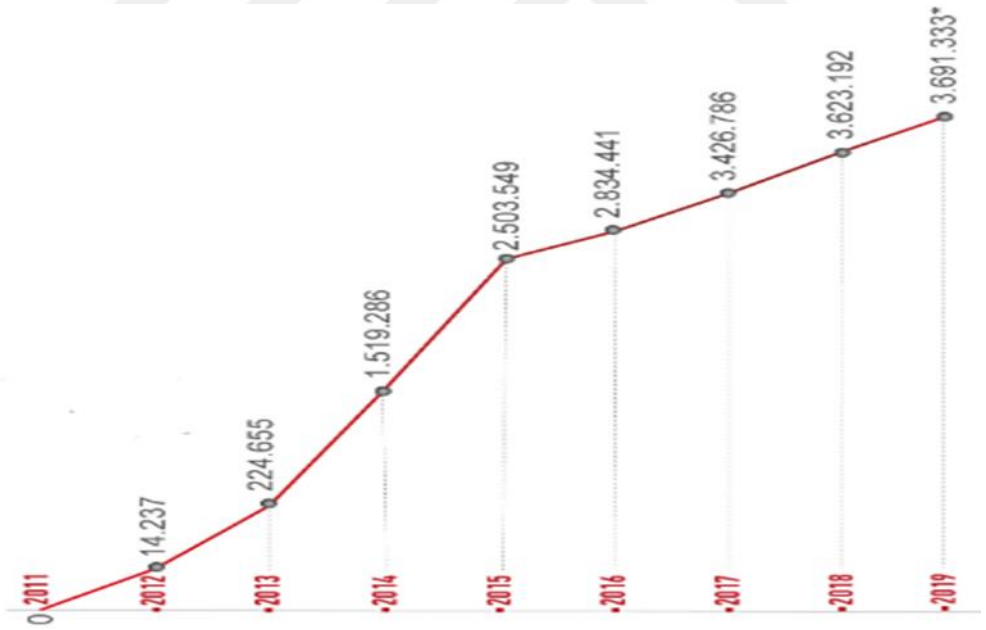

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.12.2019

Mültecilik ve sığınmacılık ile ilgili evrensel düzenlemelere taraf olan ülkeler, bu konudaki yükümlülüklerini genelde kendi iç hukuk düzenlerinde cari olan kurallar

[251] Nasıh Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62(4), 2013, s. 1007-1061.
[252] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45, 2 Kasım 2019.

ile yerine getirmektedirler. Bu sayede devletlerin mülteci ve sığınmacılara yönelik olarak yürürlüğe koydukları hukuk kuralları durumdan pozitif olarak etkilenmektedir. Bu konu ile ilgili Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara yönelik olarak kabul edilen yasal bağlamdaki ilk temel düzenleme 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur (YUKK). Söz konusu kanunun 91. maddesinde; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış olup ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak gayesi ile kitlesel biçimde sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanacak koruma 'geçici koruma statüsü' olarak ifade edilmiştir. Bu sayede 20.03.2012 tarihinde düzenlenen Geçici Koruma Yönergesi, YUKK ile kanuni düzeyde yer almıştır.[253]

Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre Suriyeli sığınmacıların genel başvuru yolunu kullanarak Türk vatandaşlığına geçme imkânları bulunmamaktadır. Ancak Suriyeliler 3 durumda Türk vatandaşı olabilmektedirler.

- Bir Türk vatandaşı ile evlenmiş olan Suriyeli sığınmacı, en az üç yıl evli kalarak ve aile birliği içinde yaşama koşulunu yerine getirerek Türk vatandaşlığına haiz olabilmektedir.
- Reşit olmayan bir sığınmacı, bir Türk tarafından evlat edinilmesi gayesi ile vatandaşlığı kazanabilmektedir.
- Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar, Suriyeli anne ve babasının durumundan dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamaması hâlinde Türk vatandaşı sayılabilmektedir.[254]

[253] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanununda-gecici-koruma, 2 Kasım 2019.
[254] İbrahim Kaya, Esra Yılmaz Eren, "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri", **SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı)**, 2014.

Şekil 3.1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

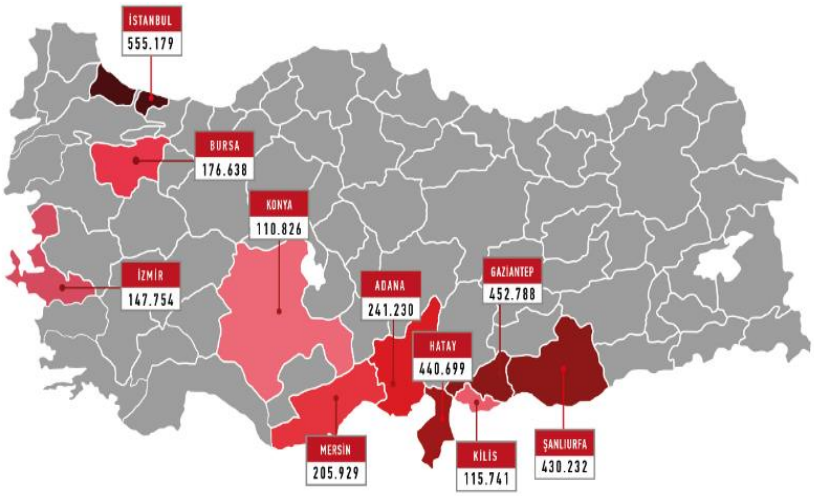

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.12.2019

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 9 Kasım 2017 tarihinde yayınladığı verilere göre, Türkiye'de geçici koruma statüsü verilen 3.303.113 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Söz konusu sığınmacılar arasında 1.552.645 çocuk bulunmaktadır. 3 milyondan fazla Suriyelinin sadece %7 si sığınmacı kampı olarak bilinen geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. %93 lük kesim ise muhtelif şehirlerde yaşamaktadır. Sığınmacıların kampların dışında şehirlerde kendi imkânları ile yaşamaları tercih edilmeyen bir durumdur. Çünkü bu şekilde kendilerine yardım ve hizmetlerin ulaştırılmasında güçlükler yaşanmakta ve sayıları 3 milyona yaklaşan sığınmacının kontrolü zorlaşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların en çok bulundukları illerin başında İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve Mersin gelmektedir. Ayrıca ülkemizde, Afgan, Iraklı, İranlı, Somalili ve diğer bazı devletlerden olmak üzere 330 binden fazla mülteci, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) uluslararası koruma başvurusu kapsamında yaşamaktadır.[255]

[255] Human Rights Watch, **Turkey: Education Barriers for Asylum Seekers Afghan, Iranian Children Lack Status, Risk Child Labor**, 31 May 2017, (Çevrimiçi) https://www.hrw.org/news/2017/05/31/turkey-education-barriers-asylum-seekers 9 Kasım 2019.

Tablo 3.3: 2018'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyrukları

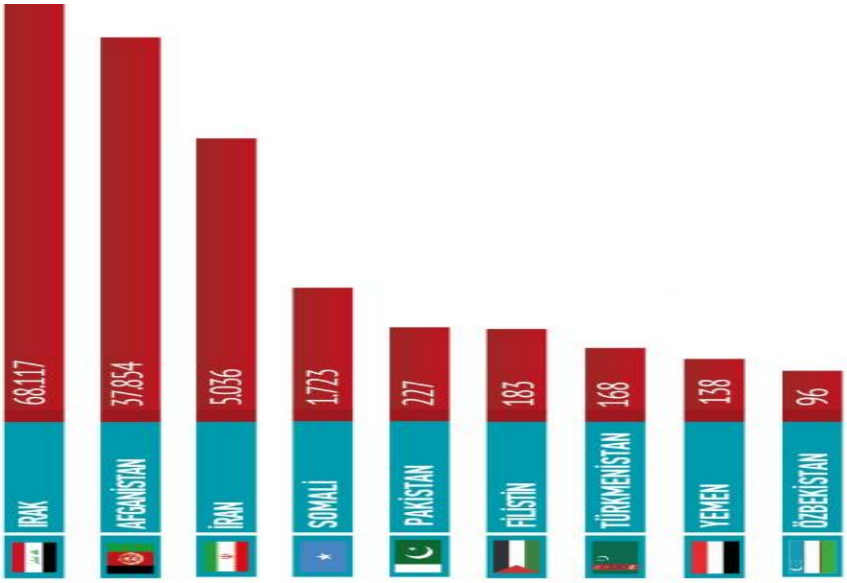

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.12.2019

3.2. TÜRKİYE'DE MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Türk toplumunun dünyada yaşanan sanayi devrimine zamanında katılamaması nedeniyle Avrupa'ya kıyasla sosyal politikalar geliştirme konusunda geç kalınmıştır. Ancak sağlam akrabalık bağları, vakıf sistemi ve komşuluk ilişkilerinin devlet tarafından müdahale gerektirmeyecek şekilde söz konusu boşluğu doldurduğu söylenebilmektedir.

Cumhuriyet'in kurulmasından önce çocuk koruma faaliyetleri birkaç istisna haricinde genelde vakıflar temelinde sürdürülmüştür. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte söz konusu faaliyetler büyük ölçüde kurum bakımı şekline dönüşmeye başlamıştır.

Türkiye'de bir çocuğun devlet tarafından koruma altına alınması için ailesinin talebinin yanı sıra mahalli, mülki amirler, sağlık kurumlarındaki yetkililer, muhtarlar, kolluk kuvvetleri ve sivil toplum kuruluşlarının ihbarları da yeterli olmaktadır.[256]

1920'li yıllarla beraber gelişen süreçte Türkiye'de çocuk hakları ile alakalı birçok gelişme yaşanmıştır. Darüleytam ve Himaye-i Etfal Cemiyeti bu hususta verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır. Bu çalışmalar ilerleyen süreçte Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ve genel manada Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun alt yapısını oluşturmuştur.[257]

Türkiye'de 1921'de yürürlüğe konulan 151 numaralı kanunla 18 yaşından küçük kişilere maden ocaklarında iş gördürülmesi yasaklamıştır. 1930'da yürürlüğe giren Genel Hıfzıssıhha Kanunu da kişinin çalışabilmesi için en az 12 yaşında olmasını zorunlu kılmıştır.[258]

Güncel Türk mevzuatına göre çocukların koruma altına almasında dayanılan kaynaklar ise Çocuk Hakları Sözleşmesi, Medeni Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'dur. Ek olarak, 1926 tarihli 765 numaralı Türk Ceza Kanunu'nda 11 yaşın altında olan ve suç işleyen çocuklara uygulanacak cezalar, küçük yaşta evlilik yaptırılan çocuklar, korunma ihtiyacı olan çocuklar ile ihmal ve istismara uğrayan çocuklar ile alakalı hükümler içermektedir.[259]

1930 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Belediyeler Kanunu'ndaki 18. Madde, 34. Madde ve 48. Maddeleri de kimsesiz çocuklara koruma, maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanması hizmetlerinin verilmesine dair hükümler içermektedir.[260]

Osmanlı döneminden bu yana toplumsal bilinç sayesinde oluşturulan vakıf ve benzeri sistemler ile kimsesiz kalmış ve korunma ihtiyacı olan çocuklar himaye

---

[256] Mahmut Koca, "Çocuk İstismarında İhbar Yükümlülüğü", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt III, Sayı 1, 2012, s.113-128.
[257] Uluğtekin, **a.g.e.,** s. 47.
[258] Tevfik Çevikbilen, "Çocukların Sömürülmesi", **Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet Sempozyumu,** 16-18 Ekim 1996, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara, 2001.
[259] Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 765, Kabul Tarihi: 01.03.1926, Yayımladığı Resmi Gazete Tarih: 13.03.1926, Yayımladığı Resmi Gazete Sayısı: 320
[260] Belediye Kanunu, (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf 11 Aralık 2019.

edilmiştir. 1950'li yıllara gelindiğinde ise konu artık devletin kontrolü altına girerek resmi bir hal almış ve kamu hizmeti şeklinde bürünmüştür. Gelişen dünyada çocuk ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla imzalanan uluslararası belgeler ışığında Türkiye'de çocukların korunmasına dair çalışmaların koruma ve önleme tedbirleri biçiminde sürdürülmesi öngörülmektedir. Çocukların korunmasına yönelik iş ve işlemlerin ülke genelinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların işbirliği ile uygulanması amaçlanmaktadır.

1982 Anayasasının 90. maddesinde de çocuk koruma hizmetleri hususunda bir ifadeye rastlanmaktadır. Buna göre; "usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır." Bu itibarla, Türkiye'nin insan haklarına, çocuk haklarına, mülteci ve sığınmacı haklarına dair onayladığı ve katıldığı birçok uluslararası sözleşme sayesinde, çocuk koruma hizmetlerinin uygulanması konusunda tüm dünya ülkelerine bir güvence verdiği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Türkiye'de çocuk koruma sistemi anıldığında şüphesiz akla gelen ilk kuruluş eski ismi Himaye-i Etfal Cemiyeti olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'dur. Kurumun ismi 1983'ten itibaren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu halini almıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile de çocuklara dair hizmetlerin tek çatı altında toplanmasına karar verilmiştir.[261]

Kimsesiz ve yoksul tüm çocukların korunmasına vurgu yapan 743 sayılı Medeni Kanun 17 Şubat 1926'da kabul edilen, çocuk koruma hususunda önemli bir mihenk taşıdır.[262] Ayrıca Türkiye'de çocukların korunmasına yönelik 2828 sayılı kanun ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu bulunmaktadır.

2005'de yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) tanımına göre, korunma ihtiyacı olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal, ve duygusal gelişimi

[261] İsmet Galip Yolcuoğlu, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", **Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**, Cilt V, Sayı 18, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2009.
[262] Karataş vd., "Türkiye'de Çocuğun Korunması: Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler", **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Cilt XV, Sayı 1, 2004, s.18.

ile şahsi güvenliği tehlike altında olan, ihmal ya da istismar edilen veya suç mağduru durumunda olan çocuktur. [263]

2828 sayılı kanun çocuğun ihmal edilmesi neticesinde ortaya çıkabilecek bütün riskleri kapsamına almış durumdadır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun gayesi Madde 1'de şöyle açıklanmaktadır: "*Bu kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir* ".[264]

Daha önce ikinci bölümde anlatıldığı gibi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 20.maddesine göre, geçici veya sürekli biçimde ailesinden yoksun kalmış olan ya da ailesi ile birlikte kalması halinde zarar görme ihtimali olan çocuğun devletten koruma ve yardım isteme hakkı bulunmaktadır.[265]

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuklar yararına sosyal politika geliştirme zorunluluğunun temelinin dayandığı ve devletlerin bu konudaki sorumluluğunu belirleyen en temel uluslararası düzenlemeler olarak bilinmektedir. Bu itibarla Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklar yararına geliştirilen sosyal politika çalışmalarının yasal zeminini oluşturmakta ve bu konuda yol gösterici bir rol üstlenmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 6'da bu konuda devletlerin yerine getirmek durumunda oldukları yükümlülükler net olarak bildirilmektedir. Söz konusu maddede; yaşama hakkının tesisi ile çocukların yaşaması ve gelişmesi açısından devletin azami gayret göstermekle sorumlu olduğu belirtilmektedir.

Bu bağlamda ülkelerin kurmak zorunda olduğu çocuk koruma sistemlerinin yalnızca olağan durumlar için değil aynı zaman da acil durumlar için de planlanmış olması gerekmektedir. Nitekim ülkeler vatandaşları için sosyal politikalar

[263] Sosyal Hizmetler Kanunu, (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf, 10 Aralık 2019.
[264] Çocuk Koruma Kanunu, (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf, 10 Aralık 2019.
[265] Emine Akyüz, "Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt XXIV, Sayı 2, 1991, s. 710-711.

geliştirmenin yanında acil durumlar nedeniyle olumsuz etkilenenleri korumak ve bu hususta tedbirler almakla da sorumlu bulunmaktadırlar. Ulusal mevzuatta yapılan düzenlemeler ile bu sorumluluk yerine getirilmiş olmaktadır. Bu konuda Türkiye'de acil durumlarda olağan dönem prosedürü geçerli olmaktadır.

Türkiye'de acil durumlarda uygulanan mevzuata baktığımızda; 2009'da Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın acil durumlarda ilgili mevzuatın uygulanması ve koordine edilmesi adına kurulduğu görülmektedir. 5902 sayılı kanunda AFAD; afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya yönelik faaliyetlerin ülke çapında uygulanması amacıyla lüzumlu tedbirlerin alınması ve vakalar meydana gelmeden önce hazırlık yapılması ve olası zararı azaltma, vaka esnasında uygulanacak müdahale ve vaka sonrasında yapılacak iyileştirme çalışmalarını kapsamın alan, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu hususlarda gerekli politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumlu tutulmuştur.[266]

Acil durum ile ilgili mevzuat incelendiğinde çocuklar ile alakalı kısımda Türkiye'de çocuk koruma hizmetleri konusunda koordinasyonun sağlanmasından Çocuk Koruma Kanunu kapsamında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumlu tutulmuştur.[267] Çocukların korunmasına dair işlemlere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde birçok bakanlık da katılım sağlamaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kızılay ve AFAD'ın UNICEF ile uluslararası ölçekte işbirliği kurdukları da görülmektedir.

UNICEF 'e göre acil durumlarda çocukların refahının sağlanabilmesi için transferler harcamaları, hak ve hizmetlerin ulaşılabilirliğine dair uygulamalar, çocuk bakım ve destek hizmetleri yönünde yasalar oluşturulmalı ve politikalar tasarlanmalıdır.[268] Devletlerin sosyal refah sistemleri, çocuk refahı temelinde düzenlenmeli, acil durumlar nedeniyle çocukların zarar görme ihtimalleri ve çocuk adına meydana gelebilecek olumsuzlukların en aza indirilmesi ve bu konuda yürürlükte bulunan mevzuatlar ile prosedürlerin yeniden düzenlenmesi gibi

[266] Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5902.pdf, 11 Aralık 2019.
[267] UNICEF, **Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi 2014-2019**, Ankara, 2013.
[268] UNICEF, **Integrated Social Protection Systems: Enhancing Equity for Children**, February 2012.

uygulamaların, acil durumların çocuklar üzerindeki ve dolayısıyla toplum üzerindeki kötü etkilerini engellemek adına yararlı olacağı düşünülebilmektedir.[269]

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Sadece çocuklara yönelik hizmet veren bir birimin Genel Müdürlük olarak teşkilatlanması bile Türkiye'de çocuğa verilen kıymetin göstergesi olarak görülebilmektedir.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı; korunmaya muhtaç çocukların bakılması ve yetiştirilmesi, suça itilen çocukların kurtarılması, engelli çocukların yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik tedbirler alınması, çocukların çalıştırılmasının önlenmesi gibi çocuk refahını sağlamaya yönelik tedbirleri içermektedir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi konusunda faaliyet gösterecek bir kurum kurulması ve bu kurumda hizmet verecek yetkin personel gerekliliği belirtilmiştir.[270]

10. Kalkınma Planı kapsamında çocuklara ve gençlere ilişkin hizmetlerin tüm toplumu kapsayacak şekilde sunulması ve yaygın hale getirilmesi maksadıyla çalışmalar yapılması kararı alınmıştır. Çocuk ve gençlere fırsat eşitliği sağlanması, sağlık sigortası kapsamının genişletilmesi, yoksul gençlere kitap, okul sütü ve diğer eğitim yardımlarının yapılması, daha küçük yaştaki çocuklara okul öncesi eğitimin yaygın hale getirilmesi çalışmaları yapılmıştır.[271]

Yapılan okumalarda Türkiye'de acil durumlarda çocukların korunmasına dair sistemin olağan durumlardan farklı ve ayrı bir sistem olmadığı, olağan dönem hizmetlerinin acil durumlar için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

2011'de kurulmuş olan Çocuk İzlem Merkezi'nce yayınlanan 2012/20 numaralı genelgeye göre; Çocuk İzlem Merkezleri cinsel istismar mağduru çocukların fizyolojik ve psikolojik tedavilerinin, adli ve sağlık işlemlerinin alanında yetkin

[269] UNICEF, **Measuring and Monitoring Child Protection Systems: Proposed Core Indicators for the East Asia and Pacific Region, Strengthening Child Protection Series**, No 3, UNICEF EAPRO, Bangkok, 2012.
[270] Emel Danışoğlu, "Kalkınma Planlarında Çocukla İlgili Devlet Politikaları", **2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**, Edt.: Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.431.
[271] T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı**, Ankara, 2013, s.41-42.

personel tarafından uygulanmasının sağlanması amacıyla faaliyet göstermektedir. Çocuk İzlem Merkezleri'nin cinsel istismara maruz kalmış çocukların muhtemel tehlikelerden korunması, fiziksel ve psikolojik bakımdan sağlıklı bir birey olarak toplumda yer almalarının sağlanması amacıyla Türkiye'de yaygın hale getirilmesi gerekmektedir.[272]

2014 yılında çocuk işçiliğinin önlenmesini sağlamak amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından "Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi" uygulanmıştır.[273]

Türkiye'de gerek acil durumlarda gerekse olağan durumlarda çocukların korunmasına dair sosyal politikalar uygulama konusunda kamu kurumlarının, STK'ların ve özel sektörün konuya yönelik farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar yaptıkları görülmektedir.

Türkiye'de, yürürlükteki mevzuatta mültecinin tanımı yapılırken erişkin veya çocuk şeklinde bir sınıflandırmaya gidilmemiş, herhangi bir yaş sınırlamasına da yer verilmemiştir. Bu nedenle yetişkinlere ve çocuklara uygulanan sistem benzerlik göstermektedir.[274]

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanan ve 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilere; sağlık, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik gibi hizmetlere erişebilecekleri bildirilmiştir.

Geçici barınma, sağlık, eğitim ve diğer temel ihtiyaçlara yönelik yardımlar geçici koruma statüsü kapsamı ile sağlanan başlıca hizmetleri oluşturmaktadır.

---

[272] Çocuk İzlem Merkezi Genelgesi, (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm, 10 Aralık 2019.

[273] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Ulusal İstihdam Stratejisi (2014–2023), İstihdam Sosyal Koruma İlişkisinin Güçlendirilmesi Ekseni Raporu**, Ankara, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014.

[274] Aylin Tanay Akalın, Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.65.

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar da bu kapsama dâhil edilmiştir. Dolayısıyla mülteciliğe ilişkin bireysel başvuru seçenekleri bulunmamaktadır.[275]

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar, geçici koruma statüsü gereğince bazı haklara sahiptir. Kayıt altına alınan Suriyelilere Geçici Koruma Kimlik Kartı verilmekte, bu sayede ülkede geçici olarak kalma, zorla geri gönderilmeye karşı koruma, temel insani ihtiyaçlarının karşılanması gibi birçok hizmet ve yardımdan faydalandırılmaktadırlar. Buna karşın Türkiye'de bulundukları sürede kanunlara, kurallara ve yükümlülüklere uymak mecburiyetleri bulunmakta, uymayanlar ise idari yaptırımlara ve cezai kovuşturmaya maruz kalabilmektedirler.[276]

3.2.1. Türkiye'de Mülteci Ve Sığınmacı Çocuklar

UNICEF tarafından 2015 yılında yayınlanan verilere göre, Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar arasında 1.182.161 çocuk bulunmaktadır. Buna göre Türkiye'ye sığınan Suriye vatandaşlarının yaklaşık olarak %54'ünü 18 yaşından küçük çocuklar oluşturmaktadır. Ülkelerinde vuku bulan iç savaş ve insani kriz nedeniyle göç etmek zorunda kalan bu nedenle eğitim sürecine başlayamamış ya da yarım bırakmak durumunda 746 bin çocuk yaşamaktadır. Öte yandan krizin başladığı 2011 yılından bu zamana dek Türkiye'de 200 binden fazla Suriyeli bebek doğmuştur.[277]

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, dünyada kayıtlı bulunan Suriyeli sığınmacı sayısını 5 milyon 625 bin 871 olarak açıklamıştır. 2019'un temmuz ayı itibariyle bu sığınmacıların 3 milyon 643 bin 870'i Türkiye'de yaşamaktadır. Buna göre, ülkelerini terk eden her 100 Suriyeliden 64'ü Türkiye'ye sığınmıştır.[278]

---

[275] Vatandaş, **a.g.e.,** s.8-9-10.
[276] Aytül Uzun, Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı 1, 2015, s.105-120.
[277] Müberra Nur Emin, "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları", **SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı),** Sayı 153, Şubat 2016.
[278] Emre Bağce, **Suriye Ve Suriyeli Sığınmacılar Meselesi**, Independent, (Çevrimiçi) https://www.independentturkish.com/node/58916/t%C3%BCrkiyeden-sesler/suriye-ve-suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lar-meselesi, 3 Aralık 2019.

Tablo 3.4: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Durumu

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	2.000.592	1.690.741	3.691.333
0-4	299.867	280.194	580.061
5-9	254.826	240.024	494.850
10-14	199.972	184.907	384.879
15-18	152.355	123.949	276.304

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.12.2019

Elde edilen son güncel verilere göre Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı toplam 3 milyon 682 bin 434'tür. Bu kişilerin 1 milyon 995 bin 730'u (%54,19) erkeklerden, 1 milyon 686 bin 704'ü (%45,81) ise kadınlardan oluşmakta olup 0-18 yaş aralığında 1 milyon 728 bin 202 Suriyeli bulunmaktadır. 10 yaşın altındaki Suriyeli sayısı ise 1 milyon 67 bin 459'dur. (%28,57).[279] Ayrıca Türkiye'de doğmuş ve vatansız olarak nitelendirilen Suriyeli çocuk sayısı ise 356 bin 337'dir.[280]

Tablo 3.5: Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı İstatistikleri

ÜLKE	MÜLTECİ VE SIĞINMACI SAYISI	MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUK SAYISI
TÜRKİYE	3.995.049	1.711.542

3.2.2. Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sağlık Politikaları

29 Nisan 2011'den itibaren Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmeti ihtiyacının karşılanmasında Sağlık Bakanlığı sorumludur. Sağlık hizmetleri,

[279] Mülteciler Derneği, **Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Kasım 2019**, (Çevrimiçi) https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/, 16 Kasım 2019.
[280] Çocuk Gibi Bak, **Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar**, (Çevrimiçi) http://cocukgibibak.com/turkiyedeki-suriyeli-cocuklar/, 16 Kasım 2019.

ister sığınmacı kampı olarak bilinen geçici barınma merkezlerinde olsun ister kamp dışında hastanelerde olsun Sağlık Bakanlığı'nın denetimi ve kontrolü altındadır.

Sağlık Bakanlığı tarafından mülteci ve sığınmacılara dair sağlık hizmetlerinin sunulmasını belirleyen "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" 2015'te güncellenmiş ve bu yönergeye göre "Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetleri Halk Sağlığı Müdürlüğü'nce verilir" hükmü yer almıştır.[281] Söz konusu yönetmelik sığınmacıların sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri barınma hizmetleri, çalışma imkânına erişme hizmetleri, Türk vatandaşlığını kazanma şartları gibi hususları yasal boyutta düzenlemektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. maddesin'de sağlık hizmetleri düzenlenmiştir. Suriyeliler Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan sağlık merkezleri sayesinde Türkiye'de sağlık hizmetlerine erişebilmiştir. Yine söz konusu yönetmelik ile birlikte Suriyeli çocuklar da sağlık hakkından faydalanabilmiştir. Söz konusu Yönetmeliğinin 27.maddesinin a bendine göre üç milyonu aşan Suriyeli'nin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde sağlık hizmeti ve diğer hizmetleri alırken karşılaştıkları sorunları engellemek ve bu hizmetlere daha kolay ulaşabilmelerini sağlamak maksadı ile Halk Sağlığı Müdürlükleri'ne bağlı Göçmen Sağlığı Birimleri oluşturmuştur. Bu minvalde ülkemizde 17 ilde, 86 Göçmen Sağlığı Merkezi içerisinde 175 göçmen sağlığı birimi hizmete başlamış olup göçmen sağlığı merkezlerinden 7'si göçmen sağlığı eğitim merkezi olarak faaliyet göstermekte ve bu merkezler 70 adet birim ihtiva etmektedir.[282]

Sığınmacıların sağlık hizmetinden faydalanabilmeleri için kamplarda ya da şehirlerde tedavi olabilecekleri, aynı zamanda kendilerinden hasta katılım payı ücreti de alınmayacağı belirtilmiştir.[283]

Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara sunulan sağlık hizmetleri incelendiğinde yalnızca 31 Aralık 2016 tarihine kadar gerçekleşen doğum sayısının 184.390 ve verilen

[281] Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, (Çevrimiçi) https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1376,saglik-bakanligi-gecici-koruma-yonergesi-25032015pdf.pdf?0, 3 Aralık 2019.
[282] Aylin Sinem Gültaç, Pınar Yalçın Balçık, "Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları", **Sakarya Tıp Dergisi**, Cilt VIII,Sayı 2, 2018, 193-204.
[283] Vatandaş, **a.g.e.,** s.9.

toplam poliklinik hizmeti sayısının ise 20 milyondan fazla olduğu görülmektedir. Bu hizmetler, AFAD arafından yayımlanan 2015/8 sayılı Genelge ve Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan 04.11.2015 tarihli ve 9648 sayılı "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" yönergesi çerçevesinde yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından birinci basamak koruyucu, tanı ve tedavi edici sağlık hizmetleri kapsamında; ayakta tanı ve tedavi hizmetleri, bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri, kadın sağlığı hizmetleri, çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetlerin ihtivası ise; geçici barınma merkezlerinde toplum sağlığı merkezi personeli, geçici barınma merkezleri dışında ise başvurdukları aile ya da toplum sağlığı merkezi personeli tarafından gerçekleştirilmektedir.[284]

Türkiye'deki kamplarda yaşayan sığınmacılarda uyku bozukluğu yetişkinlerde %24, çocuklarda %25 olarak tespit edilirken, kamplarda kalmayı tercih etmeyip kendi imkânları ile şehirlerde yaşayan diğer Suriyelilerde bu oranlar yetişkinlerde %14, çocuklarda %17 olarak ölçülmüştür. Bu veriler ışığında şehirlerde yaşayan Suriyelilerin kamplarda yaşayanlara göre daha az uyku bozukluğu çektiği sonucuna varılabilmektedir.[285]

2014 yılında Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi Suriyeli mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları sorunlar üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarını yayınlamıştır. Çalışmada yanında bir refakatçisi olmayan, anne babası ölmüş çocukların ve eşi ölmüş olan kadınların yaşadıkları sorunlar önemli bir yer işgal etmektedir. Özellikle refakatçisi bulunmayan ve yurtlarda kalan çocukların dil bilmemeleri ve diğer çocuklara uyum sağlayamamaları nedeniyle yaşadıkları sorunlara dikkat çekilmiştir.[286]

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da Türkiye'de bulunan çocuk sığınmacılar için çalışmalar yapmaktadır. Refakatsiz bulunan çocukların aileleri ile

[284] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2016 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No 40, Nisan 2017.
[285] AFAD, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar**, 2013 Saha Araştırması Sonuçları.
[286] Servet Karaca, Uğur Doğan, **Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu**, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin, 2014, s. 56.

buluşturulabilmesi için çalışmalar yapmakta, ailesi olmayanları ise kurum hizmeti vermektedir. Dilencilik yaptırılan çocukların kurtarılması ve eğitim, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel insani yardımlardan faydalanmaları için çalışmalar yapılmaktadır. Suriyeli mülteci ve sığınmacı çocuklar ile Türk çocukların bir arada huzur içinde yaşayabilmeleri için uyum programları, iletişimi güçlendirecek proje ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda çocuk hakları, içinde bulunulan toplumun değerleri, ayrımcılık, ırkçılık gibi konularda seminerler ve eğitimler verilmekte ayrıca istismar, şiddet, çocuk işçiliği, erken evlilik gibi problemlerle karşılaşan çocuklara devletin yanlarında olduğu hissettirilmektedir.[287]

Türkiye'de mülteci ve sığınmacı çocukların desteklenmesi için vakıflar ve dernekler devlet ile iş birliği halinde çalışmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında, refakatsiz olan çocukların aileleri ile buluşma imkânı olanlar buluşturulmakta, anne babasını kaybetmiş olanlar ise ilgili koruma altına alınmaktadır. Suriyeli çocukların topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve hızlandırmak için eğitim seminerleri verilmektedir. Çocuklar için oyun programları düzenlenmektedir. İhtiyacı olan çocuklar özel eğitim kurumlarına, füzük tedaviye ve rehabilitasyon merkezlerine gönderilmektedir. Ailelerine danışmanlık hizmeti verilerek çocukların tedavi süreçlerinde daha bilinçli olunması sağlanmaya çalışılmaktadır.[288]

Küçük yaşlarına rağmen yıllardır bitmeyen ve şiddetini her geçen gün artıran iç savaşa tanık olmuş ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmış olan çocuklar doğal olarak ruh sağlığı problemleri yaşayabilmektedirler. Türkiye'de bulunan geçici bakım merkezlerinde sığınmacı çocuklara bu konuda tedavi ve destek hizmetleri verilmektedir. Yaşadığı süreç nedeniyle ruh sağlığı olumsuz etkilenmiş olan çocuklara uygulanan tedavilerden biri travma odaklı bilişsel davranışçı terapidir. Bu tedavinin amacı travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı bozukluğu gibi sorunların etkisini azaltmaktır. Tedavi, travmatik öyküyü geliştirme ve işleme, travma hatıralarını tekrar deneyimleyerek baş etme, rahatlama becerileri, psikoeğitim ve ebeveynlik becerileri, duygu değişimi, içinde bulunulan durumla başa çıkma ve anlamlandırma,

[287] Taner Artan, Aylin Arıcı, "İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Sosyal Çalışma Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, 2017, s.14.
[288] Artan, Arıcı, **a.g.e.,** s.14

ortak çocuk ebeveyn seansları ve güvenlik planlaması ile birlikte toplam 10 basamaktan oluşmaktadır. Çocukların ruh sağlığını normale döndürmek amacıyla verilen başka bir tedavi yöntemi ise çocuklara insan ilişkilerinde koşulsuz saygı, içtenlik, empati gibi özellikler kazandıran çocuk odaklı oyun tedavisidir.[289]

3.2.3. Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları

Suriye krizinden en fazla etkilenen hususlardan biri de ülkelerinde göç etmeye mecbur bırakılmış çocukların eğitim süreçleridir. Suriye krizinin başladığı 2011 yılının mart ayından itibaren ülkedeki okullar da eğitim veremez duruma geldiği için mülteci ve sığınmacı çocuklar henüz göç etmeden çok daha önce eğitimden koparılmış durumda büyük zaman kaybetmişlerdir. Krizin ilk yıllarından başlayarak sığınmacı sayısı öngörülemeyen biçimde sürekli arttığı için sayıları milyonları geçen Suriyeli çocukların eğitimi çok daha önemli hale gelmiştir.[290]

Sebebi ne olursa olsun hiçbir çocuğun eğitim hakkından mahrum kalması meşru kabul edilmemektedir. Her ülke topraklarında yaşayan tüm çocukların eğitime erişimini sağlamakla sorumludur. Bu sebeple Türkiye de yabancı veya vatandaş ayrımı gözetmeksizin sınırlarında yaşayan bütün çocuklara ilk ve orta eğitimi ücretsiz olarak sunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının Eylül 2014'te yayımladığı 2014/21 numaralı genelgesinde bu durum açıkça ifade edilmiştir.[291]

Söz konusu genelge çerçevesinde Türkiye'deki yabancı öğrencilere sunulan bazı hizmetler şunlardır:

- Kayıt kabulü için gerekli olan koşulları taşıyan öğrenciler, diploma ve öğrenim belgelerine göre denklikleri yapılarak yerleştirilmekte ve öğrenim göreceği okula yönlendirilerek eğitim öğretim hizmetinden faydalanmaktadır. Yabancı kimlik

[289] Artan, Arıcı, **a.g.e.,** s.14.
[290] Ali Rıza Seydi, "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 31, Nisan 2014, s,267-305.
[291] Mine Gözübüyük Tamer, "Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocukların Trabzon Devlet Okullarındaki Durumu", **Göç Dergisi**, Cilt IV, Sayı 1, Ekim 2017, s. 120.

numarası bulunan yabancıların her türlü veri girişi e-okul gibi yaygın otomasyon sistemleri üzerinden yapılmaktadır.

- İkamet izni olmayan, yabancı kimlik numarası edinemeyen, ilgili kurumca yabancı tanıtma belgesi verilmek suretiyle kayıt altında olan ve sınır dışı edilmeyenler de dâhil olmak üzere yabancı öğrencilerden öğrenim belgesi bulunmayanlar, beyanlarına dayalı olarak mülakat, gerektiğinde yazılı ya da sözlü sınav yoluyla ülkelerinden öğrenim gördükleri sınıf seviyesi üzerinden denkliği belirlenerek öğrenim göreceği eğitim öğretim kurumuna yönlendirilmektedir. Ayrıca yabancı kimlik numarası bulunmayıp yabancı tanıtma belgesi bulunan Suriyeli öğrenci ve öğretmenlerin veri girişi Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) üzerinden yapılmaktadır.

- Kitlesel akın ile Türkiye'ye gelen yabancılar için illerde barınma merkezleri oluşturulması durumunda buralarda Geçici Eğitim Merkezleri kurulması için gerekli tedbirler alınmaktadır.

- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumu ile oluşturulan Geçici Eğitim Merkezleri'nde Türkçe öğretilmektedir. Türkçe dersleri için Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı alan öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve yabancı dil dersi öğretmenleri görevlendirilebilir.

- Yaygın eğitim kurumları aracılığı ile mesleki beceri kazandırılmakta, kültürel ve sosyal içerikli kurslar düzenlenmektedir. Talep gören alanlara imkânlar dâhilinde yaygın eğitim kursları ve kurs dışı faaliyetler açılmaktadır.

- Yurt dışından gelen öğrencilerin ülkemize ve okula uyumlarının sağlanması, ayrıca onlara rehberlik edilerek yetiştirilmeleri maksadı ile okul müdürlüklerince takviye kursları açılabilir.

- Geçici Eğitim Merkezleri'nde yürütülen eğitim öğretim faaliyetlerine gönüllü olarak destek veren yabancılara paydaşlarla iş birliği çerçevesinde yapılan anlaşmalar doğrultusunda maddi, manevi ve mesleki destek verilmektedir. [292]

Yürürlüğe 2014 yılında alınan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye'de bulunan Suriyeliler, sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişme hakkına sahip

[292] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **2014 Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri**, (Çevrimiçi) http://mevzuat. meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf.

olmuşlardır. Ayrıca Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri başlıklı genelgenin yayınlanması ile Suriyeli sığınmacı çocuklara verilecek eğitim süreci belli bir şekle kavuşturularak güvenceye alınmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesin'de eğitim hizmetleri düzenlenmiştir. Bu madde ile Suriyeliler Türkiye'de eğitim görme hakkına kavuşmuştur. Suriyeliler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslar sayesinde ilk ve ortaöğretim imkânları ile dil yeterlilik eğitimleri, mesleki eğitim, beceri ve hatta hobi faaliyetleri için kurslara erişebilmişlerdir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı da Suriyelilerin her düzeyden yüksek öğrenim görmelerine yönelik hak tanımıştır.[293]

Suriye krizinin henüz ilk yıllarında Türkiye'ye gelen mülteci ve sığınmacıların çok geçmeden ülkelerine dönecekleri düşünülüyor, Türkiye'de kalmalarını teşvik edecek uygulamalardan kaçınılıyordu. Örneğin krizin ilk yıllarında türkiyede bulunan çocuklara türkçe dersi verilmemiş, bu husus o zamanın Milli Eğitim Bakanı'nca da dile getirmiştir. Ancak krizin beklenenden çok uzun sürmesi mülteci ve sığınmacıları topluma adapte etmek zorunluluğunu getirmiş bu yüzden sığınmacı kamplarında 6 saat zorunlu Türkçe dersi verilmeye başlanmıştır.[294]

Mülteci ve sığınmacıların eğitim hizmetinden yararlandırılmasına yönelik en güncel ve kapsamlı çalışmalardan biri olan Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programıdır(FRIT). Proje, Avrupa Birliğinin 300 milyon euro hibe desteği ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.[295]

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015-2019 stratejik planında da mülteci ve sığınmacıların eğitimi hususu yer almaktadır. Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar ve herhangi bir ülke vatandaşı olmadan vatansız olarak Türkiye'de bulunanların da kaldıkları süre boyunca eğitim süreci içerisine alınmalarını ve Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlamak üzere çalışmalar yapılacağından bahsedilmiştir. Stratejik Planda ayrıca sığınmacıların eğitim sürecine dâhil olmalarını zorlaştıran

---

[293] Geçici Koruma Yönetmeliği, (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf, 10 Aralık 2019.
[294] Seydi, **a.g.e.,** s,275.
[295] Işık Tüzün, "Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını Ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar", **European Liberal Forum**, 2017, s.12.

hususların aşılması konusunda milletler arası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde çalışılacağı belirtilmiştir.[296]

Milli eğitim bakanlığının verilerine göre, yürütülen eğitim programları kapsamında 29 Mart 2017 itibariyle toplam 459.521 öğrenciye eğitim hizmeti verilmiştir.[297] 2017-2018 yılında bu çocukların okullaşma oranı ise yaklaşık %65'tir.[298]

Suriyeli öğrencilere eğitim hizmeti vermek maksadıyla kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde, milli eğitim bakanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı'nın işbirliği ile seçilen Suriyeli öğretmenler gönüllü olarak çalışmaktadır. Bu merkezlerde okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul, lise düzeylerinde eğitim verilebilmektedir. Merkezlerde eğitim görmek isteyen sığınmacı çocuklar, il milli eğitim müdürlüklerine başvurabilmektedir. Başvurusu alınan çocuklara Milli Eğitim Bakanlığı tarafından seviye belirleme sınavı yapılmaktadır.[299]

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sunulan verilere göre, Türkiye'de kamplarda 31, kamp dışında 401 adet olmak üzere 432 adet geçici eğitim merkezi faaliyet göstermektedir. Söz konusu merkezlerin illere dağılımına bakıldığında ise en yoğun olarak; Hatay'da 120, İstanbul'da 66, Gaziantep'te 52 ve Şanlıurfa'da 43 adet geçici eğim merkezi bulunmaktadır.[300]

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNCHR) yayınladığı veriler neticesinde Ekim 2015'ten bu yana Türkiye'de 708 bin 5-7 yaş aralığında çocuk bulunmaktadır. AFAD'ın kurduğu 25 kampta çocukların eğitime devam etme oranı 2014-2015 eğitim öğretim sezonunda %90 olarak tespit edilmiştir. Buna rağmen kamplarda yaşayan çocuklar, Türkiye'de yaşayan toplam sığınmacı çocukların sadece

---

[296] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı, (Çevrimiçi) http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf.

[297] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2016 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No 40, Nisan 2017.

[298] SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı), **"Suriyeli Çocukların Yıllara Göre Eğitim Verileri ve Okullaşma Oranları",** (Çevrimiçi) https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari/, 9 Kasım 2019.

[299] Müberra Nur Emin, "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları", **SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı),** Sayı 153, Şubat 2016.

[300] T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **2016 Türkiye Göç Raporu**, Yayın No 40, Nisan 2017.

%13 ünü oluşturmaktadır. Kamplarda yaşamayan çocukların eğitim sürecine dâhil olma oranlarının oldukça düşük olduğu söylenebilmektedir. 2014-2015 yılında bu oranın yaklaşık %26 olduğu tahmin edilmektedir.[301] Ocak 2019 itibari ile de yaklaşık 400 bin çocuk okullaşamamıştır.[302]

Mülteci ve sığınmacı olup 12 yaşını doldurmamış çocuklarının ilköğretime kabul edilmesi zorunludur. İlköğretimden sonra ortaöğretim için başvuranlar ücretsiz bir şekilde devlet okullarına kaydedilir. Çocukların eğitim sürecine dâhiliyle ilgili kıstaslar ve yerleştirme usülüne ilişkin prosedürler il eğitim komisyonlarınca belirlenir.[303]

Suriyeli çocukların eğitimi için kurulmuş özel eğitim merkezleri de bulunmaktadır. Bu merkezler genelde uluslararası kurum, kuruluş ve vakıfların destleriyle faaliyetlerini sürdümektedir. Özel suriye okulları olarak bilinen bu okullar üzerinde Milli Eğitim Bakanlığının denetimi bulunmamaktadır. Bu okullarda uygulanan eğitim müfedatı daha çok suriye eğitim müfredatıyla benzerlik göstermektedir. Çoğunluğu fiziken yetersiz şartlarda eğitim veren bu okullardan ücretli olanları kısmen eğitime elverişli ortamlarda ders yapmaktadır. Ancak zaten maddi anlamda zor durumda olan mülteci ve sığınmacılardan çok azı bu ücretli kurumları tercih etmektedir.[304]

Mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim sürecine adapte edilmesi üzerine geliştirilen politika ve uygulamalar sadece Türkiye'de değil OECD ülkelerinin genelinde görülmektedir. Ancak AB mevzuatında mülteci ve sığınmacı çocukların eğitimi konusunda Türkiye'deki duruma göre bazı farklar bulunmaktadır. Örneğin; AB mevzuatı kapsamında mülteci ve sığınmacı çocuklara verilecek eğitim sadece kişilerin statüleri belirleninceye kadar örgün müfredattan farklı olarak

[301] Emin, **a.g.e.**
[302] UNICEF, **"Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar",** (Çevrimiçi) https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar, 9 Kasım 2019.
[303] Thomas Huddleston, Judit Tanczos, "Türkiye ve AB Ülkeleri Arasında Karşılaştırma: Bir Koruma Biçimi Olarak Uyum", **Sivil Toplum Diyaloğu Mültecilerin Uyumu Projesi,** Migration Policy Group (MPG) & İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (IGAM), 2017, s.40.
[304] Zümray Kutlu, "Bekleme Odasından Oturma Odasına Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme", **Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı**, Ocak-Nisan 2015.

uygulanmaktadır. Öğrenciler ancak statüleri belirlendikten sonra örgün eğitime dâhil edilmektedirler.[305]

Mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelerce çocuklara verilecek eğitimde müfredat ülkenin siyasi otoritesi tarafından belirlenmektedir. Türkiye'deki kamplarda eğitim dili olarak Arapça tercih edilirken 2011-2012 eğitim yılında Türk eğitim müfredatı, 2012-2013 eğitim yılından itibaren ise yeniden düzenlenmiş haliyle Suriye eğitim müfredatı okutulmuştur.[306]

Sığınma kamplarında bulunan Suriyeliler, kendi imkânları ile şehirlerde yaşayan mültecilere göre beslenme, sağlık, eğitim ve diğer insani yardımlardan daha fazla yararlanabilmektedirler. Kamplarda kurulan 22 okulda yaklaşık olarak 80 bin çocuk eğitim görmektedir. Kamplarda yaşayan çocukların %83'ü okula devam etme fırsatı bulurken şehirlerde yaşayan çocukların ise yalnızca %14'ü okula erişebilmektedir. Türk ve Suriyelilerden oluşan yaklaşık 3 bin öğretmenin görev yapmakta olduğu kamplardaki okullarda fen bilgisi, sosyal bilgiler, matematik, yabancı dil ve bilgisayar eğitimi gibi dersler okutulmaktadır.[307]

Sığınmacı kamplarında kalmayıp kendi imkânları ile şehirlerde yaşayan Suriyeli ailelerin çocuklarına eğitim hizmeti verilmesi konusunda devlet okulları da alternatif olarak sunulmuştur. Milli eğitim bakanlığının 2014/21 numaralı genelgesinde, kendilerine verilen yabancı tanıtma belgesi ile Suriyeli çocukların herhangi bir devlet okuluna kayıt yaptırabilmelerinin önü açılmıştır. Bu gelişme ile birlikte Türkiye'de bulunan Suriyeli çocuklar eğitim hususunda Türk çocukları ile aynı hizmetlerden faydalanabilir duruma gelmişlerdir. Bu kapsamda 55.360 Suriyeli, 11.515 Iraklı çocuk milli eğitim bakanlığına bağlı özel okullarda ya da devlet okullarında eğitim görmektedir.[308]

Mülteci ve sığınmacı çocukların ev sahibi ülke çocukları ile aynı sınıflarda okutulması bir dizi zorluğu beraberinde getirmesine rağmen eğitim kalitesinin bütün

[305] Huddleston, Tanczos, **a.g.e.,** s.42.
[306] UNICEF**, Curriculum, Accreditation and Certification for Syrian Children in Syria, Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt**, Regıonal Study, March 2015.
[307] Ömer Yavuz, Sefa Mızrak, "Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği", **Göç Dergisi**, Cilt III, Sayı 2, Ekim 2016, s.187.
[308] Emin, **a.g.e.,** s.19.

öğrenciler için yükseltilebilmesi için fırsatlar da doğurur. Eğitim müfredatına toplumun hali hazırda yaşadığı aşırıcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı sorunlarının önlenmesine yönelik programlar eklenebilmektedir. Farklı kültürlerden olan tüm çocukların aynı sınıfta eğitim görmesi farklı dilleri tanımalarını, sosyalleşmelerini ve vatandaşlık bilinci kazanmalarını sağlayabilmektedir.[309]

Ailelerinin zor durumda olması ve eğitim sürecinde kendilerine verilen desteğin sınırlı olması nedeniyle mülteci ve sığınmacı çocukların okulu bırakma riski yüksek olmaktadır.[310]

Ailesinde Türkçe'yi bilen ve kendisine bu konuda yardımcı olabilecek bir yakını bulunmayan Suriyeli öğrenciler, dil konusunda sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Ülkesinden küçük yaşta ayrılmak zorunda kalan çocuklar, kendilerine yabancı bir ortamda yabancı bir dille eğitim görmek konusunda zorlanabilmekte ve Türkçeyi öğrenmekte güçlükler yaşayabilmektedirler. Bunun yanında yaşı daha küçük olan ve eğitime Türkiye'de başlayan çocukların bu konuda daha başarılı oldukları, yaşı nispeten büyük olan ve daha önce kendi ülkesinde de eğitim görmüş olan çocukların ise daha az başarılı oldukları gözlenmiştir. Ayrıca çocuklar bazı durumlarda kendi yaş grubundan olan öğrencilerle aynı sınıfta okumadıkları için de adaptasyon sorunu yaşayabilmektedirler. 10 yaşında bir çocuğun normal şartlarda 4. sınıfta olması gerekirken Türkçeyi bilmediği için okula tekrar birinci sınıftan başlamış olması bu konuya örnek olarak verilebilir.[311]

Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biri konumunda bulunmaktadır. Ülkemizde bulunan 3.4 milyon Suriyeli mültecinin 1.5 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Bu yoğun nüfus Türkiye'de devletin sunduğu temel hizmetleri ve ülke altyapısını zorlamasına karşın 610.000'den fazla Suriyeli çocuk eğitim sürecine dâhil edilmiş ve okullara kaydedilmiş durumda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de 320.000 mülteci ve sığınmacı çocuk, Şartlı Nakit Eğitim Transferi (CCTE) Programı kapsamında eğitim görmektedir. Şartlı Eğitim İçin Nakit Transferi

[309] Huddleston, Tanczos, **a.g.e.,** s.39.
[310] **A.e.,** s.41.
[311] Tamer, **a.g.e.,** s. 132.

(CCTE) Programı, en dezavantajlı durumda olan çocukların eğitim sürecine katılmasını ve okula devamını teşvik eden ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın gözetiminde 2003'ten bu vakte dek uygulana gelen sosyal yardım programlarından biridir. Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türk Kızılayı ve UNICEF'in müşterek çalışmaları ile 2017'den beri Suriyeli ve diğer sığınmacı çocukları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir.[312]

CCTE programının 2 bileşeni bulunmaktadır. Bunlar, Nakit Transferi ve Çocuk Koruma Sosyal Yardım Hizmetleridir. Nakit transferi, çocuğun düzenli şekilde okula gönderilmesi şartıyla ailelerine yapılan maddi yardımdır. Çocuk Koruma Sosyal Yardım Hizmetleri ise dejavantajlı çocukların takip edilmesi ve koruma hizmetlerine erişimlerinin sağlanmasını içermektedir. Haziran 2018'e dek 15 ilde 49.600 çocuğa bu kapsamda hizmet sunulmuştur.[313]

CCTE programı, dezavantajlı durumda bulunan aileler ve çocukların doğabilecek muhtemel zararlardan ve risklerden korunmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda sığınmacı ailelere sağlık, rehberlik ve psikososyal hizmetlerde destek vermektedir. Ayrıca sığınmacı çocuklar meslek eğitimi, dil eğitimi ve sosyal uyum uygulamaları gibi hizmetlerden yararlanabilmektedirler.[314]

3.3. MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR TEMELİNDE TÜRKİYE, ALMANYA VE İTALYA KARŞILAŞTIRMASI

3.3.1. Sağlık Politikaları Karşılaştırması

Türkiye İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre; Kasım 2018 itibarıyla Türkiye'de 405 bin 521 Suriyeli çocuk doğmuştur. Ayrıca 2018 verilerine göre Türkiye'de geçici koruma statüsüyle 3 milyon 644 bin 342 Suriyeli yaşamaktadır. Yine 2018 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 268 bin 3, 2019'un ilk 5

[312] UNICEF, **Türkiye'deki Çocuklar İçin Eğitim Yoluyla Koruma**, Şubat 2018, (Çevrimiçi) http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32842&dil=en&d=1 , 9 Aralık 2019.
[313] UNICEF, **a.g.e.**
[314] **A.e.**

haftasında 16 bin 523 kişi olarak tespit edilmiştir. Ve Türkiye'nin bu süreçte 37 milyar dolar harcadığı belirtmiştir.[315]

Avrupa Komisyonu tarafından 29 Kasım 2015 tarihinde düzenlenen Türkiye-AB Zirvesinde, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik, Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRİT) adında bir fon oluşturulacağı taahhüt edilmiştir. Söz konusu fon, 3 milyar Avro tutarında iki taksite bölünmüş şekilde toplam 6 milyar Avrodan oluşmaktadır. Aralık 2019 itibarıyla fonun 2,7 milyar Avroluk kısmı gerçekleştirilen projeler kapsamında Türkiye'ye ödenmiştir. Toplamda 4,3 milyar avroluk kısmı sözleşmeye bağlanan fonun tamamının Türkiye'ye ödenmesinin ise 2025 yılına kadar gerçekleşeceği öngörülmektedir. Avrupa Birliği tarafından taahhüt edilen söz konusu para, Türkiye'ye doğrudan değil proje karşılığında gönderilmektedir. Bu konu için kurulmuş özel bir komite bulunmaktadır. Komite, belli zamanlarda toplanarak yeni projelerin incelenmesi ve mevcut projelerin denetlenmesi konularında toplantılar yapmaktadır. Projeler onaylandıktan sonra taahhüt edilen para miktarı ödenmektedir. Okullar ve hastaneler inşa edilmiş, mültecilere sağlık ve koruma hizmetleri sunulmuştur. İnsani yardımın yanında, FRİT kapsamında yer alan kalkınma projeleri; eğitim, sağlık, göç yönetimi ve sosyo-ekonomik destek konularına eğilmektedir. FRİT kapsamında gerçekleştirilmiş bazı sağlık projeleri; Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı, SIHHAT – Göçmen Sağlığı Merkezleri Projesi. [316]

Sağlık hizmetlerine ulaşabilmekle alakalı olarak, tedaviye bedelsiz erişim sığınmacı kamplarında ya da kamp dışında yaşayan tüm Suriyeli mülteci ve sığınmacılara sağlanmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği madde 27, geçici koruma kapsamında olan kişilerin sağlık yardımına erişimleriyle alakalı durumu, sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığınca koordinasyonu ile sağlanacağını belirtmektedir. Ayrıca hastalardan katkı payı birincil ve acil sağlık hizmetlerinde ya da alakalı tedavilerden ve ilaçlardan alınmamaktadır. Sağlık Uygulama Tebliği (SUT)

[315] Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM), **Göç / Göçmen Bülteni 20 Şubat 2019,** (Çevrimiçi) http://turksam.org/994028-2, 30 Aralık 2019.
[316] Mülteciler Derneği, **Avrupa Birliği'nin Suriyeliler İçin Ödediği Para**, 8 Aralık 2019, (Çevrimiçi) https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/, 3 Ocak 2020.

kapsamına dahil olması halinde İkincil ve üçüncül tedaviler de karşılanmaktadır. Ayrıca mülteci ve sığınmacılara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca psikososyal hizmetler de verilmesi öngörülmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 48. Maddesi özel durumu olan insanlara ilişkin, söz konusu kişilerin psikososyal destek, rehabilitasyon ve ihtiyaç duydukları diğer yardımlar öncelikli kabul edilerek ücretsiz sağlanacakları açıklanmaktadır. Ayrıca yönetmelik çocukların menfaatlerine önem verilmesi, şiddet mağduru olan çocuklar için geçerli ulusal hukuk mevzuatı kapsamında yer alan önleyici ve koruyucu önlemlerin uygulanmasını içermektedir. Sağlık hizmetlerine erişime ilişkin olarak, sağlık kuruluşlarında tedaviye bedelsiz erişim bütün Suriyeli mültecilere sunulmaktadır. Acil sağlık hizmetlerine herkes erişebilmektedir. Acil olmayan sağlık hizmetlerine erişebilmek için kayıt olmak şart koşulmaktadır.[317]

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile Türkiye'de uyruğuna bakılmadan tüm çocukların korunması teminat altına alınmış durumdadır. Bu sayede Türkiye'deki hukuk sistemi refakatçisi olmayan ve ebeveynlerinden mahrum kalmış mülteci çocukları da kapsayacak kapasiteye sahiptir. Suriyeli mültecilerin sayısının sürekli artması nedeniyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı mülteci çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik farklı alternatifler aramaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 23. maddesi uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı refakatsiz çocukların barındırılmasında koordinasyondan sorumludur.[318]

Almanya'da mülteci ve sığınmacılara verilen sağlık hizmetleri "akut hastalıklar ve ağrı" odaklı şekil almıştır. Bu bağlamda sağlık hizmeti verilebilmesi için Kızılhaç, belediyeler ve bazı derneklerin müşterek çalışması ile yataklı kliniği de bulunan acil durum merkezleri kurulmuştur. Kronik hastalıklara uygulanan tedaviler ise giderleri ilgili belediyeler tarafından karşılanmaktadır. Tedaviyi karşılayan

[317] Bernd Faas, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali, **AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar,** KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016, s. 69-70.
[318] Faas, Bettin, Mohamed Ali, **a.g.e.,** s. 69.

belediye başvuruyu almakta, değerlendirmekte ve kararını ilgili bürosu aracılığıyla vermektedir.[319]

Ayrıca mültecilerin sağlık ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve acil vakalara müdahale edebilmek için acil konaklama merkezleri kurulmuş olup çoğunlukla hastalara ayakta tedavi hizmeti veren bu merkezler devlet tarafından değil de üçüncü şahıslar tarafından idare edilmektedir.[320]

2018'de Almanya'da mülteci ve entegrasyon programları çerçevesinde 23 milyar avro harcanmıştır. Bu miktar ülke tarihinde bir rekor olmuştur.[321] Dikkat çeken noktalardan biri ise; harcamaların büyük bir kısmının iltica ve göçe sebep olan faktörlere karşı mücadele kapsamında yapılmış olmasıdır.[322] 2018 yılında mültecilerin topluma uyumunun sağlanmasına dair çalışmalar için eyalet ve belediyelere 7,5 milyar avro destek sağlanmıştır. 7,9 milyar avroluk kısım ise, iltica ve göçe sebep olan faktörlerle mücadele için harcanarak aynı konuda geçen yıla oranla %16'lık bir artış gözlenmiştir. Almanya ayrıca Akdeniz üzerinden Avrupa'ya olan göçü azaltmak amacıyla birçok Afrika ülkesine mali destek sağlamaktadır.[323]

Almanya'da sığınmacılar için kabul merkezlerinde ücretsiz yemek hizmetine ek olarak "temel ihtiyaçlar" için ayda 143 Euro nakit sağlanmakta ve bu destek üç ay sonra maksimum 216 Euro'ya yükselmektedir. Almanya hükümeti bu ödemeleri daha düşük seviyede ve daha uzun bir zaman zarfında tutma maksadı ile kabul merkezlerindeki süreyi üç Aydan altı aya çıkarmıştır. Bunlara ek olarak Berlin nakit yardımdan ayni yardıma geçme talebinde bulunmuştur. Almanya'da kabul merkezlerinde çocuk başına 92 Euroya varan ödenekler sağlanmaktadır. Kabul

[319] Hannah S. Borgschulte vd., "Health care provision for refugees in Germany – one-year evaluation of an outpatient clinic in an urban emergency accommodation", **BMC Health Services Research**, Vol XVIII, No 488, 2018.
[320] Borgschulte, **a.g.e.,** s. 2.
[321] Deutsche Welle, **Almanya'dan Mülteciler Ve Uyum Için Rekor Harcama,** 20 Mayıs 2019, (Çevrimiçi) https://www.dw.com/tr/almanyadan-m%C3%BClteciler-ve-uyum-i%C3%A7in-rekor-harcama/a-48807029, 6 Ocak 2020.
[322] Enis Günaydın, **Almanya 2018'de Mülteciler İçin 23 Milyar Euro Harcadı,** Euronews, (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2019/05/20/almanya-2018-de-multeciler-icin-23-milyar-euro-harcadi, 6 Ocak 2020.
[323] SPUTNİK, **Almanya'dan Mülteciler Ve Uyum İçin Rekor Harcama,** (Çevrimiçi) https://tr.sputniknews.com/avrupa/201905211039113244-almanyadan-multeciler-ve-uyum-icin-rekor-harcama/, 6 Ocak 2020.

merkezlerinde 15 ay geçtikten sonra veya sığınma talebinin onaylanmasından sonra ayda yaklaşık 400 Euro temel gelir, ek olarak barınma ve ısınma masrafları da sağlanmaktadır.[324]

İtalya'da sığınma başvurusu kabûl edilen kişilerin Yerel Sağlık Kurulu ofislerine giderek kayıt yaptırmaları gerekmekte ve yapılan kayıt ile birlikte sığınmacılara ülkede bulundukları süre boyunca geçerli olan Avrupa Sağlık Sigortası Kartı verilmektedir. (*Tessera europea di assicurazione malattia* , TEAM) Bu kart, sığınmacılara; Avrupa sağlık sigortası bünyesinde çalışanlar arasından olmak üzere hekim seçebilme, çocuklar için ayrı olarak çocuk doktoru imkanı, ücretsiz evde tedavi hizmeti, reçeteler ve ana okullarına kayıt yaptırabilmelerini sağlayacak sertifika, hekimin uygun görmesi halinde özel bireysel tedavi imkanı, aile planlaması, ebelik ve jinekolojik hizmetler ile kamu hastanelerine ücretsiz yatış hizmetlerinden faydalanma imkânı vermektedir.[325]

İtalya Sağlık Bakanlığı 22 Mart 2017 tarihinde yayınladığı kılavuzda mültecilerin ve uluslararası işkence ve şiddet mağdurlarının psikolojik sorunlarının tedavisi hususunda İtalyan vatandaşları ile aynı haklara sahip olduklarını vurgulanmıştır.[326]

İtalya'da her sığınmacı kendi ihtiyaçlarını Il Mondo Nella Città isimli sivil toplum kuruluşunun projesi kapsamında harçlık alarak kendisi tedarik etmektedir. Sığınmacıların, Ulusal Sağlık Hizmetlerine (NHS), aile danışmanlığı hizmetlerine erişimlerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Küçüklerin ve savunmasız olanların ihtiyaçlarının karşılanmasına özen gösterilmektedir. [327]

İtalya İçişleri Bakanı Mateo Salvini, AB zirvesinde kabul edilen kabul merkezlerine maddi destek kararına ilişkin olarak; "İtalya'nın sadakaya ihtiyacı yoktur. Her bir sığınmacı, İtalyan vergi mükellefine 40 bin ila 50 bin avro arasında bir

[324] Bernd Faas, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali, **AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar,** KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016, s. 34.
[325] Bove, **a.g.e.,** s. 104.
[326] **A.e.,** 149.
[327] Bernd Faas, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali, **AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar,** KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016, s. 76.

meblağa mal oluyor. İtalya para istemiyor, gelen göçmen sayısını azaltmak istiyor" diyerek, İtalya'nın mülteci ve sığınmacı konusundaki tavrını muhataplarına bildirmiştir. Ayrıca Avrupa'ya olan kaçak göçün engellenebilmesi için Libya Sahil Güvenlik'in daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir.[328]

2017'de kutuplaşma ve bölünmenin yol açacağı muhtemel tehditlere karşı kurulan ve birçok ülkede (Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Fransa, Yunanistan, Almanya) araştırmalar yapan More in Common'un Ağustos 2018'de yayınladığı raporda, İtalyanların göçmenlere ilişkin fikirleri yer almaktadır. Buna göre İtalyanlar, sığınmacı akını hususunda Avrupa Birliği'nden destek görmedikleri için terk edilmiş hissetmektedirler. [329]

İtalya'da Avrupa Birliği'nin göç hususunda yol açtığı hayal kırıklığı ve diğer komşu ülkelerin deniz sınırlarını yönetmekteki başarısızlıkları sebebiyle olumsuz bir görüş hakim görünmektedir. Ayrıca İtalyana göre Akdeniz'deki göçmen hareketliliği medyaya tam olarak yansımamakta bu durum da güvensizlik algısını artırmaktadır. İtalya'da aşırı sağ grupların ateşlediği ve sosyal medya sayesinde de sürekli gündemde tuttuğu kutuplaşma iklimi, göçmenlerin "öteki" olarak görülmesine yol açmaktadır. Akdeniz'den gelen çok sayıdaki mülteci teknesinin medyaya yansıması, son dönemde göçmenlerle ilgili suç raporları ve sınırlarda yaşanan kontrol kaybına ilişkin oluşan algılar, sığınmacı sayısında düşüş yaşanmasına rağmen kamuoyunun kaygısı artmaktadır.[330]

3.3.2. Eğitim Politikaları Karşılaştırması

Birçok farklı türde zorluğu aynı dönemde ve çok küçük yaşta yaşayarak yaşadığı çevreden ayrılıp yabancı bir ülkeye göç etmek zorunda bırakılan çocukların eğitim ve öğretimine önem verilmesi gerekmektedir.

---

[328] Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi (TÜRKSAM), **Göç / Göçmen Bülteni 25 Temmuz 2018,** (Çevrimiçi) http://turksam.org/turksam-goc-gocmen-bulteni-25-temmuz-2018, 30 Aralık 2019.

[329] Merve Candemir, **İtalyanlar Mülteci Meselesine Nasıl Bakıyor?**, Bosphorus Migration Studies, (Çevrimiçi) http://bmshaber.com/italyanlar-multeci-meselesine-nasil-bakiyor/, 10 Ocak 2020.

[330] Merve Candemir, **İtalyanlar Mülteci Meselesine Nasıl Bakıyor?**, Bosphorus Migration Studies, (Çevrimiçi) http://bmshaber.com/italyanlar-multeci-meselesine-nasil-bakiyor/, 10 Ocak 2020.

Türkiye'ye Avrupa Birliği tarafından taahhüt edilen söz konusu 6 milyar Avroluk mali yardımın 2,4 milyar Avrosu insani yardım konusuna ayrılmış durumdadır. Söz konusu insani yardımlar Türkiye'deki Suriyelilerin sağlık, eğitim, koruma ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını konu alan projelerden oluşmaktadır. FRIT kapsamında eğitime yönelik projeler şunlardır: PİKTES – Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi, Eğitim Bursları, Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı (KİGEP). Yaklaşık 1.7 milyon Suriyeli mülteciye temel geçim desteği, 500 binden fazla mülteci çocuğun eğitime erişimi sağlanmıştır.[331]

FRIT Projesi, Avrupa Birliğinin 300 milyon euro hibe desteği ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.[332]

Milli Eğitim Bakanlığı mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar ve herhangi bir ülke vatandaşı olmadan vatansız olarak Türkiye'de bulunanların da kaldıkları süre boyunca eğitim süreci içerisine alınmalarını ve Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlamak üzere çalışmalar yapılacağı taahhüdünde bulunmuş ayrıca sığınmacıların eğitim sürecine dâhil olmalarını zorlaştıran hususların aşılması hususunda da milletler arası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde çalışılacağı belirtilmiştir.[333]

Türkiye'de mülteci ve sığınmacı olup 12 yaşını doldurmamış çocuklar ilköğretime zorunlu kabul edilmektedir. İlköğretimden sonra ortaöğretim için başvuranlar da ücretsiz bir şekilde devlet okullarına kaydedilmektedir. Bu bağlamda çocukların eğitim sürecine dâhiliyle ilgili kıstaslar ve yerleştirme usülüne ilişkin prosedürler il eğitim komisyonlarınca belirlenir.[334]

Türkiye'de uygun şartlar sağlandığında refakatsiz çocukların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve AFAD işbirliğiyle sığınmacı kamplarının ayrı bölümlerinde

---

[331] Mülteciler Derneği, **Avrupa Birliği'nin Suriyeliler İçin Ödediği Para**, 8 Aralık 2019, (Çevrimiçi) https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/, 3 Ocak 2020.

[332] Işık Tüzün, "Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını Ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar", **European Liberal Forum**, 2017, s.12.

[333] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı, (Çevrimiçi) http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf.

[334] Thomas Huddleston, Judit Tanczos, "Türkiye ve AB Ülkeleri Arasında Karşılaştırma: Bir Koruma Biçimi Olarak Uyum", **Sivil Toplum Diyaloğu Mültecilerin Uyumu Projesi,** Migration Policy Group (MPG) & İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (IGAM), 2017, s.40.

barındırılması mümkün olabilmektedir. Küçüklere ilişkin tüm iş ve işlemlerde küçüğün menfaati dikkate alınmaktadır. Mevcut hukuki mevzuat çerçevesinde, sığınmacı küçüğün yetkili makamlarca kaydedilmesi şartı ile ilköğretim ve sağlık yardımı kendisine sağlanmaktadır.[335]

Almanya'da mültecilerin, sığınma başvuruları kayıt altına alınmış olsun ya da olmasın çok daha erken bir süreçte, yani üç aydan sonra eğitim kurslarına başvurmalarına izin verilmektedir. Ve 15 aydır Almanya'da bulunmaları şartıyla mesleki eğitim programları için para da talep edebilmektedir. Ancak Almanya emniyetli olarak tanımladığı bir kaynak ülkeden gelen sığınmacı adaylara eğitim hakkı sunmamaktadır.[336]

Almanya'da BAMF tarafından çocuklara dil kursları, herhangi bir mesleğe yönlendirme ve çıraklık için yeterlilik ve stajyerlik koşulları sağlanmaktadır.[337]

Almanya'da 6-16 yaş arasındaki çocuklara zorunlu eğitim uygulanması sığınmacı statüsü bulunan çocuklardan 16 ve 17 yaşında olanların zorunlu eğitim kurumlarına alınamaması söz konusu olmaktadır. Eğitime kabul edilen sığınmacı çocuklar için ise okulların yeterince hazırlıklı bulunmadığı görülmektedir.[338]

İtalyan eğitim sisteminde "okul herkese açıktır" ilkesinin bulunduğunu anlatmıştık. İtalya Eğitim Bakanlığı'nın 2016-2017 eğitim öğretim sezonu ile ilgili yayınladığı verilere göre 634.070 yabancı öğrenci İtalyan okullarına kayıt yaptırmış olup ayrıca söz konusu yabancı öğrencilerden 487.748'i (%77) AB üyesi olmayan ülkelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır.[339]

İtalya Eğitim Bakanlığı mevzuatında yabancı öğrenciler için ayrı sınıflar oluşturulması uygulaması bulunmamaktadır. Sığınmacı çocuklar da İtalyan öğrencilerle aynı sınıflarda eğitim görmektedirler. Ancak buna karşın Eğitim

[335] Bernd Faas, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali, **AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar,** KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016, s. 69.
[336] Faas, Bettin, Mohamed Ali, **a.g.e.,** s.48.
[337] **A.e.,** s. 73.
[338] Michael Kalkman, European Council on Refugees and Exiles (ECRE), Country Report: Germany 2018 Update, **The Asylum Information Database (AIDA)**, s. 83.
[339] UNHCR, UNICEF, IOM, **Access To Education For Refugee And Migrant Children In Europe**, September 2019, p. 6.

Bakanlığı'nın 8 Ocak 2010 tarihli genelgesinde sınıflarda yabancı öğrencilerin oranının %30 olarak belirlenmesi istenmiştir.[340]

İtalya'da Il Mondo Nella Città isimli sivil toplum kuruluşu 2000 yılından bu yana sığınma başvurusu yapanların, uluslararası korumadan faydalananların ve mülteci konumunda bulunanların barınma ve ülkeye kabulüne ilişkin faaliyetlerinin idaresini üstlenmektedir. Ulusal Koruma Hizmetlerine Dair Yönlendirici İlkelere göre barınmanın farklı şehirlerde yer alan farklı evlerde oturan küçük aile grupları biçiminde düzenlenmesini içermektedir. Bu şekilde; günlük hayata dair faaliyetlerin, ev idaresi konusunun ve barınan diğer sığınmacılar arasındaki ilişkiler desteklenmektedir.[341]

Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanı ve aynı zamanda özel raportörü olan François Crépeau, Avrupa ülkeleri ve uluslararası toplumca mülteci ve sığınmacılar hakkında yeni ve daha uyumlu bir stratejik yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Ulaşılan verilere göre İtalya 2014'te Akdeniz üzerinden ülkeye girmek isteyen 150'nin üzerinde insana yardımcı olurken bazı vakalarda insanlar çaba gösterilmeden ölüme terk edilmiştir.[342]

İtalya'nın Afrika kıtasına en yakın adası olan Lampedusa, binlerce mültecinin hazin sonuna şahitlik etmiştir. Çok sayıda trajedik hadiselerden biri olarak 10 Ekim 2013 tarihinde Libya'nın Zuwarah şehrinden ayrılan ve Suriye uyruklu 480 mülteciyi taşıyan bir gemi, Lampedusa adası yönünde yola çıkmış, Ada'nın güneyine 61 mil uzakta batmıştır. 60 çocuk, 208 yetişkin olmak üzere 268 insan hayatını kaybetmiştir. Olayda İtalyan makamlarının, sığınmacılara teknenin tehlikede olduğunu bildirmekle birlikte yüzlerce mültecinin boğulmasına müdahale etmedikleri ses kasetleri ile kanıtlanmıştır. İtalyan L'Espresso dergisi, Malta'da bulunan kaynaklarına

[340] Bove, **a.g.e.,** s. 148.
[341] Bernd Faas, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali, **AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar,** KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016, s. 76.
[342] Muzaffer Akdoğan, Canan Sağıroğlu, "İtalya Ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zorlu Sınavı", **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,** 2017, Cilt 2, Sayı 2, s.151.

dayandırdıkları bir haberde gemi yolcusu Mohanned Jammo ve İtalyan makamlar arasında gerçekleşen görüşmelerin belgelerini sunmuştur.[343]

[343] Akdoğan, Sağıroğlu, **a.g.e.,** s.152-153.

SONUÇ

Göç, yüzyıllardır temel sebebi insanların daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak için gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketidir. Göç etmenin pek çok farklı nedeni olabildiği için çeşitli disiplinlerin inceleme alanına girmekte ve bu minvalde pek çok farklı şekilde de tanımı bulunmaktadır. Yani farklı sebepler, farklı disiplinler beraberinde farklı göç tanımlarını getirmektedir. Hatta bu farklılıklardan yola çıkarak zaman içerisinde pek çok göç teorisi geliştirilmiştir. Bu teorilerin hepsi de göç hareketlerini açıklamaya çalışmışlardır.

Göç eden insanlar gittikleri ülkede göçmen, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, sığınmacı gibi farklı statülerle anılmaktadır. Mülteci ve sığınmacı tanımı, yaşadığı ülkede hayatını idame ettirmesi çeşitli nedenlerle katlanılamaz hale gelen ve bu sebeple yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalıp başka ülkeden iltica talep edilmesi sonucu kişiye verilen bir statü olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda mültecilik ve sığınmacılık, başka sebeplerle göç eden insanlardan farklı bir noktaya tekabül etmektedir.

Göç etmek insanları olumlu veya olumsuz pek çok durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Göç eden insanlar bilhassa çocuklar olduğunda bir de üzerine mülteci veya sığınmacı statüsünde olan çocuklar olduğunda önem arz etmektedir. Çünkü çocuklar, göç sürecinin olumsuz faktörlerinden en çok etkilenen gruplardan biridir. Göç eden çocuklar sağlık, barınma, eğitim, dil, adaptasyon, dışlanma gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu çocuklar için sığındıkları ülkelerin uygulayacağı doğru politikalar sonucunda ortaya çıkan ve çıkması muhtemel olumsuzluklar bir nebze dahi olsa giderilebilmektedir.

Devletler vatandaşlarının refah içinde yaşamalarından sorumludur. Bir çocuğun mülteci veya sığınmacı statüsü, onun temel hizmetlere erişimine hiçbir zaman engel oluşturmamalıdır.

Her ülkenin vatandaşlarına yönelik uyguladığı sosyal politikalar değişiklik göstermekte olup her çocuğun refah içinde yaşaması birer hak niteliğindedir. Çalışmada sonuç olarak görülmektedir ki ülkeler bünyelerinde bulunan mülteci ve sığınmacı çocuklara birtakım politikalar uygulamaktadır. Zaten çocukların refah içinde yaşamaları hususu da bir çocuk ister mülteci ister sığınmacı olsun statüsüne bakılmaksızın şüphesiz her çocuğun hakkıdır.

Mülteci ve sığınmacı insanların karşılaştıkları sorunlar toplumun hemen hemen her kesimini fazlasıyla etkilemekte ve bu sorunlardan en çok etkilenen kesimin de çocuklar olduğu bilinmektedir. Bu sebeple çocukların sosyal yaşam içerisinde korunması, çocuk refahının artırılması gibi konular sosyal politika alanında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Küçük yaşta göçe mecbur kalmış bireylerin ileriki yaşlarda toplumda sağlıklı bireyler olarak var olabilmeleri için sağlıklı bir çocukluk çağı geçirmeleri mühimdir. Bunun sağlanabilmesi için mülteci ve sığınmacı çocuklara ev sahipliği yapan ülkeler temel çocuk haklarına ulaşım imkânları sağlamakta, çocukların topluma uyum sağlayabilmesi için politikalar geliştirmektedirler.

Bu bağlamda mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan sağlık politikaları karşılaştırıldığında her üç ülkede de mülteci ve sığınmacı çocuklar, söz konusu ülkelerin vatandaşlarına uyguladığı politikalardan teoride eşit derecede faydalanmaktadır. Ancak Almanya'da mülteci ve sığınmacı çocukların tedavileri ile ilgili sadece akut hastalıklar ve ağrılara odaklanıldığı görülmektedir. Ayrıca Almanya, UNICEF'den Almanya'ya sığınan çocukların uzun bir süre kendilerine uygun olmayan bir çevrede yaşamak zorunda olduğunu, çocukların korunma, sağlık ve eğitim gibi haklarının aylarca kısıtlandığı ya da hiçbir biçimde bu haklardan yararlanamadığını vurguladığı bir uyarı almıştır.[344] Türkiye'de ise deneyimledikleri zorlu göç süreci nedeniyle ruh sağlığı olumsuz etkilenmiş olan çocuklara karşı daha hassas

[344] Deutsche Welle, **UNICEF'ten Almanya'ya mülteci çocuk uyarısı,** (Çevrimiçi) https://www.dw.com/tr/uniceften-almanyaya-m%C3%BClteci-%C3%A7ocuk-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-19344410, 5 Aralık 2019.

davranılmakta ve rehabilitasyon merkezlerince davranışsal tedavi uygulamalarında da bulunulmaktadır.

İtalya'da iltica başvurusunun yapıldığı sırada kazanılan tıbbi yardım hakkı bazı bölgelerde yürürlükte bulunan farklı kanunlar nedeniyle sığınmacılar için bu hakka erişim imkânları kısıtlanmakta ve tedavi hizmetlerinden faydalanmaları geciktirilmektedir. Bu sırada sığınmacılar sadece acil tıbbi müdahale gerektiren vakalarda tedavi hizmeti alabilmektedirler. Türkiye'de ise sığınmacıların sağlık hizmetinden faydalanabilmeleri için kamplarda ya da şehirlerde tedavi olabilecekleri, aynı zamanda kendilerinden ücret de alınmayacağı belirtilmiş olup sığınmacıların barınma gibi hayati öneme sahip ihtiyaçlarının da Afet ve Acil Durum Yönetmeliği Başkanlığı'nca (AFAD) karşılanmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca refakatsiz bulunan çocukların aileleri ile buluşturulabilmesi için çalışmalar yapılmakta, ailesi olmayanlara ise kurum hizmeti verilmektedir. Dilencilik yaptırılan çocukların kurtarılması ve eğitim, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel insani yardımlardan faydalanmaları için çalışmalar yapılmaktadır. Suriyeli mülteci ve sığınmacı çocuklar ile Türk çocukların bir arada huzur içinde yaşayabilmeleri için uyum programları, iletişimi güçlendirecek proje ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda çocuk hakları, içinde bulunulan toplumun değerleri, ayrımcılık, ırkçılık gibi konularda seminerler ve eğitimler verilmekte ayrıca istismar, şiddet, çocuk işçiliği, erken evlilik gibi problemlerle karşılaşan çocuklara devletin yanlarında olduğu hissettirilmektedir.

Mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik uygulanan eğitim politikaları karşılaştırıldığında ise; Türkiye'de gerek kamp içinde gerek kamp dışında gerekse de Suriyelilerin açtığı özel okullarda eğitim sağlanmakta iken Almanya ve İtalya'da ülkemizdekine benzer kamp içinde eğitim verilmekte olup ancak sığınan insanların kendilerinin açtığı bir özel okul imkânı bulunmamaktadır. Her üç ülkede de bu çocuklara okullarda dil sorunları yaşamamaları ve adaptasyonda zorluk çekmemeleri için dil kursları verilmektedir. Türkiye ve Almanya'da mülteci ve sığınmacı çocukların normal sınıflarda eğitim görmesi için herhangi bir kısıtlama bulunmazken, İtalya'da sınıflarda yabancı öğrencilerin oranı %30 olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak her üç ülkede de mülteci ve sığınmacı çocuklar ile ilgili birtakım politikalar geliştirilmiştir. Ancak her üç ülkede de bazı politikalar sadece teoride kalmış uygulanması noktasında bir takım sorunlar yaşandığı görülmüştür. Türkiye dünyada en çok mülteci ve sığınmacı barındıran ülkelerden biri olmasına rağmen eğitim, sağlık, barınma, vatandaşlık imkânı sunma gibi hususlarda diğer iki ülkeye kıyasla daha fazla mülteci ve sığınmacıyı bünyesinde barındırmakta ve bunlara yönelik politika ve uygulamalarda Almanya ve İtalya'nın mülteci ve sığınmacılar için harcadığı paraya kıyasen daha misafirperver ve açık kapı politikası uygulayarak insani ihtiyaçların karşılanması hususunda daha başarılı bir görüntü vermektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Yusuf: Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD): Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları.

Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun: Aralık 11, 2019 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5902.pdf adresinden alındı.

Akdoğan, Muzaffer, Canan Sağıroğlu: İtalya Ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Zoru sıanvı. Ekonomi, Politika&Finans Araştırmaları Dergisi, II(2), 2017.

Akın, Şeyma: The Effects of the Syrian Crisis on German Politics. Turkish Journal of Midle Eastern Studies(Special Issue), 2017, ss. 84-87.

Akman, Kaan: Türkiye'de Belediyeler ve Sığınmacılar: Politikadan Uygulamaya Samsun Örneği. Astana Yayınları, 2019.

Akyüz, Emine: Önemli Kanunlarımızda Çocuğun Korunmasına İlişkin Hükümler ve Boşluklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, XII(1), 1979.

Akyüz, Emine: Medeni Kanun İle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu KAnunu AÇısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, XX(1), 1987, ss. 11-20.

Akyüz, Emine: Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, XXIV(2), 1991, ss. 709-734.

Akyüz, Emine: Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler. Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999.

Akyüz, Emine: Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. Milli Eğitim- Eğitim Sanat Kültür(151), 2001, Temmuz-Ağustos-Eylül. Eylül 20, 2019 tarihinde https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm adresinden alındı.

Altan, Ömer Zühtü: Sosyal Politika. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2004.

Aras, İlhan, Akın Sağıroğlu: Almanya ve Suriyeli Mülteci Krizi. Uluslararasi İlişkiler Dergisi, I(1), 5, 2018, ss. 146-161.

Artan, Taner, Aylin Arıcı: İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi. Sosyal Çalışma Dergisi, I(1), 2017.

Aykut, Nazan, Esra Çalık Var: Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeli Çocuk İşçiler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Sayı 63, Nisan 2019, s.978-987.

Barın, Hilal: Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çzüm Önerileri. Göç Araştırmaları Dergisi, I(2), ss. 10-56, 2015.

Barkın, Ersan: 1951 Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi(1), s.334, 2014. Eylül 17, 2019 tarihinde http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2014-1/12.pdf adresinden alındı.

Bertotti, Teresa: Child Protection and Child Welfare in Italy. J. Hamalainen, E. Jovelin, B. Littlechild, A. Kallay, J. Keller, & R. Puhl , Evolution of Child Protection and Child Welfare Policies in Selected European Countries, 2012, pp. 203-221. Published by University of Ostrava-ERIS with Albert Publisher.

Bağce, Emre: Suriyeli ve Suriyeli Sığınmacılar Meselesi, Independent, Aralık 3, 2019 tarihinde https://www.independentturkish.com/node/58916/t%C3%BCrkiyeden-sesler/suriye-ve-suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lar-meselesi adresinden alındı.

Batur, Celil: Mülteci Krizinin Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselmesine Etkisi: Almanya, Avusturya ve Hollanda Örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2019.

Belediye Kanunu: Aralık 11, 2019 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf adresinden alındı.

Beter, Önder: Türkiye ve İngiltere'de Çocuk Koruma Sistemleri. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara, 2010.

BMMYK: Mülteci Çocukları Koruma ve Bakım Kılavuzu. Cenevre, 1994.

BMMYK: Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme. Eylül 17, 2019 tarihinde http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf adresinden alındı.

Bosphorus Migration Studies (BMS): İtalyanlar Mülteci Meselesine Nasıl Bakıyor? Bosphorus Migration Studies, Ocak 10, 2020 tarihinde https://bmshaber.com/italyanlar-multeci-meselesine-nasil-bakiyor/ adresinden alındı.

Bove, Caterina: Country Report: Italy 2018 Update. (E. C. (ECRE), Dü.) The AsylumInformation Database (AIDA).

Bozbeyoğlu, Eda: Mülteciler ve İnsan Hakları. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, II(1), s.71, 2015. Eylül 19, 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/446911 adresinden alındı.

Cebeci, Musa: Sosyolojik Açıdan Göç ve Göçmenlerin Sosyal Kültürel Entegrasyonları: Kavramsal Bir Çalışma. Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, s. 136, 2015.

Ciğer, Meltem İneli: Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejimin Unsurları Üzerine. Göç Araştırmaları Dergisi, II(3), 2016, s.62-92. Eylül 19, 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43300/526457 adresinden alındı.

Cılga, İbrahim: Türkiye'de Çocuk Hakları Çalışmaları. Cumhuriyet Ve Çocuk 2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1999.

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Ulusal İstihdam Strateji (2014-2023), İstihdam Sosyal Koruma İlişkisinin Güçlendirilmesi Ekseni Raporu. Ankara: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Çevikbilen, Tevfik: Çocukların Sömürülmesi. Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet Sempozyumu, 2001.

Çocuk Gibi Bak: Kasım 16, 2019 tarihinde Çocuk Gibi Bak: http://cocukgibibak.com/turkiyedeki-suriyeli-cocuklar/ adresinden alındı.

Çocuk Haklarının Tarihçesi: Eylül 20, 2019 tarihinde ÇOCUK HAKLARI İzlenme ve Raporlanma: http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklarinin-tarihcesi adresinden alındı.

Çocuk Koruma Kanunu: Aralık 10, 2019 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf adresinden alındı.

Çorabatır, Metin ,Fikret Hassa, Yakın Ertürk, Özgehan Şenyuva, Elif Ünal Arslan: Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor. Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkez, 2013.

Danışoğlu, Emel: Kalkınma Planlarında Çocukla İlgili Devlet Politikaları. B. Onur içinde, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1999.

Demirbaş, Hatice, Ece Tathan Bekaroğlu: Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları Ve Alınacak Önlemler. Kriz Dergisi, XXI(1-2-3), ss. 11-24.

Deutsche Welle: Almanya’dan Mülteciler Ve Uyum İçin Rekor Harcama, 20 Mayıs 2019, Ocak 6, 2020 tarihinde https://www.dw.com/tr/almanyadan-m%C3%BClteciler-ve-uyum-i%C3%A7in-rekor-harcama/a-48807029 adresinden alındı.

Deutsche Welle: İtalya'da çocuk mültecileri koruma yasası. Aralık 8, 2019 tarihinde https://www.dw.com/tr/italyadan-%C3%A7ocuk-m%C3%BCltecileri-koruma-yasas%C4%B1/a-38201474 adresinden alındı.

Destatis:	Schutzsuchende: Deutschland, Stichtag, Geschlecht/ Altersjahre/Familienstand. Aralık 3, 2019 tarihinde https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?sequenz=tabelleErgebnis&selectionname=12521-01* adresinden alındı (t.y).
Destatis:	Aralık 5, 2019 tarihinde https://www.destatis.de/EN/Press/2019/08/PE19_308_225.html adresinden alındı.
Emin, Müberra Nur:	Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temeleğitim Politikaları. SETA (Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı), 2016.
Ekici, Süleyman, Gökhan Tuncel:	Göç ve İnsan. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, V(1), 2016, ss.9-22.
Ergüven, Nasıh Sarp, Beyza Özturanlı:	Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesi Dergisi, LXII(4), 2013, s.1025-1026. Eylül 18, 2019 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf adresinden alındı.
European Council on Refugees and Exiles (ECRE):	Rights of refugee children: Overview of developments in 2017.
Faas, Bernd, Levi Bettin, Dalmar Mohamed Ali:	AB ve Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Çocuklar, KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği), Mayıs 2016.
Feller, Erika:	The Evolution of the International Refugee Protection Regime. Washington University Journal of Law & Policy(5), s.130, 2001.
Geçici Koruma Yönetmeliği:	Eylül 19, 2019 tarihinde http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf adresinden alındı.
Gencer, Tahir Emre:	Göç VeEğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi Ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, X(54), 2017,ss.838-851.

Gençler, Ayhan: Avrupa Birliğinin Göç Politikası. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi(49), s.173-197, 2010. Eylül 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/897/10022 adresinden alındı.

Gençler, Ayhan: Emek Göçü ve Ekonomisi. İstanbul: Der Yayınları, 2015.

Gezgin, Mehmet Fikret: İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1994.

Goodwin-Gill: Convention relating to the status of refugess, Protocol relating to the status of refugees, 2008. Eylül 16, 2019 tarihinde http://legal.un.org/avl/pdf/ha/prsr/prsr_e.pdf adresinden alındı.

Göç Terimleri Sözlüğü: (2. b.). (2013). Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Gülcan, Murat Gürkan: Çocuk İşçiliği Ve Eğitim Öğretmen El Kitabı. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Gültaç, Aylin, Pınar Yalçın Balçık: Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. Sakarya Tıp Dergisi, VIII(2), 2018, ss.193-204.

Günaydın, Enis: Almanya 2018'de Mülteciler İçin 23 Milyar Euro Harcadı, Euronews, Ocak 6, 2020 https://tr.euronews.com/2019/05/20/almanya-2018-de-multeciler-icin-23-milyar-euro-harcadi adresinden alındı.

Güven, Sami: Sosyal Politikanın Temelleri (4. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2009.

Gramaglia, Giampiero: how Italy is still struggling with the refugee crisis. Friend of Europe Migration&Integration. Kasım 7, 2019 tarihinde https://www.friendsofeurope.org/insights/how-italy-is-still-struggling-with-the-refugee-crisis/ adresinden alındı.

Grigt, Sonia: The Journey of Hope Education for Refugee and Unaccompanied Children in Italy. Education International Research, 2017.

Hart, Robert: Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development. Educational Psychology in Practice, XXV(4), 2009, pp.351-368.

Holmes, Seth M, Heide Castaneda: Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death". Journal of American Etnologist, XLIII(1), 2016.

Huddleston, Thomas, Judit Tanczos: Türkiye ve AB Ülkeleri Arasında Karşılaştırma: Bir Koruma Biçimi Olarak Uyum. Migration Policy Group (MPG)&İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (IGAM), 2017.

International Labour Organization (ILO): Eylül 23, 2019 tarihinde http://www.ilo.org/ipec/Campaignandadvocacy/wdacl/2015/lang--en/index.htm adresinden alındı.

International Labour Organization (ILO): Action against child labour 2008-2009: IPEC Progress and Future Priorities. International Labour Organization (ILO), 2010.

Irmak, Türkan Yılmaz: Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, SBE Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2008.

İçduygu, Ahmet, İbrahim Sirkeci: "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinden Göç Hareketleri", Bilanço 98:75 Tılda Köylerden Şehirlere. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Uluslararası Koruma. (tarih yok). Kasım 9, 2019 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Durumu. 12 4, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Yıllara Göre Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanların Sayısı. Aralık 4, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: 2018 Yılında Bazı Ülkelerde Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Sayısı. Aralık 4, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: 2018'de Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların Uyrukları. Aralık 4, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: AB ve EFTA Ülkelerinde 2018 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yaban Yabancılar. Kasım 9, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. Aralık 4, 2019 tarihinde https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 adresinden alındı.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: 2016 Türkiye Göç Raporu.

Karataş, Kasım vd.: Türkiye'de Çocuğun Korunması: Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, XV(1), 2004, ss.15-25.

Karatay, Abdullah: Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politika Oluşum Süreci. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Kaya, İbrahim, Esra Yılmaz Eren: Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümleri. SETA (SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI), 2014.

Kılıç, Taner: Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, İstanbul: Sistem Matbaacılık, 2006.

Kireaçdağ, Nihat: Antakya'da Bir Alan Araştırmasına Dayalı Gözlemler: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler. Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Ekim 2016-Mart 2017, 30.

Korkut, Mustafa: Mülteci Çocukların Sorunları Ve Beklentileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2018.

Korkut, Fadime, Mehmet Emin Yaşar: Türkiye ve Almanya'nın sosyal Hizmet Politikalarının Karşılaştırılması; "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Üzerine Bir İnceleme. Atlas International Referred Journal On Social Sciences, IV(9),2018, ss. 274-289.

Koray, Meryem: Sosyal Politika, 4.baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2012.

Kulaksız, Yahya: Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. ÇSGB ÇAlışma Dünyası Dergisi, II(3), 2014, Eylül-Aralık, ss. 91-111.

Kutlu, Ülkü Zümray: Bekleme Odasından Oturma Odasına Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışamalr Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme. Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı, Ocak-Nisan 2015.

Mansur, Ebtehal: Education As An Instrument Of Integration For Refugee Mıllennıals In The European Unıon. European Council on Refugees and Exile (ECRE) Working Paper, 5, 2019.

Mayer, Matthias: Germany's Response to the Refugee Situation: Remerkable Leadership or Fait Accompli? Newpolitik, 8, 2016.

Maurice Crul: No lost generation:Education for refugee Children. A comparison between Sweden, Germany, The Netherlands and Turkey. The Integration of Migrants and Refugees, An EUI Forum On Migration, Citizenship And Demography, 2017.

Maxwill, Von Peter: Mediterranean Migraine Italy's Growing Refugee Problem. Spiegel Online. Kasım 8, 2019 tarihinde https://www.spiegel.de/international/europe/italy-refugee-problem-spells-trouble-for-europe-a-1131506.html adresinden alındı.

Milli Eğitim Bakanlığı: 2014 Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri.

Milli Eğitim Bakanlığı: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf. adresinden alındı.

Mülteciler Derneği: Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Kasım 2019. (2019, Kasım 12). Kasım 16, 2019 tarihinde Mülteciler Derneği: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ adresinden alındı.

Mülteciler Derneği: Avrupa Birliğinin Suriyeliler İçin Ödediği Para, 8 Aralık 2019, Ocak 3, 2020 tarihinde https://multeciler.org.tr/avrupa-birliğinin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/ adresinden alındı.

Odman, Tevfik: Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler. Mersin Çağ Üniversitesi Yayınları, 2008.

Orgschulte, Hannah S: Health care provision for refugees in Germany- one year evaluation of an outpatients clinic in an urban emergency accommodation. BMC Health Services Research, XVIII(488), 2018.

Ortaylı, İlber: Genel Göç Olgusu. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler (s. 19). İstanbul: Sistem Matbaacılık, 2006.

Özcüre, Gürol: Avrupa Birliği'nin İstiham ve Sosyal Politikası. İstanbul: Derin Yayınları, 2014.

Özer, Serap, Selçuk Şirin: Suriyeli Mülteci Çocuklar Saha Araştırması Sonuç Raporu. Bahçeşehir Üniversitesi, 2012.

Parlak, Bekir: Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi. Tesam Akademi Dergisi, II(2), s.69. Eylül 17, 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/tesamakademi/issue/12946/156435 adresinden alındı.

Petersan, William: A General Typology of Migration. American Sociological Review, XXIII(3), 1958, pp. 258-265.

Public Radio International (PRI) : There are about 400,000 refugee kids in Germany. Educating them is a 'national task.'. Aralık 6, 2019 tarihinde https://www.pri.org/stories/2017-10-12/there-are-about-400000-refugee-kids-germany-educating-them-national-task adresinden alındı.

Rah, Yeonjai, Shangmin Choı, Thu Suong Thinguyen: Building bridges between refugee parents and schools. International Journal of Leadership in Educational, IV(12), 2009, pp. 347-365.

Roxas, Kevin: Who really wants "the tired, the poor and the huddles masses" anyway?: Teachers use of cultural scripts with refugee student in public schools. Journal Multicultural Perspectives, XII(2), 2010, pp.65-73.

Ravenstein, Ernst Georg: The Laws of Migraiton. Journal of statistical Society of London, XLVIII(2), 1885, p.198-199. Eylül 24, 2019 tarihinde https://cla.umn.edu/sites/cla.umn.edu/files/the_laws_of_migration.pdf adresinden alındı.

Resmi Gazete: Çocuk İzlem Merkezi Genelgesi. Aralık 10, 2019 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm adresinden alındı.

Resmi Gazete: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Eylül 14, 2019 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf adresinden alındı.

Resmi Gazete: Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yöne. Eylül 18, 2019 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf adresinden alındı.

Resmi Gazete: İSKÂN KANUNU. Eylül 19, 2019 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm adresinden alındı.

Resmi Gazete: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Eylül 18, 2019 tarihinde http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm adresinden alındı.

Sağlam, Serdar: Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)(5), 2006.

Sapancalı, Faruk: Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, III(2), 2001.

Sayın, Yusuf, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri: Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18(31), 2016, ss.1-13.

Seta (Siyaset Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı): Suriyeli Çocukların Yıllara Göre Eğitim Verileri ve Okullaşma Oranları. (tarih yok). Kasım 9, 2019 tarihinde SETA (SİYASET EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI): https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari/ adresinden alındı.

Seydi, Ali Rıza: Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılarının Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(31), 2014 Nisan, ss.267-305.

Sosyal Hizmetler Kanunu: Aralık 10, 2019 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf adresinden alındı.

Sunal, Onur: Çocuğa Yönelik Sosyal Politika. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara, 2009.

Scholten, Peter: Policy Innovation in Refugee Integrarion? A comparative analysis of innovative policy strategies toward refugee integration in Europe. Rotterdam: Dutch epartment of Social Affairs and Employment, 2017.

Sputnik: Almanya’dan Mülteciler Ve Uyum İçin Rekor Harcama, Ocak 6, 2020 tarihinde https://tr.sputniknews.com/avrupa/201905211039113244-almanyadan-multeciler-ve-uyum-icin-rekor-harcama/ adresinden alındı.

Statista: 1995’ten 2018’e kadar Almanya'daki Gençlik Sosyal Yardım Ofisleri Tarafından Küçüklerin Sayısı. Aralık 5, 2019 tarihinde https://de.statista.com/statistik/daten/studie/12982/umfrage/inobhutnahmen-minderjaehriger-durch-jugendaemter/ adresinden alındı.

Statista: Anzahl der neu Registrierten Flüchtlinge in Deutschland von 2014 bis 2018. Kasım 3, 2019 tarihinde https://de.statista.com/statistik/daten/studie/663735/umfrage/jaehrlich-neu-registrierte-fluechtlinge-in-deutschland/ adresinden alındı.

Şener, Dilek Konuk, Ayşe Ferda Ocakçı: Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, XIII(1), 2014, ss.57-68.

Şimşek, Zeynep, Neşe Erol, Didem Öztop, Özlem Özer Özcan: Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Türk Psikiyatri Dergisi, IX(3), 2008, ss.235-246.

Tanay Akalın, Aylin: Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

Tamer, Mine Gözübüyük: Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Çocukların Trabzon Devlet Okullarındaki Durumu. Göç Dergisi, IV(1), 2017, ss. 119-152.

Tokol, Ayşen, Yusuf Alper: Sosyal Politika (7. b.). Bursa: Dora Yayınevi, 2016.

Türksam: TÜRKSAM Göç / Göçmen Bülteni 25 Temmuz 2018, Aralık 30, 2019 tarihinde http://turksam.org/turksam-goc-gocmen-bulteni-25-temmuz-2018 adresinden alındı.

Türksam: TÜRKSAM Göç / Göçmen Bülteni 20 Şubat 2019, Aralık 30, 2019 tarihinde http://turksam.org/994028-2 adresinden alındı.

Türk Ceza Kanunu: Aralık 11, 2019 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf adresinden alındı.

Türk Tarih Birliği: Suriyeli Sığınmacılar Ve Sağlık Hizmetleri Raporu. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2014.

Türk Tarih Birliği: Savaş, Göç ve Sağlık. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2016.

Human Rights Watch: Turkey: Education Barriers for Asylum Seekers Afghan, Iranian Cgildren Lack status, Risk Child LAbor. (2017, May 31). Kasım 9, 2019 tarihinde HUMAN RİGHTS WATCH: https://www.hrw.org/news/2017/05/31/turkey-education-barriers-asylum-seekers adresinden alındı.

Tapia, Stéphane De: New patterns of irregular migration in Europe. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2002.

TBMM: Almanya, Holanda Ve Belçika Gençlik Dairelerinin Türkiye Kökenli Çocuklara Yönelik Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 24. Dönem 4. Yasama Yılı, 2013.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu: Göç ve Uyum Raporu. TBMM. Eylül 17, 2019 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden alındı.

Topçuoğlu, Reyhan Atasü: Türkiye'e Göçmen Profili, Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması. Ankara: IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2012.

Tunç, Ayşe Şebnem: Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. Tesam Akademi Dergisi, II(2), 2015, ss.29-63.

Tuzcu, Ayla, Kerime Bademli: Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, VI(1), 2014, ss.56-66.

Türk Dil Kurumu: Eylül 20, 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%87OCUK adresinden alındı.

Türk Dil Kurumu Tdk Sözlüğü: Ankara: TDK Yayınevi, 2005.

Tüzün, Işık: Türkiye'deki Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumunu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar. European Liberal Forum, 2017.

Uçuş, Şükran, Ali Ekber Şahin: Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Yönelik Öğretmenlerin Ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, III(1), 2012, s.26. Eylül 22, 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/399486 adresinden alındı.

Ultan, Mehlika Özlem: Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.

Uluğtekin, Sevda: Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004.

UNHCR: An Introduction to International Protection: Protecting persons of concern to UNHCR-Self Study Module 1. Geneva, 2005.

UNHCR: UNHCR and International Protection: an Induction Programme, 2006. Kasım 2, 2019 tarihinde http://www.unhcr.org/publications/legal/44b500bd2/unhcr-international-protection-protection-induction-programme-chapter-4.html adresinden alındı.

UNHCR: Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Geneva: UNHCR, 2010. Eylül 14, 2019 tarihinde https://www.unhcr.org/3b66c39e1.html adresinden alındı.

UNHCR: Country Update Germany, 2018.

UNHCR: Refugee and Migrant Children in European Overview of Trends, 2018.

UNHCR: Access To Education For Refugee And Migrant Children in Europe, 2019.

UNICEF: Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları Hak Temelli Perspektif. UNICEF-Dublin Teknoloji Enstitüsü, 2007.

UNICEF: Measuring and Monitoring Chil Protection Systems: Proposed Core Indicators for the East Asia and Pacific Region, Strengthening Child Protection Series. Bangkok: UNICEF EAPRO, 2012.

UNICEF: Çocuk Koruma Himetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi 2014-2019. Ankara: Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye, 2013.

UNICEF: Kimsesiz Göçmen ve Mülteci Çocuklar, 2016. Aralık 8, 2019 tarihinde https://www.unicefturk.org/yazi/italya adresinden alındı

UNICEF: Köklerinden Koparılan Çocuklar: Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz, 2016.

UNICEF: Türkiye'deki Çocuklar İçin Eğitim Yoluyla Koruma, 2018. Aralık 9, 2019 tarihinde http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32842&dil=en&d=1 adresinden alındı.

UNICEF: Turkey Humanitarian Situation Report, 2019, January-June.

UNICEF: Italy – Refugee and Migrant Response, 2019, November.

UNICEF: Integrated Social Protection Systems: Enhancing Equity for Children, February 2012.

UNICEF: Çocuk Refahı Belgesi, 2013.

UNICEF: Curriculum, Accredition and Certification for Syrian, Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt. Regional Study, 2015, March.

UNICEF: Italy and UNICEF Together for the Children in Libya 15 August 2019.

UNICEF: Kındheit Im Wartezustand. Kasım 3, 2019 tarihinde https://www.unicef.de/informieren/aktuelles/presse/2017/studie-fluechtlingskinder-in-deutschland/137440 adresinden alındı.

UNICEF: Schutz Und Unterstützung Für Geflüchtete Kinder In Deutschland. Kasım 3, 2019 tarihinde https://www.unicef.de/informieren/projekte/europa-1442/deutschland-1554/fluechtlingskinder/98614 adresinden alındı.

Uzun, Aytül: Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. Ankara Barosu Dergisi(1), 2015, ss.107-120. Eylül 19, 2019 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33821/374547 adresinden alındı.

Valle, Jorge F. Del. Vd.: Child protection in Italy and Spain: Influence of the family supported society. Psychosocial Intervention, XXII(3), 2013, pp. 227-237.

Vatandaş, Selim: Alman Gençlik Dairesi (Jugendamt) ve Koruma Altına Alınan Türk Kökenli Çocuklar. Bilge Strateji Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi, VI(10), 2014, ss. 135-154.

Wolff, Jessica Sadye: Hamburg, Germany A Preliminary Case Study Of Refugees İn Towns. Feinstein International Center at Tufts University, 2018.

Yaman, Fikret, Tarık Tuncay: Almanya'da Çocukları Koruma Altına alınan Göçmen Aİlelerin, Gençlik Dairelerine İlişkin Deneyimleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi(40/2), 2018, ss. 315-366.

Yavuz, Ömer, Sefa Mızrak: Acil durumlardaki okul çağındaki çocukların eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. Göç Dergisi, III(2),2016, ss. 175-199.

Yıldız, Özkan: Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye Ve Gelecek Algısı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, XVI(1), 2013, ss. 141-169.

Yılmaz, Abdurrahman: Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, IX(2), 2014, ss. 1685-1704. Eylül 12, 2019 tarihinde file:///G:/1_INTERNATIONAL_MIGRATION__ITS_TYPES__CAUSES_AND_EFFECTS.pdf adresinden alındı.

Yolcuoğlu, İsmet Galip: Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, XX(1), 2009 Nisan, ss. 85-93.

Yolcuoğlu, İsmet Galip: Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Aile ve toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, V(8), 2009 Temmuz-Ağustos-Eylül, ss. 43-57.